

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Simona IŽDONAITĖ

Viešojo administravimo studijų programos studentė

KAIMIŠKOSIOS SENIŪNIJOS STRATEGIJOS
FORMAVIMAS: KELMĖS RAJONO KRAŽIŲ
SENIŪNIJOS ATVEJIS

Bakalauro baigiamasis darbas

Šiauliai, 2012

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Simona IŽDONAITĖ

**KAIMIŠKOSIOS SENIŪNIJOS STRATEGIJOS FORMAVIMAS:
KELMĖS RAJONO KRAŽIŲ SENIŪNIJOS ATVEJIS**

Bakalauro baigiamasis darbas
Socialiniai mokslai, viešasis administravimas (03 S2)

Darbo vadovas
Doc. dr. Jonas JASAITIS

Teigiu, kad bakalauro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu viešojo administravimo studijų programos bakalauro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETO
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Tvirtinu:
Viešojo administravimo katedros vedėja

(parašas)

(vardas, pavardė)

20 - -

BAKALAURO BAIGIAMOJO DARBO UŽDUOTIS

Studento (ės) vardas, pavardė **Simona IŽDONAITĖ**

Baigiamojo darbo tema: Kaimiškosios seniūnijos strategijos formavimas: Kelmės rajono Kražių seniūnijos atvejis

Baigiamojo darbo pateikimo terminas 2012 m. balandžio mėn. 10 d.

Duomenys baigiamajam darbui:

I. Metodologinė literatūra: apie socialinių tyrimų atlikimą, duomenų apdorojimą ir baigiamųjų darbų rašymą

1. Kęstutis Kardelis, Rimantas Tidikis, Gediminas Merkys, Irena Luobikienė ir kt.
Rekomenduojama: Valackienė Asta, Mikėnė Svajonė. Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika. Kaunas: Technologija, 2008.
2. Metodiniai nurodymai, kaip rašyti baigiamuosius darbus (Šiaulių universiteto SMF)

II. Pagrindinė dalykinė literatūra:

Apie strateginį valdymą:

Aleksandras Vasiliauskas, Alvydas Raipa, Malvina Arimavičiūtė, Vladislovas Domarkas, Arvydas Guogis, Juozas Bivainis, Tadas Sudnickas, Teodoras Tamošiūnas, Jonas Jasaitis ir kt.

Apie kaimo plėtrą:

Aleksandro Stulginskio (buvęs Lietuvos žemės ūkio) universitetas: Mečislovas Treinys (miręs 2008), Vilma Atkočiūnienė, Vlada Vitunskienė, Jonas Čaplikas, Jonas Čiulevičius, Julius Ramanauskas, Vanda Žekonienė

Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras: Antanas Svirskis

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas: Rasa Melnikienė, Dalia Vidickienė, Erika Ribašauskienė, Daiva Kšvickienė, Kęstutis Jaskėlevičius

Vilniaus universitetas: Arūnas Poviliūnas, Zita Gineitienė

Mykolo Romerio universitetas: Alvydas Baležentis, Saulius Nefas, Vladimiras Gražulis, Raimondas Dužinskas, Valentina Ratkevičienė

Šiaulių universitetas: Teodoras Tamošiūnas, Kęstutis Ališauskas, Jonas Jasaitis, Rimantas Krankalis, Aurimas Nausėda, Rasa Rudžinskienė ir kt.

III. Rekomenduojamos knygos ir kiti šaltiniai:

1. Vasiliauskas Aleksandras. Strateginis valdymas. Kaunas: KTU leidykla „Technologija“, 2007
2. Arimavičiūtė, Malvina. Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2005
3. Bivainis Juozas, Tunčikienė Živilė. Viešojo sektoriaus institucijų strateginis planavimas. Vilnius: Technika, 2009
4. Indriūnas Algimantas, Makštutis Antanas. Viešosios vadybos strategija Lietuvoje. Vilnius: Firidas, 2008
5. Viešojo administravimo efektyvumas. 2007
6. Rosen, Ellen Doree. Viešojo sektoriaus produktyvumo didinimas: sąvokos ir praktika, 2007
7. Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas. Malvina Arimavičiūtė ir kt. Ats. red. Stasys Puškorius. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2006
8. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija, 2003
9. Strateginio planavimo metodika. LR Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr.827. Nauja metodikos redakcija - nuo 2007-02-23. Nr. 194, 2007-02-07, Žin., 2007, Nr. 23-879 (2007-02-22). (Svarbūs pakeitimai – 2010).
10. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija : efektyvus ūkis, sveika aplinka, klestinti visuomenė: patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160
11. Regionų plėtros planų parengimo ir atnaujinimo metodika. LR vidaus reikalų ministro 2002 m. spalio 4 d. įsakymas Nr. 482.
12. Lietuva – 2030
13. Žalioji knyga. Lietuvos kaimo ateitis. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Vilnius, 2010
14. Arūnas Poviliūnas. Kaimo atskirties profiliai. Kronta, 2003.
15. Socialinės inovacijos kaimo plėtrai. Sudarė Arūnas Poviliūnas, Vilniaus universitetas, 2008.
16. Čiegis Remigijus, Tamošiūnas Teodoras, Ramanauskienė Jolita, Navickas Kęstutis. Darnaus industrinių zonų vystymosi vertinimas. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2010
17. Čiegis, Remigijus. Darnus ekonomikos vystymasis. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2008
18. Strateginis valdymas – 2011. Virtualioji mokymo priemonė studijuojantiems kursą „Strateginis valdymas viešajame administravime“. Sudarytojas – Jasaitis Jonas
19. Asmenybė ir visuomenė. Tekstų rinkinys. Papildoma medžiaga studijuojantiems kursą „Strateginis valdymas viešajame administravime“. Sudarytojas – Jasaitis Jonas
20. Naujoji viešoji vadyba. Ats. red. Alvydas Raipa. Kaunas: Technologija, 2011.
21. Astrauskas, Algirdas. Vietos savivaldos samprata ir savivaldybės institucinė struktūra: mokomasis leidinys, 2003
22. Jean Baudrillard. Vartotojų visuomenė. Leidykla “Kitos knygos”, 2010
23. Stasys Jakeliūnas. Lietuvos krizės anatomija. Leidykla “Kitos knygos”, 2010
24. Indriūnas A.V., Makštutis A. Viešosios vadybos strategija Lietuvoje. V., 2008.
25. Martinkus Bronislovas, Stoškus Stasys, Beržinskienė Daiva. Vadybos pagrindai. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2010.

26. Stoškus Stasys, Beržinskienė Daiva. Pokyčių valdymas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2005
27. Valstybininkas ir mokslininkas Jonas Pranas Aleksa. Žvilgsnis iš dabarties. Sudarytojai: Valentinas Aleksa, Jonas Čaplikas. Kauno r.: Aleksandro Stulginskio universiteto leidybos centras, 2011
28. Korsakienė Renata, Lobanova Liudmila, Stankevičienė Asta. Žmogiškųjų išteklių valdymo strategijos ir procedūros. Vilnius: Technika, 2011

IV. Periodiniai leidiniai (mokslo žurnalai ir kt.)

Lietuvos statistikos metraštis

Lietuvos mokslų akademijos leidinys „Žemės ūkio mokslai“

Šiaulių universiteto mokslo darbų leidinys „Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos“.

Keturių tarptautinių J.P. Aleksos konferencijų „Šiuolaikinio kaimo vizija“ medžiaga yra paskelbta šio leidinio 2008 m. 2(11), 2009 m. 3(16) ir 2010 m. 3(19) numeriuose. 2011 metais išeis du nauji leidiniai, skirti šiai konferencijai.

ES periodinis leidinys „Leader + Magazine“ (Galima skaityti internete lietuviškai)

V. Papildoma literatūra:

1. Žydrųjų vandenynų strategija: kaip sukurti neginčijamą rinkos erdvę ir pasiekti, kad konkurencija taptų nereikšminga /W. Chan Kim, Renée Mauborgne. Iš anglų kalbos vertė Jurga Urbonavičienė. Vilnius: Verslo žinios, 2006
2. Mierauskas Pranas. Gamtotvarka: strateginis ekosistemų valdymas. Vilnius: Petro ofsetas, 2009
- Bagdavičius J. Žmogiškasis kapitalas: metodinė priemonė. V., 2009.
3. Viktor E. Frankl. Žmogus prasmės akivaizdoje. Rinktinė. Katalikų pasaulio leidiniai, V. 2010
4. James S. Coleman. Socialinės teorijos pagrindai. Leidykla „Margi raštai“, V., 2005
5. Baltoji knyga. Nūdienos šviesuolių mintys apie Lietuvą ir jos ateitį. Sudarytojas Vytautas V. Landsbergis, 2008.
6. Ar pilnas tavo kibiras? Teigiamos gyvenimo ir darbo strategijos /Tom Rath, Donald O. Clifton/. Iš anglų kalbos vertė Inga Buteikienė. Vilnius: Alma littera, 2008
7. Thompson, Harvey. Kas pavogė mano klientą? Efektyvios strategijos, užtikrinančios klientų ištikimybę. Iš anglų kalbos vertė Darius Kaunelis. Vilnius: Vaga, 2006
8. Joachimsthaler, Erich. Paslėpta prieš akis: kaip nustatyti ir įgyvendinti bendrovės didžiosios plėtros strategiją. Iš anglų kalbos vertė Rita Gelombickaitė, Marija Eidukevičiūtė. Vilnius: Verslo žinios, 2007
9. Seiwert, Lothar J. Meškino strategija :kas ramus, tas stiprus. Iš vokiečių kalbos vertė Valdemaras Kvietkauskas. Vilnius: Alma littera, 2007
10. Rakauskas Augustinas. Verslumo dvasia. Kaunas: Spindulys, 2010
11. Skurdenienė Ina, Ribikauskas Vytautas, Bakutis Bronius. Ekologinio ūkio privalumai gyvulininkystėje. Sudarytoja Ina Skurdenienė. Gyvulininkystės institutas, Baisogala, 2007
12. Kaimo turizmas. ABC. Parengė Regina Sirusienė-Lamauskienė, Albertas Lamauskas. Kaunas: Lietuvos kaimo turizmo asociacija, 2009
13. Kaimo turizmas: atmintinė verslininkui. Parengė Regina Sirusienė. Kaunas: Arx Baltica, 2008.
14. Kaimo turizmas: leidinys pradedantiesiems verslą. /Adelė Astromskienė, Regina Sirusienė/. Kaunas: Lietuvos kaimo turizmo asociacija, 2007

15. Ekologinis turizmas: knyga kaimo turizmo organizatoriui. Sudarytoja Regina Sirusienė. Kaunas: Judex, 2005
16. Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija. Sudarytoja Rasa Bertašiūtė. Kaunas: Lututė, 2010
17. Lietuvos Botanikos sodai. Sudarė Rūta Žadeikienė. Lietuvos universitetų botanikos sodų asociacija, Vilniaus universitetas, 2009
18. Vaistažolių verslas: kaimo bendruomenės patirtis ir patarimai. [Edita Dambrauskienė ... [et al.]. Sudarė Rita Nekrošienė, Janina Danielienė. Plungės rajono Babrungo seniūnijos šeimų bendruomenė "Tėviškė". Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007
19. Lietuvos ūkio transformacija 1990-2005. Ekonominės ir socialinės politikos studijos. Ats. red. R. Dužinskas. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006
20. Lietuva Europos sąjungoje: laimėjimai ir problemos. Ats. red. Antanas Čiužas. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2007

VI. Teisės aktai apie savivaldą, rinkimus į savivaldybes, savivaldybių ir seniūnijų funkcijas, regioninę politiką. Statistinių duomenų šaltiniai. Rajono spauda ir kitos žiniasklaidos priemonės, pavyzdžiui, vietinių internetinių svetainių turinys

VII. Rekomenduojamos empirinio tyrimo tikslinės grupės:

1. Kelmės rajono tarybos nariai, dalyvaujantys strateginio planavimo grupėje (2-3 interviu)
2. Kelmės rajono Vietos veiklos grupės (VVG) vadovai (1-2 interviu), kitų NVO atstovai (interviu)
3. Kražių seniūnas ir seniūnijos darbuotojai (pagal veiklos funkcijas) – (2-3 interviu)
4. Kražių vietos bendruomenės pirmininkas ir valdybos nariai (pagal veiklos pasiskirstymą) - (2 -3 interviu), kiti vietos gyventojų pagarbą pelnę gyventojai (interviu)
5. Kražių vidurinės mokyklos direktorius ir kiti miestelyje veikiančių viešojo sektoriaus institucijų vadovai (interviu)
6. Kražiuose ir jų apylinkėse dirbantys verslininkai ir ūkininkai (interviu)
7. Gyventojų (mokinių tėvų, mokytojų ir pan.) anketinė apklausa
8. Baigiamosios pakopos (10-12 klasių) mokinių, kitų Kražiuose veikiančių besimokančiųjų (profesinio arba neformaliojo ugdymo) anketinė apklausa

Baigiamojo darbo turinys (įvardinti pagrindinius nagrinėtinius klausimus):

Orientacinė baigiamojo darbo struktūra:

Įvadas (žr. įvado struktūrą metodiniuose nurodymuose). Išryškinama darbo problema, jos aktualumas ir naujumas, suformuluojama hipotezė (pagrindiniai ginamieji teiginiai), tyrimų tikslas ir uždaviniai, tyrimų metodai ir jų organizavimas, duomenų apdorojimo metodika.

Teorinė dalis. Kaimiškosios seniūnijos vaidmens pokyčiai žinių visuomenėje

1. Lietuvos savivaldos sistema.
2. Seniūnijų funkcijos. Ryšiai su vietos bendruomenėmis ir kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis
3. Kaimiškosios seniūnijos specifika: gyventojų struktūra, jų ūkinė veikla, socialinės paslaugos, sociokultūrinė aplinka, visuomeninis aktyvumas.

4. Seniūnijos, kaip savarankiško savivaldos sistemos darinio perspektyvos. Naujosios kaimiškųjų vietovių funkcijos globalizacijos iššūkių akivaizdoje. ES kaimo plėtros modelis

Empirinė dalis. Kražių seniūnijos strateginės plėtros situacija ir perspektyvos

1. Seniūnijos administruojamos vietovės charakteristika (Kražių praeitis ir dabartis)

2. Seniūnijos dabartinės situacijos tyrimų organizavimas (tikslinės grupės ir metodai, tyrimų apimtis ir kt.)

3. Tyrimo duomenų analizė: gyventojų skaičiaus ir struktūros pokyčiai, administruojamos teritorijos ūkinės veiklos pokyčiai, vietos bendruomenių vertinimai, gyventojų lūkesčiai ir planai

4. Esminio socioekonominio proveržio prognozavimas: ūkinės veiklos diversifikacija, investicijų pritraukimas, kultūrinės veiklos plėtra ir kt. (pagal 6 funkcijų sistemą – ką būtų galima numatyti seniūnijos ilgalaikėje strategijoje)

Išvados ir rekomendacijos

Literatūra ir kiti šaltiniai

Priedai

Užduoties įteikimo data: 2011 m. lapkričio 21 d.

Vadovas

Doc. Dr. Jonas Jasaitis

(pareigos, vardas, pavardė)

.....

(parašas)

Užduotį gavau.....

(studento (-ės) parašas, vardas, pavardė)

2011 m. lapkričio 21 d.

Iždonaitė, S. (2012). Kaimiškosios seniūnijos strategijos formavimas: Kelmės rajono Kražių seniūnijos atvejis: universitetinių pagrindinių studijų Viešojo administravimo programos baigiamasis darbas / baigiamojo darbo vadovas doc. dr. J. Jasaitis. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra, 78 p. (91 p.).

SANTRAUKA

Bakalauro baigiamajame darbe nagrinėjama dabartinė Kelmės rajono Kražių seniūnijos situacija ir rekomenduotinos strateginės plėtros kryptys.

Baigiamąjį darbą sudaro dvi dalys. Pirmojoje dalyje nagrinėjami kaimiškosios seniūnijos pokyčiai žinių visuomenėje. Apžvelgiama Lietuvos savivaldos sistema skirtingo urbanizacijos lygio vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemos aspektu. Empirinėje darbo dalyje pateikiama Kražių seniūnijos dabartinės situacijos analizė ir strateginės plėtros perspektyvos. Pagrindinis tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kaip galima pagerinti Kražių seniūnijos gyventojų darbo ir buities sąlygas, formuojant šio unikalaus miestelio strategiją. Tyrimu siekta išryškinti pastarojo meto ūkinės ir sociokultūrinės veiklos pokyčius, įvertinti verslo raidą ir socialinių paslaugų sistemą. Rezultatai rodo, kad ūkinė veikla yra nekintanti, deja, esanti sąstingio būklėje. Kražių seniūnijoje trūksta informacijos apie verslo kūrimo galimybes. Daugumos gyventojų netenkina komunalinių paslaugų sistema.

Pagrindinės sąvokos: kaimiškoji seniūnija, žinių visuomenė, strateginė plėtra, sociokultūrinė veikla.

SUMMARY

Bachelor's thesis examines the current situation of Kraziai township in Kelme district and the recommendable directions of strategical development.

Thesis consists of two parts. The first part deals with changes of the rural settlement in knowledge society. A review of the Lithuanian municipalian system is stressed in the terms of the system of contemporary functions of areas with the different level of urbanization. The current situation and prospects of Kraziai administrative circuit is presented in the empirical part of the thesis. The main purpose of the study is to find out how to improve the conditions of labour and life of population in the formation of the unic township strategy. The research was devoted for the highlighting of the current changes of economic and socio-cultural activity, and evaluation of business development as well as the system of social services. This research shows about the comparative stability and unfortunately stagnation of the local business. There is a lack of the information about the possibilities for business prospects. The majority of the population isn't satisfied with quality of public utilities.

Keywords: rural settlement, knowledge-based society, the strategic development, socio-cultural activity.

TURINYS

ĮVADAS.....	13
1. KAIMIŠKOSIOS SENIŪNIJOS VAIDMENS POKYČIAI ŽINIŲ VISUOMENĖJE.....	15
1.1. Lietuvos savivaldos sistema.....	15
1.2. Seniūnijų funkcijos. Ryšiai su vietos bendruomenėmis.....	18
1.3. Kaimiškiosios seniūnijos specifika.....	22
1.4. Naujosios kaimiškųjų vietovių funkcijos globalizacijos iššūkių akivaizdoje.....	30
1.5. ES kaimo plėtros modelis.....	35
2. KRAŽIŲ SENIŪNIJOS STRATEGINĖS PLĖTROS SITUACIJA IR PERSPEKTYVOS.....	39
2.1. Seniūnijos administruojamos vietovės charakteristika.....	39
2.2. Seniūnijos dabartinės situacijos tyrimų organizavimas.....	40
2.3. Tyrimo duomenų analizė.....	41
2.3.1. Respondentų charakteristika.....	41
2.3.2. Kražių seniūnijos ekonominės veiklos pokyčiai.....	47
2.3.3. Verslininkų požiūris.....	51
2.3.4. Sociokultūrinė veikla.....	54
2.3.4. Paslaugų sistema Kražių seniūnijoje.....	56
2.3.5. Gyventojų migracija ir jos poveikis Kražių seniūnijos raidai.....	58
2.3.6. Gyventojų lūkesčiai ir planai.....	59
2.3.7. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į gimtojo krašto raidą.....	61
IŠVADOS.....	69
REKOMENDACIJOS.....	72
LITERATŪRA.....	74
PRIEDAI.....	78

LENTELĖS

1.1 lentelė Lietuvos gyventojų skaičiaus kitimas pagal gyvenamąją teritoriją 2002-2010 m. tūkst.	23
2.1 lentelė Amžiaus ir veiklos pasiskirstymas.....	42
2.2 lentelė Pajamų pasiskirstymas šeimoje	45
2.3 lentelė Gyvenimo perspektyvų vertinimas pagal lytį.....	46
2.4 lentelė Ūkinės veiklos būklės vertinimas	48
2.5 lentelė Naujų įstaigų įkūrimo galimybės	49
2.6 lentelė Verslininkų charakteristika	51
2.7 lentelė Kliūtys verslui Kražių seniūnijoje	53
2.8 lentelė Palankios aplinkybės verslui	54
2.9 lentelė Respondentų visuomeninis aktyvumas	55
2.10 lentelė Teigiamų pokyčių vertinimas	59
2.11 lentelė Problemų vertinimas	60
2.12 lentelė Jaunuolių požiūris apie gyvenamąjį būstą.....	63
2.13 lentelė Moksleivių požiūris į planus išvykti iš Lietuvos	63
2.14 lentelė Moksleivių požiūris į galimybę dirbti apmokamą darbą namie arba arti jų.....	64
2.15 lentelė Moksleivių požiūris į galimai populiarius darbus vyrams	65
2.16 lentelė Moksleivių požiūris į galimai populiarius darbus moterims	66
2.17 lentelė Teigiamų pokyčių vertinimas	68
2.18 lentelė Didžiausios kaimo vietovių problemos	68

PAVEIKSLAI

1.1 pav. Miesto gyventojų pasirinkimas gyventi kaime 2002 – 2010 m. tūkst.	23
1.2 pav. Kaimo turizmo sodybų skaičius Lietuvoje 2005 – 2010 m.	25
2.1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių.....	42
2.2 pav. Respondentų pasiskirstymas esamą padėtį.....	43
2.3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.....	44
2.4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo sritį.	44
2.5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį.	45
2.6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenimo perspektyvas.	46
2.7 pav. Respondentų pasiskirstymas turimą žemės kiekį.	48
2.8 pav. Respondentų migracijos planai.....	58
2.9 pav. Kražių seniūnijos perspektyvos.....	60

IVADAS

Dinamiškai besikeičiantis pasaulis verčia kiekvieną organizaciją permąstyti savo veiklą, nustatyti veikimo principus, užsibrėžti naujus tikslus ir kovoti su iškilusiomis kitokio pobūdžio problemomis. Norint išvengti neigiamų pasekmių, būtina savo darbą sistemingai planuoti t.y. formuoti strategiją. Nuo 1990 m. po Lietuvos atkūrimo iki šių dienų yra gvildenamos problemos susijusios su kaimo gyvavimu, jo išlikimu, ekonominėmis tendencijomis. Kaimiškosios vietovės šių dienų pasaulyje jau nebelaikomos vien tik žemės ūkio produkcijos tiekėjais. Anksčiau kaime gyvenančių žmonių pagrindinė veikla buvo gyvulininkystė, miškininkystė, bitininkystė, žvejyba. Šiuo metu vis labiau populiarėja alternatyvios (neagrarinės) veiklos: turizmas, amatininkystė, batsiuvystė, drožimas. Jaskelvičiaus K. (2004) straipsnyje „Ekonominės veiklos įvairinimas kaime“ teigiama, kad tai lemia restruktūrizacijos procesai, vykstantys agrariniame sektoriuje bei pokyčiai ES bendrojoje žemės ūkio politikoje.

A. Vasiliauskas (2004, p. 26) akcentuoja, kad „Strategijos kūrimas siejasi su tikslų formulavimu, alternatyvų identifikavimu, alternatyvų įvertinimo ir geriausios alternatyvos pasirinkimo žingsniais“. Numatoma veikla turi būti planuojama nuosekliais, aiškiais žingsniais, kurie leistų racionaliai vykdyti išsikeltus tikslus, efektyviai veikiant organizaciją ir jos aplinką. Remiantis istorinėmis žiniomis 1410 m. Žalgirio mūšio laimėjimas yra vienas iš sėkmingos strategijos įgyvendinimo įrodymų. Dauguma manevrų buvo suplanuoti iš anksto, norint suklaidinti priešą.

J. Bivainis, Ž. Tunčikienė (2009, p. 10) teigia, „Seniūnija – viešojo sektoriaus institucija, kuri taip pat privalo sistemingai planuoti savo veiklą. Viešojo sektoriaus institucijos strateginis planavimas – tai institucijos veiklos ilgalaikės plėtros problemų nustatymas, tokių problemų sprendimo būdų bei priemonių nustatymas.“ Norint pasiekti tinkamų sprendimų, palankių rezultatų, būtina numatyti ateities pokyčius aplinkoje, kurioje yra gyvenama, ieškoti tinkamų sprendimų susidoroti su problemoms, turėti papildomų priemonių iškilus nenumatytiems atvejams. Galima teigti, jog turint tinkamą strategiją, institucija veiks efektyviau ir racionaliau.

Temos naujumas, aktualumas ir jos pagrindimas. Bakalauro baigiamajame darbe apžvelgiamas Kelmės rajono Kražių seniūnijos strategijos formavimas. Dauguma darbų yra rašoma remiantis miestų tematika, rečiau kada sutinkama, kuomet gvildenamos seniūnijų problemos ir jų veiklos ypatumai. Dinamiškame dabartiniame pasaulyje strateginių tikslų formavimas yra itin aktualus. Analizuojant gyventojų struktūros pokyčius, administruojamos teritorijos ūkinės veiklos pokyčius, prognozuojant esminį socioekonominį proveržį, išsiaiškinant dalies gyventojų lūkesčius ir planus bus naudinga pateikti pasiūlymus formuojant ir kuriant unikalaus Kražių miestelio ir jo

apylinkių ateities planus. Temos naujumas ir aktualumas sietinas su Kražių kaimiškosios seniūnijos plėtros galimybėmis, apibrėžiant naujus tikslus ir tobulinant strategiją, kuri gali lemti gyventojų gausėjimą, neagrariųjų verslų plėtrą, turistų ir poilsiautojų suaktyvėjimą, krašto tobulėjimą.

Tyrimo problema. Pagrindinė tyrimo problema yra gyventojų skaičiaus, jų struktūros, ūkinės veiklos ir lūkesčių neurbanizuotose vietovėse kitimas. Šiandieninė ūkinė veikla ne visuomet atitinka kaimo gyventojų interesus. Formuojant seniūnijos strategiją būtina atsižvelgti į šiuos veiksnius.

Darbo objektas – Kelmės rajono Kražių seniūnijos strategijos kūrimas ir planavimas. Mokslinio darbo metu iškelta tokia **hipotezė**: Išsamus, šiuolaikinę kaimiškųjų vietovių funkcijų sistemą atitinkantis Kražių seniūnijos dabartinės situacijos įvertinimas įtakotų sėkmingą jos strategijos formavimą. Tai gali padėti sumažinti gyventojų struktūros kaitą, didėjančią jaunimo migraciją į didesnius miestus ir užsienio šalis, skatinti vietinę kultūrinę veiklą, teigiamai įtakoti žmonių gyvenimo kokybę, pritraukti turistus ir poilsiautojus.

Darbo tikslas – išanalizuoti dabartinę Kražių seniūnijos situaciją ir identifikuoti tolimesnes jos strateginės plėtros kryptis.

Darbo uždaviniai:

1. Atlikti mokslinės literatūros bei teisinės bazės analizę šiomis temomis: Lietuvos savivaldos sistema, Europos Sąjungos kaimo plėtros modelis, strateginis valdymas.

2. Išnagrinėti seniūnijų funkcijas bei ryšius su vietos bendruomenėmis ir kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis.

3. Aptarti kaimiškosios seniūnijos specifiką, išskiriant gyventojų struktūrą, jų ūkinę veiklą, socialines paslaugas, sociokultūrinę veiklą bei visuomeninį aktyvumą.

4. Išanalizuoti Kražių seniūnijos gyventojų demografinę padėtį, ūkinės veiklos pokyčius, gyventojų turimus lūkesčius, kurie gali įtakoti strategijos kryptį.

5. Apibendrinti Kražių seniūnijos raidą ir plėtros galimybes. Pateikti išvadas ir rekomendacijas Kražių seniūnijos ilgalaikėje strategijoje, naudojant gautus tyrimo duomenis apie gyventojų struktūrą, kultūrinę veiklą, plėtros galimybes.

Tyrimo metodai. Siekiant įvykdyti minėtus uždavinius buvo pasitelkti šie tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir sisteminimas, kokybinis ir kiekybinis socialinis tyrimas (anketinė apklausa, interviu), apklausos duomenų statistinis apdorojimas kompiuterine SPSS programa, ir jų pateikimas grafiniais metodais.

1. KAIMIŠKOSIOS SENIŪNIJOS VAIDMENS POKYČIAI ŽINIŲ VISUOMENĖJE

„Poindustrinėje visuomenėje, kurią vis dažniau apibūdiname kaip žinių ir kūrybos visuomenę, radikaliai keičiasi skirtingo urbanizacijos lygio vietovių vaidmuo“ (Jasaitis, 2010, p. 20). Pokyčius įtakoja įvairūs veiksniai kaip: poreikių keitimasis, ekonominė, politinė ir socialinė situacija ir kt. Anksčiau laikytos agrarinės vietovės šiuo metu tampa industrializacijos dalimi. Tai paspartina pagerėjusios galimybės pasiekti kaimiškąsias vietas (tiesiami nauji keliai, asfaltuojami ir taisomi senieji), informacijos perdavimo priemonių plitimas. Tai galima vertinti ir kaip pažangos galimybę, diversifikuojant žemo urbanizacijos lygio vietovių ekonomiką.

Pasak Jasaičio, žinių visuomenėje žemo urbanizacijos lygio vietovės imamos vertinti ne tik dėl agrarinės ekonomikos, bet ir dėl aplinkosaugos ir relaksacijos galimybių. Neurbanizuotų vietovių patrauklumas didėja. Pradedamos formuoti naujos gyvenvietės, pertvarkomos senosios, išnaudojami vietiniai rekreaciniai išteklių, atrandami nauji.

1. 1. Lietuvos savivaldos sistema

Savivaldos ištakos Lietuvoje yra sietinos su Magdeburgo ir Kulmo savivaldos teisių suteikimu (14a.) bei su seimelių veikla (16-19a.). Minėtą Magdeburgo teisę pirmieji gavo Vilniaus gyventojai 1387 m., o seimeliai buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės apskrities valdžios organai. Tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje veikė apskričių, valsčių ir miestų savivaldybės. Sovietinės okupacijos laikotarpiu jų veikla sunyko ir Lietuvoje vėl paskelbus nepriklausomybę vietos savivaldos institucijos pradėjo kurtis iš naujo.

Lietuvai atkūrusi nepriklausomybę 1990 m. kovo 11 d. pasikeitė jos socialinė bei ekonominė sistema. Minėti pokyčiai įtakojo būtinybę reformuoti teritorijos administracinį suskirstymą ir įtvirtinti naujas teritorinės savivaldos institucijas. Daugelis Rytų ir Vidurio Europos šalių per paskutinį XX a. dešimtmetį įvykdė savo teritorijos administracinio suskirstymo reformas. Svarbus vaidmuo atiteko ir Europos Sąjungai (toliau ES). Ji iškėlė savivaldos organizavimo ir regioninės politikos vykdymo reikalavimus. Lietuva pradėjo reformas, kaip ir kitos pokomunistinės šalys.

Kaip teigia Daugirdas ir Mačiulytė (2006) manoma, kad Lietuva iki šiol sunkiai vykdo administracines teritorines reformas, kurių lėtumas daro tiesioginę įtaką teritorinei visuomenės raidai, ypač kaimo teritorijose bei prisideda prie regionų socialinių ir ekonominių skirtumų didėjimo. Teritorinės – institucinės sistemos, kuria remtųsi savivalda, kaip vienu iš demokratijos principų, reforma nėra baigta. Gyventojai vienu ar kitu klausimu kartais nežino į ką kreiptis, o paklausę specialistų, yra siuntinėjami iš vieno padalinio į kitą.

Anot Domarko (2007) dabartiniu laikotarpiu viešojo administravimo raida vyksta tradicinio arba senojo viešojo administravimo ir naujosios vadybos idėjų sandūroje. Viešojo valdymo institucijų sistemą veikia globalizacijos procesai, naujosios informacinės technologijos bei kiti socioekonominiai veiksniai. Ieškoma galimybių sukurti efektyviau funkcionuojančią administravimo sistemą. Anot Bučinsko, Raipos ir Staponkienės (2004) šių reformų esmė ta, kad valstybės valdymo sistemų pertvarka remtųsi sisteminiu požiūriu, siekiant optimizuoti valdymo institucijų funkcijas. Per pastarąjį dešimtmetį, nepasiteisinus naujosios viešosios vadybos principams, iškilo Naujojo viešojo valdymo ir Gero valdymo koncepcijos. Lietuvoje jas nagrinėja kelios tyrėjų grupės. Gana daug darbų valdymo reformų ir savivaldos sistemos evoliucinio tobulinimo temomis paskelbė M. Arimavičiūtė, A. Astrauskas, V. Domarkas, D. Gudelis, A. Guogis, D. S. Puškorius, A. Raipa, V. Smalskys, D. Šaparnienė, T. Tamošiūnas ir kt.

Vietos savivaldos institucijos, kontroliuodamos ir valdydamos dalį visuomeninių reikalų ir taip ribodamos valstybinės valdžios galią, stiprina vieną iš pagrindinių demokratijos elementų. Manoma, kad suskirstant teritoriją į vienos ar kelių pakopų tam tikro dydžio teritorijos administracinius vienetus, palengvins darbą ir leis gauti kuo geresnius rezultatus siekiant užsibrėžtų strateginių tikslų. Pasak Baltušnikienės (2005) Lietuvos valstybės teritorija yra skirstoma į dvi valdymo formas:

- Valstybinis vietos valdymas (veiklą vykdo valstybinio vietos valdymo subjektai);
- Vietos savivalda (veiklą vykdo vietos savivaldos subjektai).

Valstybinės valdžios absoliučią galią apriboja vietos savivalda kaip institutas, kuris padeda piliečiams būti apsaugotiems nuo viską apimančios valstybinės valdžios. Valstybinė (centrinė) valdžia įstatymų nustatytais atvejais prižiūri, kaip savivaldybės įgyvendina joms nustatytas funkcijas. Pasak Staponkienės (2005) Valstybinės valdžios perdavimas vietinei valdžiai yra vienas Naujosios viešosios vadybos akcentų.

Demokratinėje valstybėje valdžia ir jos veikla turi būti grindžiama valdžių padalijimo principu. Pasak J. Staponkienės (2005, p. 83) “principo paskirtis – garantuoti asmens teises ir laisves, padėti visuomenei išvengti despotizmo”. Valstybės valdymo subjektai pagal valdžios padalijimo principą Lietuvoje yra skirstomi į trijų šakų subjektus:

- Įstatymus leidžiančiosios valdžios šakos subjektus. Tai įgyvendina Seimas;
- Įstatymus vykdančiosios šakos subjektus. Tai įgyvendina Vyriausybė;
- Įstatymus ginančiosios arba teisminės šakos subjektus. Tai įgyvendina Teismas.

Minėtas valdžių atskyrimas, pasak Monkevičiaus (2009), tai ne tik skirstymas į įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę, bet ir jų tvarkos, teisinio statuso, galių bei kompetencijų

nustatymas ir jų savarankiškumo užtikrinimas. Valdžių padalijimas yra būtinas. Piliečiai gali aiškiau suprasti vykstantį mechanizmą bei lengviau į jį įsilieti.

Gyventojams greičiau pasiekama valdžia yra vietos savivalda. Pagal Lietuvos Respublikos (toliau LR) vietos savivaldos įstatymą (atnaujinta 2011) vietos savivalda yra „valstybės teritorijos administracinio vieneto – savivaldybės teisė laisvai ir savarankiškai tvarkytis pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus per administracinio vieneto nuolatinių gyventojų tiesiogiai išrinktų atstovų savivaldybės tarybą bei jos sudarytą vykdomąją ir kitas institucijas”. Aktyvi, pilietiška visuomenė reikalauja diegti savivaldos principus visose bendruomenės gyvenimo srityse. Apie tai liudija ir kintanti savivaldybių tarybų narių sudėtis. Lazdynas (2005) teigia, kad jau šiuo metu kaimiškuosiuose rajonuose savivaldybės tarybų narių yra tiek, kiek kiekviena gyvenvietė gali turėti savo atstovus. Labai dažnai kandidatai į savivaldybių tarybas pabrėžia, kad išrinkti atstovaus savo teritoriją. Tokiu atveju piliečiai turėtų didelę galimybę tiesiogiai išreikšti savo nuomonę, teikti pasiūlymus bei įtakoti savivaldybės tarybos darbo eigą.

Pasak Astrausko (2003) savivaldybės instituciją ir toje teritorijoje gyvenančius žmones sieja valdžios – pavaldumo santykiai. Minima savivaldos teisė yra įgyvendinama per savivaldybės tarybą, kuri yra renkama toje teritorijoje gyvenančių Lietuvos piliečių. Taip pat nuo praėjusių rinkimų piliečiai jau turi galimybę patys kandidatuoti į savivaldybės tarybą. Gyventojai, turėdami patariamąjį balsą ar galėdami įtakoti tarybos sprendimus, jaučiasi atsakingesni už savo gyvenamąją teritoriją. Jie gali teikti pasiūlymus arba problemų sprendimus, aktualius bendruomenei.

Europos vietos savivaldos chartija (1999) skelbia, kad pagrindinius vietinės valdžios organų įgaliojimus ir pareigas nustato šalies Konstitucija arba įstatymas. Funkcijos turi būti paskirstytos taip, kad jos nesidubliuotų, o priskirtos kompetencijos vietos valdžios organai turėtų pilną veikimo laisvę. Remiantis LR vietos savivaldos pakeitimo įstatymu (2008) savivaldybių funkcijos pagal sprendimų priėmimo laisvę skirstomos į savarankiškąsias ir valstybines.

Savarankiškosios funkcijos yra atliekamos pagal įstatymų suteiktą kompetenciją bei išipareigojimus savo bendruomenei. Valstybinės funkcijos yra perduotos savivaldybėms, atsižvelgiant į gyventojų interesus. Jos yra perduodamos įstatymais ir įgyvendinamos vadovaujantis teisės aktais. Savivaldybės turi įstatymų nustatytą sprendimų priėmimo laisvę.

Pagal LR vietos savivaldos pakeitimo įstatymą (2008) savivaldybių funkcijos pagal veiklos pobūdį skirstomos į vietos valdžios, viešojo administravimo, viešųjų paslaugų teikimo. Minėtas funkcijas įstatymų nustatyta tvarka atlieka savivaldybės taryba, viešojo administravimo funkcijas įstatymų nustatyta tvarka atlieka savivaldybės taryba, savivaldybės administracijos direktorius, kiti savivaldybės įstaigų ir tarnybų vadovai, valstybės tarnautojai.

Piliečių noras būti demokratiškai, reikalauja savivaldą plėsti visose bendruomenės gyvenimo srityse. Bendruomenės yra itin aktyvios. Tai įrodo savivaldybės tarybų narių sudėtis. Lazdynas (2005) mini, kad jau šiuo metu praktiškai kaimiškuosiuose rajonuose savivaldybės tarybų narių yra tiek, kiek tokių kaimų ir gyvenviečių. Labai dažnai kandidatai į savivaldybių tarybas pabrėžia, kad išrinkti atstovaus savo teritoriją. Manytina, kad tai yra teigiamas aspektas, nes tokiu atveju teritorija turės itin didelę galimybę išreikšti tiesiogiai savo nuomonę, teikti pasiūlymus bei įtakoti savivaldybės tarybos darbo eigą.

Pagal LR vietos savivaldos pakeitimo įstatymą (2008, atnaujinta 2011) „seniūnija yra savivaldybės administracijos filialas, veikiantis tam tikroje savivaldybės teritorijos dalyje“. Jai vadovauja seniūnas, kuris pagal teisinį statusą yra valstybės tarnautojas. Šiame įstatyme nurodyta, kad seniūnijos veiklą reglamentuoja savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtinti seniūnijos veiklos nuostatai. Nuo 2009 m. seniūnijos privalo turėti savo veiklos nuostatus, kuriuose būtų nurodytos seniūnijos funkcijos, konkretūs uždaviniai ir priemonės. Šie nuostatai gali būti laikomi strateginio planavimo seniūnijose užuomazga.

Jankuvienė, Jasaitis (2009) teigia, kad siekiant didesnio bendradarbiavimo tarp valdžios atstovų ir šalies gyventojų, reikia įvykdyti teritorinę administracinę reformą, kur būtų įteisintas žemiausias teritorinis lygmuo – seniūnija. Šie autoriai akcentuoja, kad siekiant tinkamai atstovauti gyventojus, seniūnas turėtų tiesiogiai rinkti patys seniūnijos gyventojai, nes paskirtasis vykdo ne jų, o jį paskyrusios įstaigos arba politinės organizacijos valią.

Kaip vietos savivaldos išraiška, seniūnijos yra pavaldžios savivaldybei ir nuo jos priklausomos. Seniūnijose esančios bendruomenės galėtų efektyviau identifikuoti bei siūlyti, kaip spręsti vietos problemas, tačiau dėl minėtos savarankiškumo stokos bei finansinės priklausomybės nuo savivaldybių ne visuomet jų veikla yra efektyvi.

Kiekvienas savivaldybės teritorijos administracinis, teritorinis, ūkinis, kultūrinis ar bet koks kitas vienetas turi teisę į savivaldą. Kai savivalda yra reali, tuomet net pati mažiausia bendruomenė tampa demokratijos garantu. Pilietis, kuris turi galimybę prašyti, siūlyti ir patarti, o esant reikalui, padėti spręsti iškilusias problemas, kitaip mato valstybę. Jis, pasak darbo autorių, jaučiasi reikalingas ir valstybei, t.y. savo kraštui. Tai formuoja jo aktyvią pilietinę poziciją. Jis nori likti čia ir pats prisidėti prie valstybės stiprinimo.

1.2. Seniūnijų funkcijos. Ryšiai su vietos bendruomenėmis

Urbanizuotos vietovės simbolizuoja didelį žmonių mobilumą, didesnę rinką, ekonominės veiklos įvairovę. Dažniausiai joms būdingos didesnės išsimokslinimo bei įsidarbinimo galimybės,

didesnis darbo užmokestis ir kt. Kaimo vietovės vadinamojoje tradicinėje, o iš tikrųjų primityvioje sampratoje dažniausiai siejamos su atvira erdve, ramybe, gamta, poilsio galimybėmis, miško gerybėmis. E. Ribašauskienė ir V. Uždavinienė (1999) kaimą apibūdina kaip tam tikrą teritoriją su gamtos ir žmonijos suformuotu kraštovaizdžiu, tam tikru gyventojų skaičiumi, jų gyvenimo sąlygomis bei kokybe, vienokia ar kitokia gamybinės bei socialinės sferos objektų santalka bei atitinkamomis veiklos kryptimis. Kiekviena vietovė turi savo funkcijas.

Lietuvos gyventojų dalyvavimas savivaldos procesuose, nors ir gana ribotai, visų pirma vyksta seniūnijų lygmeniu. Nuo 2008 m. visoje Lietuvoje centrinės valdžios nurodymu pradėtos steigti „seniūnaitijos“, renkami „seniūnaičiai“ – gyvenamosios vietovės atstovai. „Seniūnaičių“ teises ir pareigas reglamentuoja minėto įstatymo pataisos. Pagrindinė jų pareiga yra dalyvavimas seniūnaičių sueigose. Joje visi susirinkusieji svarsto bendruomeninius klausimus, tarp kurių yra seniūnijos veiklos programų ir metinių seniūno veiklos ataskaitų įvertinimas. Sueigose priimami ir seniūnijoms teikiami svarstyti rekomendacinio pobūdžio sprendimai.

Nors įrodinėjama, kad šio proceso tikslas yra piliečių skatinamas dalyvauti savivaldoje ir turėtų stiprinti vietinę demokratiją, tačiau teisiniu požiūriu tai yra precedento neturintis atvejis Lietuvos savivaldos sistemoje. „Seniūnaičiai“ yra visuomenininkai, todėl tik pati visuomenė iš apačios galėtų siūlyti juos rinkti, sudarinėti „seniūnaitijas“, numatyti jų funkcijas, bet ne centrinė valdžia. Tačiau šiuo atveju „seniūnaičių“ sąvoka buvo primesta „iš viršaus“, net nesiklausus piliečių nuomonės. Seniūnaičiams nėra mokamas joks atlyginimas už darbą. Apie seniūnaičių rinkimus ir jų veikimo kryptį, gyventojai nėra plačiai supažindinti, o seniūnaičių darbas visuomeniniais pagrindais tik mažina motyvaciją ir norą užsiimti šia veikla. Juk yra naudojamas kuras, telefono sąskaita ir kt. „Seniūnaitijų“ organizavimo idėja, anot Patapo ir Maculevič (2011, p. 410) galėjo sudaryti prielaidas susikurti valdžią „iš apačios“. Tačiau „seniūnaičių“ instituciją reglamentuojančių teisės aktų spragos apsunkino šios idėjos įgyvendinimą

Jokia centrinė valdžia neturėtų privaloma tvarka reikalauti kurti visuomeninius savivaldos darinius. Tai gali būti vertinama kaip grubus demokratinės savivaldos principų pažeidimas. Seniūnaičių institucija buvo įvesta Vidaus reikalų ministerijos iniciatyva, kuriai Seimas pritarė, priimdamas atitinkamas pataisas Vietos savivaldos įstatyme. Pastarųjų trijų metų praktika parodė, kad kai kur „seniūnaičiai“ tapo neblogais seniūnų pagalbininkais – tarpininkais tarp seniūnų ir bendruomenių, vietinių gyventojų interesų atstovais. Tačiau žinoma ir nemaža atvejų, kai susidarė konfliktinė situacija tarp „seniūnaičių“ ir pačių gyventojų sukurtų vietos bendruomenių, įsteigtų žymiai anksčiau už „seniūnaitijas“. Savivaldybėms, kurios nepalaikė iš viršaus primesto reikalavimo sudarinėti „seniūnaitijas“, buvo grasinama net teismais. J. Jasaitis straipsnyje „Savivaldos šiuolaikinės sistemos kūrimas, formuojantis žinių visuomenei“, kuris buvo paskelbtas

mokslo darbų leidinyje „Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje“ (2011, 2, p. 334) administracinių seniūnaitijų“ kūrimą yra įvardijęs kaip savivaldos reformos imitaciją, kuri nesprendžia esminių savivaldos problemų. Delsimo vykdyti radikalią savivaldos reformą pasekmė – akivaizdus ir vis didėjantis susipriešinimas tarp valdymo institucijų ir visuomenės, kurį ne kartą yra akcentavęs A. Krupavičius, V. Rubavičius ir kiti socialinių mokslų atstovai.

LR vietos savivaldos įstatyme (2008) deklaruojama, kad seniūnijos veiklą reglamentuoja savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtinti seniūnijos veiklos nuostatai. Kiekviena seniūnija privalo turėti savo veiklos nuostatus. Šiuo metu Lietuvoje viso yra 550 seniūnijų.

Europos savivaldos chartijos (2008) 4 str. teigiama, kad viešas pareigas pirmumo tvarka įgyvendina arčiausiai piliečių esantys valdžios organai. Šiuo metu Lietuvoje tai ir yra seniūnijos. Pagal LR savivaldos įstatymą šiuo metu seniūnijoms yra priskiriama per 20 funkcijų.

Apžvelgiant ankstesnes LR vietos savivaldos įstatymo numatytas seniūnijų funkcijas, galima teigti, jog seniūnijos gauna daugiau funkcijų, kurios turėtų padėti atstovauti jų administruojamų teritorijų bendruomenės interesus bei užtikrinti tinkamą piliečių iniciatyvų įgyvendinimą.

Pagal šiuo metu galiojančią savivaldybės struktūrą arčiausiai piliečių ir vietos bendruomenės kaip savivaldybės atstovai yra seniūnai. Seniūnijoje žmonės dažniausiai vieni kitus pažįsta. Ypač tai ryšku kaimiškose vietovėse bei nedideliuose miesteliuose, kur bendruomeninis susikalbėjimas yra stipresnis nei miesto vietovėje. Tai leidžia seniūnijos darbuotojams tiksliau atlikti jiems pavestas funkcijas. Seniūnijoms priskirtos funkcijos turėtų stiprinti pilietinę visuomenę. Pasak Laurinavičiaus (2000) pilietinė visuomenė yra sąmoningų piliečių visuomenė, kurios nariai sugeba savo interesus ginti teisinėmis priemonėmis, kurioje veikia įvairūs piliečių susivienijimai, bendrijos, kur jie gali laisvai reikšti savo pasiūlymus bei dalyvauti sprendimų priėmimuose.

„Šiandieniniame pasaulyje labai svarbu diegti bendruomeniškumą. Tai turėtų būti daroma keliais etapais, pradedant bendraminčių grupe, miestelio bendruomene ir baigiant pasaulio visuomene. Turime leisti vaikams suprasti, kaip svarbu teikti paramą ir patiems jos sulaukti“, rašo Vanagas (2006, p. 359). Jis išskyrė penkis pagrindinius veiksnius pilietinių iniciatyvų ugdymui vietos bendruomenėje:

1. švietimo (mokyklos) ir kultūros plėtra;
2. teisėsaugos įstaigų (policijos) socialinės programos;
3. religinių organizacijų (bažnyčios) įtaka;
4. visuomeninių organizacijų įtaka;
5. informacinių technologijų įtaka.

Mokykla, padėdama vaikui susipažinti su aplinka, bendruomene, jos tradicijomis ugdo naują tos bendruomenės atstovą. Šiuo metu uždarinėjant kaimiškas mokyklas bendruomenės atstovų

ugdymo procesas yra griauamas. Vaikas, nuo mažų dienų vežiojamas į kitą rajono mokyklą, tarsi yra klaidinamas, iš kur jis yra kilęs. Jis nebepažįsta aplinkos, kurioje gyvena, nesusitapatina su vietos bendruomene, netampa jos interesų atstovu. Panašiai galima vertinti ir pažintines keliones, pavyzdžiui, į prekybos ir pramogų centrus, kurias organizuoja mokyklos. Stebėjimai rodo, kad reikėtų žymiai didesnę dėmesį skirti artimiausios aplinkos pažinimui, ugdyti vaiko norą pažinti šalia esantį kampelį. Pasak Vanago (2006) mokykla, puoselėdama tautinę kultūrą, ugdo kūrybingą, aukšto intelekto žmogų, kuris gebės prisitaikyti prie nuolat kintančios aplinkos, prisidės prie tautos identiteto išsaugojimo.

Bendruomenėje yra labai svarbu puoselėti gyventojų saugumą. Tai gali užtikrinti toje teritorijoje veikiančios institucijos: policija, kultūros namai, mokyklos. Vykdamas prevencinę veiklą bendruomenė yra ta vieta, kurioje yra galimas nusikaltimas, o gyventojų bendrija turi ir tiesiog privalo užkirsti tam kelią. Vanagas teigia, kad gali natūraliai atsirasti ir plėtotis bendruomenės pagalba policijai, savanoriški savigynos būdai: policijos rėmėjai, „saugios kaimynystės“ bendrijos. Kad tai įvyktų, reikia policijos dėmesio bendruomenei bei didesnio bendravimo su ja. Policijos pareigūno sugebėjimas bendradarbiauti su gyventojais ugdo žmonių pasitikėjimą visa policijos sistema.

Piliečiai gali daryti įtaką savivaldos sprendimų priėmimui per politines partijas, nepartinius judėjimus, NVO, religines bendruomenes. Remiantis LR Konstitucija (1992) valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas. Nemažą įtaką pasaulyje turi paplitusios religinės organizacijos. Lietuvoje jų veiklą nėra tokia aktyvi, kaip kitur. Pasak Vanago, vienas iš svarbiausių atviros visuomenės bruožų – nevyriausybinių organizacijų, kurios aktyviai skleidžia savo idėjas, stengiasi gerinti gyvenimo sąlygas, padeda žmonėms, kuriems pagalbos labiausiai reikia. Nevyriausybinių organizacijų remiasi savanoryste, skatindamos piliečius jungtis bendram tikslui visuomeniniais pagrindais.

Lietuvoje šiuo metu daug dirbama bendruomenių labui, naudojantis naujomis informacinėmis technologijomis: kuriamos virtualios organizacijos, steigiami fondai, kurie padeda bendruomenėms spręsti savo problemas, gauti patarimų, keistis informacija. Bendruomenė, kuri naudoja informacinėmis technologijomis, tampa geriau informuota. Atsiranda didesnės galimybės susirasti naujų bendradarbiavimo partnerių. Vietos bendruomenė tampa atviresnė, žinomesnė, plečiasi jos veiklos perspektyvos.

Veiksminga ir atvira savivalda pasak Vanago (2006) yra demokratinės visuomenės garantas ir pagrindas. Demokratiją būtų sunku įgyvendinti, tačiau ir patys gyventojai privalo rodyti iniciatyvą, siekti, kad būtų girdimi, norėtų gero ne vien sau, o visai bendruomenei. Vietos valdžios atstovai turi būti atviri visiems bendruomenės gyventojams.

1.3. Kaimiškosios seniūnijos specifika

Formuojant strategiją, būtina žinoti esamą situaciją aplinkoje, kurioje ji bus įgyvendinama. Analizuojant kaimiškosios seniūnijos specifika, svarbu įvertinti ekonominę bei socialinę būklę rodančius rodiklius: gyventojų struktūrą, jų ūkinę veiklą, socialines paslaugas, sociokultūrinę veiklą bei visuomeninį aktyvumą. Lietuvos kaimas turi prisitaikyti prie kintančios ekonominės ir socialinės aplinkos. Tačiau pokyčius stabdo ne itin palanki demografinė situacija, infrastruktūros, gyventojų švietimo, užimtumo, socialinės saugos problemos.

Per pastaruosius keliasdešimt metų Lietuvos kaimo gyventojų struktūra patyrė itin daug pokyčių. XX a. pradžioje didžioji dauguma gyventojų gyveno kaime, o jų pagrindinis pragyvenimo šaltinis buvo žemės ūkis. XX a. Lietuvoje pradėjo plėtotis pramonė. Kaimo gyventojai masiškai kėlėsi gyventi į miestus. XXI a. pradžioje, stiprėjant globalizacijos procesui, vėl imta vertinti kaimo vietoves. Pasak Jasaičio (2006) per XX a. paskutiniuosius dešimtmečius išsivysčiusiose pasaulio valstybėse vyko sparti priemiestinių zonų urbanizacija. Kaimo gyventojų skaičius vėl ėmė augti, o jų darbinės veiklos turinys darėsi įvairesnis. Dabartiniu metu Lietuvos gyventojai tarsi iš naujo atranda kaimo vietoves. Vieni jas renkasi kaip poilsio zoną, kiti kaip pragyvenimo šaltinį, tretį kaip gamtos pažinimą skatinančią aplinką.

Vidickienė (2007) pastebi, kad kaimas turi savų pranašumų prieš miestą. Kaime yra sukaupti dideli gamtiniai ir kultūriniai išteklių. Jie turi didžiulę vertę ne tik šių vietovių gyventojams, bet ir visai visuomenei. Labiausiai išsivysčiusiose pasaulio šalyse, kurios priklauso Ekonominės kooperacijos ir plėtros organizacijai, apie 75% teritorijos priskiriama kaimiškosioms vietovėms. Tačiau reikia išsivaduoti iš siauro kaimiškųjų išteklių traktavimo. Visuomenė turi keisti savo nuomonę apie kaimiškąsias vietoves. Vidickienė pažymi, kad priešingai nei industrinėje epochoje, žinių visuomenėje ekonominės ir technologinės naujovės yra labiau palankesnės kaimo nei miesto gyventojams. Dėl transporto plėtros kaimo gyventojai lengviau ir pigiau nukeliauja didelius atstumus, tuo pačiu stiprindami tarpusavio bendravimą (autobuso laukimas, kelionė), kai tuo tarpu miestiečiai dūsta transporto spūstyse ir pan. Darbo vietos taip pat vis dažniau persikelia į nedideles gyvenvietes ir net gyvenamąjį būstą. Tampa nebe taip svarbu gyventi arti darbovietės. Vis labiau populiarėja gyvenimo stilius, orientuotas į kaimišką aplinką tiek dėl jos rekreacinių galimybių, tiek dėl bendravimo ypatumų ar besikeičiančių prioritetų. Minėti pokyčiai leidžia optimistiškai žiūrėti į kaimo ateitį.

Lietuvos situacijos dar negalime lyginti su kitomis šalimis. Čia jaučiama kaimo gyventojų mažėjimo tendencija, dauguma iš kaimų keliasi į miestus. Statistikos departamento prie LRV duomenimis gyventojų skaičius kaime kasmet mažėja (žr. 1.1 lentelę).

Lietuvos gyventojų skaičiaus kitimas pagal gyvenamąją teritoriją 2002-2010 m. tūkst.

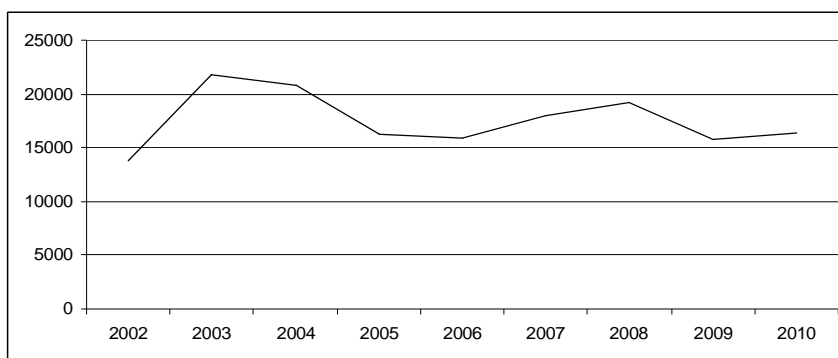
Gyvenamoji teritorija	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Miestas	2322	2307	2289	2275	2265	2256	2246	2235	2200
Kaimas	1147	1147	1146	1139	1130	1120	1112	1104	1086

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal Statistikos departamento prie LRV duomenis

Gyventojų struktūros pokyčiai pagal gyvenamąją teritoriją visoje Lietuvoje yra ryškūs. 1.1 lentelės duomenys rodo, kad visoje Lietuvoje gyventojų skaičius yra mažėjantis. 2002 m. pradžioje mūsų valstybėje gyveno daugiau nei 3,4 mln. gyventojų. 2010 m. šis skaičius sumažėjo iki 3,2 mln. gyventojų. Viena iš priežasčių galima įvardinti – emigracija. Pasak Beržinskienės, Kairienės, Virbickaitės (2009) dažniausiai išvyksta jauni žmonės. Tai yra pavojingas veiksnys, kuris skatina visuomenės senėjimą.

1.1 lentelė rodo, kad dvigubai didesnė Lietuvos gyventojų dalis gyvena miesto teritorijoje. Kaip ir pirma minėta, gyventojų skaičius mažėja, nors kaimo teritorijoje 2002 – 2004 m. nebuvo užfiksuotas tuštėjimas. Kaimo gyventojų skaičius mažėja sparčiau nei miesto. 2010 m. vidutiniškai kaime gyveno 1086 tūkst. gyventojų, o per praėjusius metus jų sumažėjo 18 tūkst., atitinkamai mieste – 2200 tūkst. sumažėjimas - 35 tūkst.

Vidinė migracija taip pat yra būdinga Lietuvos visuomenei. Gyventojų pasirinkimą išvykti iš miesto į kaimą iliustruoja 1.1 paveikslas.

1.1 pav. Miesto gyventojų pasirinkimas gyventi kaime 2002 – 2010 m. tūkst. Šaltinis: darbo sudaryta autorės pagal Statistikos departamento prie LRV duomenis.

Vidinę migraciją šalyje iš miesto į kaimą įtakoja anksčiau minėti veiksniai: Jasačio nuomone (2006) intuityviai suvoktas pavojus asmenybei, priešinimasis niveliacijos ir primityvizmo skverbimuisi į visas žmogiškojo gyvenimo sferas, siekis sukurti šeimai saugesnes ir patogesnes gyvenimo sąlygas, galimybė geriau pažinti gamtą, kelių tinklo modernizavimas, modernios informacinės technologijos naudojimas. Remiantis 1 pav. Lietuvos gyventojai 2002 m. sparčiai

rinkosi gyvenamąją vietovę – kaimą. Matomas ryškus skaičiaus didėjimas. Pasak Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 m. strategijos nuo 2002 m. pradėjo atsigaivinti šalies ūkis. Atsinaujinanti sfera skatino BVP prieaugį (2002 – 2004 m. vidutinis metinis BVP prieaugis 6,7 proc.).

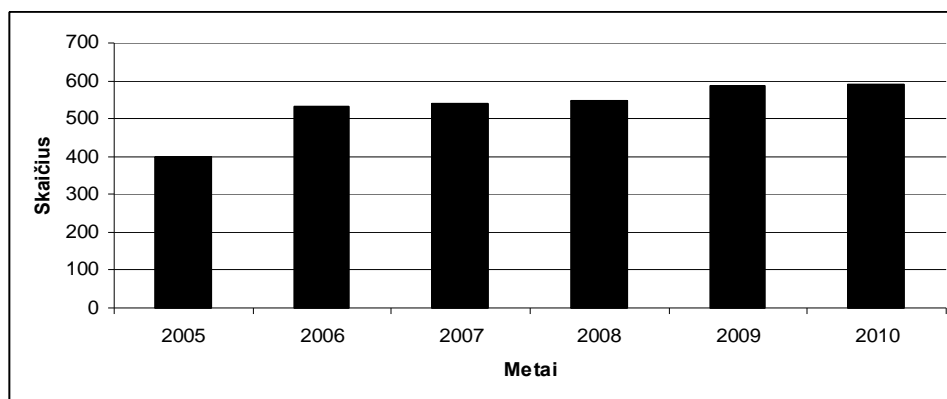
Gyventojų pasirinkimas gyventi kaimiškojoje vietovėje nuo 2004 m. mažėjo (1.1 pav.). Po dviejų metų vėl matomas pasirinkimo dažnumas. Remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos 2008 m. pažangos ataskaita, manoma, kad tai įtakojo Valstybės įstojimas į Europos Sąjungą, parama, teikiama ūkiams, kitoms alternatyvioms veikloms, jauniems ūkininkams ir kt.

Per pastaruosius dešimtmečius kaimiškųjų vietovių vaidmuo pasaulyje kardinaliai keitėsi. Žmonės vis dažniau kreipia dėmesį į kraštovaizdžio apsaugą, aplinkos gerinimą, kultūrinį paveldą. Tai verčia kaimiškąsias teritorijas konkuruoti vienai su kita. Pasak Blandford, Boisvert (2002) daugiafunkcinis žemės ūkis vykdo ne tik pagrindines žemės ūkio gamybos funkcijas (žaliavos, maisto produktų tiekimas pramonei), bet ir papildomas, kurios yra susijusios su žemės ir gamtos išteklių išsaugojimu. Minėti sėkmingai vykdomi veiksniai leidžia vietovei konkuruoti ir tapti išskirtine.

Pasak Kšivickienės ir Ribašauskienės (2007) ūkinės veiklos įvairinimo plėtra šiuo metu susiduria su problemomis: ribotu smulkiųjų žemdirbių investiciniu pajėgumu, neišplėta kooperacija, didelėmis paskolų palūkanomis. Kaimiškųjų vietovių gyventojai stokoja informacijos ir konsultacijų apie alternatyvių veiklų pranašumus didinant žmonių užimtumą ir pajamas, o konsultacinių įmonių paslaugos apie verslo partnerius, finansavimo galimybes bei teisinės konsultacijos sunkiai prieinamos dėl didelės jų kainos.

Verslo plėtrai kaime nepalankūs mokesčiai ir sudėtingas jų administravimas. Prekybos ir kitos paslaugos, netradicinės žemės ūkio veiklos produkcija labiau orientuota į vietinę rinką, vietinės gamybos produktams ir paslaugoms sunku atitikti ES ir pasaulinės kokybės reikalavimus. Tačiau pastaruoju metu padėtis sparčiai keičiasi: vis daugiau žmonių Lietuvoje domisi natūraliais, ekologiškais produktais, kurių vertė žymiai didesnė, negu iš kitų valstybių privežtų į prekybos centrus. Apie tai liudija ir per pastaruosius trejus metus žymiai išaugęs ūkininkų turgelių populiarumas. Gana daug miesto gyventojų perka maisto produktus (mėsą, pieną, kiaušinius, daržoves) tiesiai iš ūkininkų ūkių. Šią gamybą labai paskatino nuo 2008 metų radikaliai pasikeitusi Žemės ūkio ministerijos pozicija – skatinti smulkiuosius ūkininkus (žr. ŽŪM pranešimus 2008-2012). Pagrindinė kliūtis ekologiškai gamybai plėtotis – kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, atsiradęs dėl anksčiau vykdytos tik stambiųjų ūkių rėmimo krypties, kai iš kaimiškųjų gyvenviečių emigravo darbingi, kūrybingi asmenys. Nemaža likusių yra praradę motyvą dirbti ir pripratę gyventi iš valstybės teikiamos paramos. Girtavimas, apsileidimas, nevalyvumas – labai rimta problema tuštėjančiose kaimiškose vietovėse.

Vieną, kaip alternatyvią ūkio sritį, kuris apima ir verslą galima įvardinti – turizmą, šiuo metu vadinamą „kaimo turizmu“. Pasak Kšivickienės, Ribašauskienės (2007) kaimo turizmas – perspektyvi ekonominė veikla, kuri šiuo metu sparčiai populiarėja kaip poilsio rūšis. 2 pav. matomas kaimo turizmo sodybų skaičiaus pokytis Lietuvoje 2005 – 2010 m. Statistikos departamentas prie LRV pateikia duomenis iki 2010 m. Kaimo turizmas – vienas sparčiausiai besiplečiančių verslų. 2005 m. šalyje veikė 398 kaimo turizmo sodybos, iki 2006 m. pabaigos jų padaugėjo 133 kaimo turizmo sodybomis, o iki 2010 m. pabaigos – dar 59 ir sudarė 590.

1.2 pav. Kaimo turizmo sodybų skaičius Lietuvoje 2005 – 2010 m. Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal Statistikos departamento prie LRV duomenis.

Kaimo turizmo sodybų paslaugų paklausos didėjimą lemia Lietuvos gyventojų pajamų augimas, prioritetų pokyčiai. Šia veikla, kaip teigia Kšivickienė, Ribašauskienė (2007) yra sumanių, aukštu išsilavinimu pasižyminčių vidutinio amžiaus gyventojų verslas, kuriame ūkininkai dažniau gali būti pagalbininkai nei verslo iniciatoriai. Kaimo turizmas, vystomas tiek miestiečių, tiek kaimo vietovių gyventojų sudaro prielaidas ūkininkams realizuoti žemės ūkio produkciją, amatininkystės dirbinius, paslaugas. Norint, kad ūkininkai labiau prisidėtų prie kaimo turizmo sodybų, reikia daugiau dėmesio skirti ūkininkų verslumo ugdymui.

Tačiau kaimo turizmo nereikėtų ir pervertinti, nes ši veiklos rūšis turi tik gana ribotą paklausą. Greta kaimo turizmo paslaugų realizacijos rinką atras smulkiųjų ūkininkų produktai: naminė duona, sūris, dešra, gira, ekologiškas pienas, vaisiai, daržovės ir kt. Ten, kur apsistoja poilsiautojai, tampa reikalingi amatų centrai, kirpyklos, barai. Mažmeninė prekyba, maitinimo ir kitos paslaugos, teikiamos kaimo gyventojų, bus orientuotos ne tik į turistus, bet ir į vietinius gyventojus. Netoli miestų esančios kaimo vietovės bus patrauklios mobiliems miestiečiams, kurių gyvenamąja vieta taps kaimas, o darbo vieta – miestas. Tokiems migrantams bus reikalingos kultūrinės, buitinės, švietimo paslaugos. Visa tai galėtų paspartinti ūkinės veiklos įvairinimo Lietuvos kaime plėtrą, tačiau tik tuo atveju, jei valstybės strategijoje tam bus skiriamas tikras, o ne apsimestinis dėmesys.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje šalių, sprendžiant socialines problemas iki šiol yra orientuojamasi į jau įvykusių reiškinų pasekmių likvidavimą, nepaisant to, kad vos ne kasdien kyla naujos socialinės problemos. Marcinkevičiūtė (2007) teigia, kad šalyje trūksta bendro suvokimo, kad identifikavus bet kurią socialinę problemą, galima užkirsti kelią jos vystymuisi ir išvengti skaudžių pasekmių ateityje. Jau dabar matomos įvairios prevencinės programos, atliekami tyrimai, vykdomi projektai, kuriais manoma galima užkirsti socialinių problemų plėtrą.

Ieškoti efektyvesnių socialinės politikos įgyvendinimo būdų verčia nepakankamas trečiojo sektoriaus ir bendruomeninių organizacijų dalyvavimas socialinės integracijos procese bei fragmentiškas šių institucijų atstovavimas. Socialinės ekonomikos plėtotės pagrindą Lietuvoje sudaro aktualūs ir vis plačiau diskutuoti klausimai – viešojo administravimo principų decentralizacija paslaugų rinkoje, gyventojų aktyvumas bendruomenėse ir efektyvus vietos išteklių panaudojimas, bendruomenės įtraukimas į vietos savivaldos sprendimų priėmimą, skurdo bei socialinės atskirties mažinimą.

Pagal LR Socialinių paslaugų įstatymą (2006), „socialinės paslaugos yra paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šėimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“. Šių paslaugų esmė yra profesionalų arba savanorių socialinis darbas. Skirtingos grupės teikia skirtingas paslaugas su įvairiomis problemomis susidūrusiems žmonėms.

Seniūnijos dažniausiai atlieka tam tikras gyventojų administracinio aptarnavimo funkcijas, o prireikus įgyvendinti kokias nors politikos priemones, yra pasyvios vykdytojos, nes tokios jų veiklos neskatina įstatymai arba tokios veikimo priemonės nėra reglamentuotos. Stebėjimai Kelmės rajone (darbo autorės gyvenamajame rajone) rodo, kad seniūnijos galėtų labiau rūpintis gyventojų užimtumo, jų ūkinės veiklos skatinimo priemonėmis. Jeigu seniūnijų veikla būtų plėtojama šia kryptimi, gyventojai jaustų paramą iš šios institucijos, didėtų jų pasitikėjimas vidaus politika ir valstybe. Seniūnijos galėtų skatinti gyventojų iniciatyvas, informuoti juos apie realizuojamų priemonių paskirtį ir tikslus, supažindinti su naujienomis.

Kaip teigia Marcinkevičiūtė (2007, p. 29) „Dėl industrializacijos, išaugusio darbo našumo ir tuos procesus lydėjusios staigios urbanizacijos pastaraisiais dešimtmečiais daugelyje Europos šalių santykinė žemės ūkio ekonomikos reikšmė labai sumenko.“ Minėtų pokyčių pasekmė yra sumažėjusios žemdirbių pajamos, aktyvus kaimo gyventojų, o ypač jaunų ir labiau išsilavinusių migracija į pramonės centrus arba visiškai išvykimas iš šalies. Kaimas pradėtas vertinti menkliau, nei seniau, o tai neigiamai veikia pačių kaimo žmonių savimonę ir jų nepriklausomumo pojūtį.

Globalizacija, nuolat didėjančios informacijos apimtys, greita socialinės ir politinės aplinkos kaita – tai išbandymai, kurie didina švietimo ir kultūrinio ugdymo svarbą. Sociokultūrinę aplinką sudaro laisvalaikio organizavimas, švietimas, kultūrinis lavinimas, bendruomeninė veikla. Sociokultūrinė veikla gali būti orientuota ir į rūpybą.

Jasaitis (2009) pažymi, jog yra itin prieštarिंगai vertinamas kaimo vietovėse ilgas dešimtmečius veikusių švietimo, kultūros ir sveikatos apsaugos įstaigų uždarymas. Stebėjimai patvirtina, kad tai įtakoja kaimo vietovių dar didesnį tuštėjimą, nes vaikai, vežiojami kasdien į kitas rajono mokyklas praranda daugybę laiko ir net psichologiškai pradeda tolti nuo savo krašto. Iš jaunimo yra atimama galimybė produktyviai išnaudoti savo laisvą laiką gimtose vietose po pamokų. Dauguma kaimiškųjų savivaldybių skundžiasi didėjančiu jaunimo stygiu. Tačiau ar galima tikėtis, kad į gimtąsias vietas sugrįš jaunimas, kuris nuo ankstyvosios vaikystės pratinamas prie miestietiško gyvenimo būdo.

Pasak Grigo (2009) Lietuvos kaimas iki šių laikų kai ką išsaugojo iš archajinės, baltiškosios civilizacijos ir kultūros. Unikali tarmiška kalba, unikalios dainos (sutartinės), prigimtinė pagarba gamtai (sodybų puošyba medžio dirbiniais, akmenimis, gėlynais ir pan.) puošia lietuvi. Jis savo tapatybe šiandien ne tik išsiskiria iš kitų, bet ir praturtina aplinkinį pasaulį, kuris tapo toks atviras, netgi agresyvus, besikėsintis tą lietuviškumą ištrinti. Kaimiškose vietovėse gyventojai dažnai kalba savo krašto tarme. Stebėjimai patvirtina, kad žmogus, nesigėdijantis kalbėti savo tarme, nebijo būti savimi.

Žmogaus teisės į kokybišką sveikatos apsaugą ar švietimą neturi riboti jokia administracinė ar gyvenamosios vietos priklausomybė. Šiuo metu yra stambinamos medicinos įstaigos, atsisakoma kaimo gydytojų. Žmonės verčiami keliasdešimt kilometrų važiuoti iki artimiausios gydymo įstaigos, o ką tada tenka kalbėti apie neįgaliuosius, kuriems nustatytas lovos režimas. Tokiu atveju žmonių teisė į sveikatos apsaugą yra labai apribojama. Medicinos paslaugų „optimizavimo“ vėjus palieka ne tik mažas kaimo gyvenvietes be medikų, bet ir miestelius. Sunkiai suvokiama, kaip bus formuojami sveikos gyvensenos įpročiai, ligų prevencija. Uždarius medicinos įstaigas, mokyklas ir kultūros centrus ne tik kaimo gyvenvietės, bet ir miesteliai pasmerkami žlugimui.

Pasak Ališausko, Jankauskienės, Klovienės (2009) kaime būtina diegti naujas informacines technologijas, mokyti žmones gyventi ir dirbti rinkos ekonomikos sąlygomis, sudaryti palankias ekonomines ir buitines sąlygas kaimo mokytojams, policininkams, gydytojams, kultūros darbuotojams. Visa tai skatintų kaimo vietovės tobulėjimą, aktyvinimą, o svarbiausia – neišnykimą.

Kaip teigia Arimavičiūtė (2009), gyvenimo kokybės gerinimą galima apibūdinti daugeliu veiksnių, tačiau kaimiškose savivaldybėse gyvenimo kokybės gerinimas dažniausiai grindžiamas žinių visuomenės plėtra, galimybių įsigyti kokybišką išsilavinimą sudarymu, socialinių ir sveikatos

paslaugų kokybės užtikrinimu. Įvardijami svarbiausi veiksniai, kokių trūksta arba kurie yra per menkai įdiegti šiuo metu. Visa tai rodo, kad būtina tobulinti savivaldos sistemą, per seniūnijas priartinant savivaldą prie vietos bendruomenių. Tai padėtų atsikratyti dabar paplitusio įsitikinimo, kad šių vietovių likimas paliktas savieigai, kad valdžia vis labiau tolsta nuo žmonių, o viešasis administravimas vis labiau grindžiamas ne bendravimu su visuomene, o baudomis arba pašalpomis.

Šiuo metu kaimiškose vietovėse yra nemažai socialinių, kultūrinių ir ekonominių problemų, kurių nepavyks išspręsti be pačių bendruomenių iniciatyvos ir nuolatinių pastangų. Todėl bendruomenių stiprinimas turėtų būti laikomas vienu svarbiausiu kaimiškųjų savivaldybių tikslu. Dabartiniu metu bendruomenių veikloje dominuoja kultūrinio pobūdžio projektų vykdymas: surengti kraštiečių šventę, įrengti fontaną, pastatyti paminklinį akmenį ir pan. Tačiau rečiau susimąstoma, kaip ši veikla prisidės prie gyventojų užimtumo, jų ūkinės veiklos skatinimo, gyvenimo kokybės gerinimo. Tai yra „klasikiniu“ tapęs bendruomeninio gyvenimo vystymosi kelias, kai kaimo bendruomenės veikla prasideda būtent nuo kultūrinių renginių organizavimo. Žinoma, tai šiek tiek padeda sutelkti žmones, sukurti bendruomeniškumo atmosferą, sumažinti priešišumą, galų gale tiesiog susipažinti ir pažinti vieni kitus. Deja, pasak Gegužienės ir Poviliūno (2007) daugiau kaip 60 proc. bendruomenių artimiausiu metu neketina imtis verslo iniciatyvų.

Tradicinė bendruomenė išsiskyrė socialiniu ir kultūriniu uždarumu, kuri sąlygojo tam tikrai vietai būdingi veiksniai. Dabartinė kaimo bendruomenė kinta. Tam turi įtakos vykstantys pokyčiai visuomenėje. Susvetimėjimas, stiprus individualizmo jausmas, pasak darbo autorės, verčia žmones tolti vieniems nuo kitų, o juk kažkada šventės būdavo švenčiamos kartu, vieni pas kitus svečiuodavosi, padėdavo talkomis.

Norint ateityje išlaikyti Lietuvos kaimą gyvybingą, kaimo politikos priemonės reikia labiau orientuoti į jaunimo poreikius. Pasak Jankuvienės ir Jasaičio (2009) visa valstybė turi būti vertinama kaip bendra erdvė, kurioje gyvenantys žmonės privalo turėti vienodas galimybes įsigyti būstą, siekti išsilavinimo, dalyvauti bendruomenės ir valstybės valdyme. Nuo kiekvieno žmogaus priklauso jo gyvenimo tikslai. Svarbiausia, kad nuo jaunų dienų jis privalo būti aktyvus visuomenės veikėjas, kuris domisi valstybės ir gimtųjų vietų raida, analizuoja iškilusias problemas, pateikia sprendimus, stengiasi suprasti esamą situaciją.

Jaunimas yra gyviausia ir dinamiškiausia visuomenės dalis, kuri labai skiriasi nuo kitų amžiaus grupių. Pasak Staneikos (2009) jaunimas pasižymi liberalesnėmis pažiūromis, yra socialiai ir geografiškai mobilus, imlesnis socialiniams pokyčiams bei naujovėms, tolerantiškesnis naujoms įtakoms ir patirčiai. Aktyvus jauno žmogaus dalyvavimas visuomeninėje veikloje teigiamai veikia jo gyvenimą: patirtis, pažintys, gebėjimas dirbti komandoje, naujų potyrių gavimas.

Jaunimo organizacijos suteikia jaunam žmogui galimybę dalyvauti visuomeniniuose procesuose. Tai itin svarbu kaimiškųjų rajono jaunimui, kuris turi ribotą laisvalaikio praleidimo būdų sąrašą.

2007 m. Jaunimo reikalų departamentas pateikė atlikto jaunimo padėties tyrimo duomenis. Apie 74 proc. jaunimo teigia, kad nėra dalyvavę ir nedalyvauja jokioje visuomeninėje veikloje. Tai yra labai aukštas procentas, kuris išryškina jaunimo pasyvumo problemą. Tyrimas patvirtina, kad formalių ir neformalių jaunimo grupių veikloje dalyvauja tik 13,7 proc. jaunų žmonių, o 31,6 proc. norėtų įsitraukti į tokią veiklą. 91,3 proc. jaunimo nurodo, kad jiems dalyvavimas jaunimo veikloje buvo naudingas, nes susirado draugų, įgijo žinių ir profesinės patirties, naujų išpūdžių. Jaunimo organizacijų veiklos galimybės yra didelės, bet visuomenei trūkta informacijos apie jų vykdomą veiklą. Tyrimo duomenimis apie jų veiklą nežino apie 30 proc. jaunimo, ypač gyvenančių kaimo vietovėse. Tai gali įtakoti reklamos nebuvimas, organizacijų neapsilankymas rajonuose arba tiesiog pačių jaunuolių nenoras „girdėti“ informaciją arba nesugebėjimas ją atsirinkti. Šiuo metu veikiančiose kaimo bendruomenėse stengiamasi burti jaunimą, tuo rodydami puikų pavyzdį.

Pasak Jasaičio (2010) dabartinė dinamiška situacija itin išryškina prieštaravimus tarp išaugusio socialinio aktyvumo, iš naujo atrandamo bendruomeniškumo poreikio ir sustabarėjusių viešojo sektoriaus valdymo struktūrų. Kaip teigia autorius, viešojo valdymo institucijos nesugeba reaguoti efektyviai į šių dienų iššūkius. Jos remiasi statistiniais, dažniausiai tik išorinės aplinkos rodikliais. Stebėjimai patvirtino, kad savivaldos institucijos turi keisti savo veiklos stilių ir metodus. Visuomenei reikia realių darbų, kurių rezultatai būtų apčiuopiami, o ne bendrų frazių ir skaičių. Matomas ne vienas pavyzdys, kaip šiuo metu žmonės noriai buriasi į bendruomenes, sprenddami iškilusias rajono problemas. Visuomenė nori bendrauti, žinoti, kas vyksta šiuo metu. Jei į tai atsižvelgtų viešųjų institucijų darbuotojai, pasitikėjimas šia sritimi didėtų, atsirastų gyventojų palaikymas, būtų teikiami pasiūlymai, prisidedama, įgyvendinant sprendimus.

Apibendrinimas. Šiandieninė Lietuvos neurbanizuotų vietovių situacija yra gana sunki. Ją sąlygoja nepalankiai kintanti demografinė padėtis, blogėjanti gyventojų struktūra, išvykstant jaunimui ir išsilavinusiems viduriniojo amžiaus žmonėms, ūkinės veiklos silpnėjimas, socialinių paslaugų poreikio augimas, švietimo įstaigų uždarymas, bendruomeniškumo jausmo mažėjimas. Norint išvengti neigiamų pokyčių, būtina keisti dabartinę situaciją kaime, gerinant gyvenimo kokybę, didinant gyventojų užimtumą, plečiant bendruomenės vykdomas funkcijas. Ekonominės veiklos įvairinimas padėtų išspręsti ir kaimo socialines problemas. Anot Vosyliūtės (2010, p. 13) „miestiečius kaimiečiai žavi savo gyvensena, darbštumu.“ Jie pabrėžia, jog kaime – grynas oras, daug erdvės, žmonės draugiški ir visi vienodi, t.y. lygūs, nėra hierarchijos. Jeigu minėti teigiami išskirtinimai būtų naudojami efektyviai, tai situacija neurbanizuotose vietovėse pradėtų gerėti.

Kasdieninį individo gyvenimą supa kintanti aplinka, žmonės, gyvenimo sąlygos. Jasaitis (2011) akcentuoja, kad ekonominiai ir socialiniai procesai, sąlygojantys postindustrinės visuomenės formavimąsi, iš esmės keičia neurbanizuotų vietovių vaidmenį. Visi pokyčiai prasideda nuo pagrindų, kaip ir savivaldos sistemoje nuo žemiausio laiptelio – seniūnijos.

Modernėjant visuomenei, piliečiai turi tiesiogiai dalyvauti valdžioje, jiems turi būti suteiktos galimybės prisidėti prie vietos savivaldos institucijų priimamų sprendimų rengimo, sudaryta galimybė ne tik stebėti, bei ir dalyvauti įgyvendinant šiuos sprendimus taip, kad jie atitiktų jų interesus. Modernioje demokratijoje piliečiai yra ne pasyvūs stebėtojai, bet aktyvūs sprendimų priėmimo dalyviai.

LR savivaldos įstatymo analizė rodo, kad savarankiškumo visgi trūksta seniūnijai kaip valdymo grandžiai. Iki šiol nėra įtvirtintas savarankiškas biudžetas, yra tik skiriama dalis lėšų tam tikriems projektams ir programoms. Tai išryškina seniūnijos priklausomybę nuo savivaldybių. Nagrinėjant minėtą įstatymą galima rasti ir daugiau tokių priklausomybės pavyzdžių. Lietuvoje yra vykdomi Seimo, savivaldybių tarybų, Prezidento, Europos parlamento rinkimai. Bet iki šiol nėra vykdomi rinkimai seniūnijose. Seniūną renka ne patys gyventojai, o paskiria administracijos direktorius. Tai galima traktuoti kaip demokratijos principų nepaisymą

1.4. Naujosios kaimiškųjų vietovių funkcijos globalizacijos iššūkių akivaizdoje

Šiuo metu Lietuvos kaimo vietovėse labai sparčiai kinta tiek ūkinė veikla, tiek ir gyventojų profesinė struktūra. Išryškėja naujos ūkininkavimo formos, gyventojai užsiima alternatyvia veikla, kuriamos naujos viešosios vertybės, formuojasi kitokia šeimos būsto samprata, kinta sociokultūrinė aplinka. Jasaitis (2008) akcentuoja, kad svarbiausias uždavinys, kylantis ilgalaikių strategijų rengėjams, yra būtinybė suderinti tradicines ir naujasias neurbanizuotų vietovių funkcijas, optimaliai patenkinant tiek kaimo gyventojų poreikius, tiek darnią visos valstybės ūkio plėtotę. Tai įvykdyti nėra lengva.

Agrarinėje ir industrinėje epochoje vyravo gamybiniai kaimai. Globalizacijos pokyčiai verčia gyventojus keisti įpročius ir imtis alternatyvių veiklų. Neurbanizuotų vietovių ūkis tampa daugiafunkcišku. Kaip teigia Treinys (2006), daugiafunkciškumas turi būti siejamas su įvairiapusišku kaimo erdvės panaudojimu, visuose kaimo veiklų sektoriuose kuriamomis privačiomis bei viešosiomis gėrybėmis, nepamirštant išryškinti ir tų sektorių kuriamų viešųjų blogybių (ypač taršos). Autorius, apibendrinamas daugiafunkciškumą teigia, kad „kaimas ateityje turi būti vis labiau vertinamas kaip visuotinė (tinklinė) šalies infrastruktūra“. Tokioms viešosioms gėrybėms, kaip grynas oras, gražus kraštovaizdis, ekologiškų pilnaverčių maisto produktų ir amatininkų gaminių pirkimas, etnokultūros paminklai, urbanizuota visuomenės dalis, persisotinusi

masinės popkultūros apraiškomis, yra nusiteikusi skirti vis daugiau lėšų. M. Treinio nuomone, tai gali tapti vienu iš svarbiausių šaltinių „ateities pogamybinio kaimo, kuris formuosis kaip integruota poindustrinės visuomenės gamybos ir vartojimo erdvė, plėtrai“ (2006, p. 11).

Neurbanizuotų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistema pagrįsta poindustrinėje visuomenėje vykstančių socioekonominių ir sociokultūrinių procesų analize. Anot Jasaičio (2007) žinių visuomenėje tenka radikaliai keisti turinį tokių sąvokų kaip kaimas, kaimo gyventojai (kaimiečiai), peržiūrėti šiuolaikinių kaimo vietovių ūkinės veiklos paskirtį ir turinį. Per pastarąjį laikotarpį išsivysčiusiose valstybėse iš esmės keitėsi miesto ir kaimo ryšių sistema. Tai yra žingsnis į modernėjančią visuomenę.

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros centras, atlikdamas socioekonominius ir sociokultūrinius tyrimus atskleidė naujas neurbanizuotų vietovių plėtros galimybes, derinant procesus, kuriuos sąlygoja žinių visuomenės formavimasis. Visa tai išryškina šią neurbanizuotų ir žemo urbanizacijos lygio atokesnių (Hinterland) vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemą, kurią sudaro šios šešios funkcijos

- 1) rezidencinė (būsto, sodybos, gyvenvietės)
- 2) daugiasektorinės ekonominės veiklos diversifikacijos;
- 3) relaksacijos ir reabilitacijos (rekreacinių išteklių panaudojimo sveikai gyvensenai, gydymui, sveikatos atstatymui);
- 4) edukacinė (visapusiško gamtinės aplinkos pažinimo ir ekologiškos gyvenamosios ugdomo);
- 5) etnografinio ir etinio (dorovinio) paveldo išsaugojimo bei puoselėjimo
6. Kraštovaizdžio apsaugos ir bendruomenės saugumo.

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro vadovas J. Jasaitis kartu su bendradarbiais parengtose publikacijose, paskelbtose 2004-2011 metais, teigia, kad tiriant neurbanizuotų vietovių funkcijų plėtros galimybes, atrandamos naujos galimybės plėtoti smulkų verslą, populiarinti tautos materialinę ir dvasinę kūrybą. Svarbu, kad į pokyčius būtų sureaguota tinkamai ir laiku. Rengiant skirtingo urbanizacijos lygio vietovių ilgalaikes plėtros strategijas Centre sukurta šiuolaikinių funkcijų sistema leistų pereiti prie antropologinės holistinės strateginio valdymo metodologijos viešajame administravime.

Rezidencinė funkcija išreiškia būsto ir naujų gyvenamųjų vietovių, t.y. gyvenamosios aplinkos tobulinimo tendencijas. Pradedama formuotis nauja individualios sodybos samprata. Gyventojai kitaip pradeda suprasti savo privačią erdvę. Jie iš butų daugiabučiuose namuose pradeda keltis į vienai šeimai skirtą sodybą užmiestyje. „Tai leidžia kurti šeimai erdvesnę, patogesnę ir saugesnę aplinką, kurioje atsiveria daugiau galimybių asmenybės ugdymui. Ši funkcija išryškina sudėtingas senųjų ir naujų kartų gyventojų interesų suderinimo problemas, naują požiūrį buities

kultūrą, gyvenviečių estetiką, laisvalaikio organizavimą, paslaugų modernizavimą. Stiprėja vyresniųjų patirties perėmimo ir kartų dvasinio bendravimo būtinybė. <...> Kuriasi naujos namų statybos bendrijos, kurių statybų projektai yra susieti su naujų gyvenamųjų rajonų statyba prie magistralinių ir vietinių kelių, miestų ir nedidelių miestelių pakraščiuose, vaizdingu gamtovaizdžiu pasižyminčiose vietovėse“ (Jasaitis, Šurkuvienė, 2006, p. 88). Visa tai skatina gyventojų pasirinkti atokesnę vietovę savo gyvenimui, nei pasilikti gyventi mažo ploto bute, o prie namo nebėra net kiemo, nes buvusios vaikų žaidimų aikštelės virto automobilių parkavimo vietomis. Neurbanizuotose, kaimiškosiose ar mažiau urbanizuotose vietovėse apsigyvena arba bent jau įsigyja sklypus ne tik pasiturintys Lietuvos žmonės, pavargę nuo miesto šurmulio ir siekiantys auginti vaikus kitoje aplinkoje. Tuo pat metu į miestus vyksta bedarbiai, tikintys susirasti darbą arba galvojančys, kad mieste yra gyventi lengviau.

Kaip teigia Jasaitis ir Šurkuvienė (2006), naujų gyvenviečių atsiradimas išryškino strateginio planavimo spragas. Kai kurie gyvenamieji rajonai statomi, neatsižvelgiant į plėtros perspektyvas. Nesuprojektuotos bendro naudojimo komunikacijos, nenumatytos vietos prekybos centrams, mokykloms, kultūros įstaigoms ir kt. Vieni namus stato su abejotino tikrumo leidimais vidury miško ar prie jūros kranto, kiti savavališkai griaua senas sodybas ir jų vietoje statosi „vilas“ ar „pilis“. Šias neigiamas tendencijas išryškino ir jau ketverius metus (nuo 2008 metų) Šiaulių universitete rengiamos tarpukario Lietuvos žemės ūkio ir valstybės turtų ministro, ekonomikos profesoriaus, o vėliau Sibiro kankinio Jono Prano Aleksos vardu nominuotos tarptautinės mokslinės konferencijos „Šiuolaikinio kaimo vizija“. Naujame mokslo darbų leidinyje „Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje“ šias problemas analizuoja R. Apanavičius, A. Andriušytė, R. Bertašiūtė. Išryškėjo, kad gana dažnai naujų pastatų formos visiškai nesiderina su aplinka arba sukelia nepatogumų kitiems gyventojais. Kintant esamiems ir atsirandant naujiems gyvenamiesiems rajonams, lieka neapibrėžti būtini savivaldos institucijų vaidmens pokyčiai, neatnaujinamos jų funkcijos.

Ekonominės veiklos diversifikacijos funkcija. Diversifikacija (liet. „įvairinimas“). Tai yra tiek naujų alternatyvų pasirinkimas, naujų paslaugų teikimas, tiek ir naujų investicijų ieškojimas. Ūkinės veiklos diversifikaciją, pasak Jasaičio ir Šurkuvienės, (2006) sąlygoja ekonominiai pokyčiai. Ekonominės veiklos diversifikaciją skatina būtinybė atkurti kaimo buitinio aptarnavimo sistemą. Bet šiuo metu dauguma verslininkų savo veiklą orientuoja į prekybą arba prekių pervežimą, bet ne į stabilią gamybą.

Ieškant alternatyvių veiklų turėtų būti atkreiptas dėmesys ir į tradicinius amatus, kurie leistų amatininkams mokytį jaunąją kartą ir už tai kažkiek uždirbti. Tuo pačiu ir kultūrinis poreikis būtų patenkintas, ir į ekonominius veiksnius būtų atsižvelgta. Ankstesniame skyriuje minėjome apie vis

didėjantį kaimo turizmo sodybų skaičių. Tai yra vienas iš alternatyvaus verslo pavyzdžių. Dužinskas (2007) ir kiti tyrėjai mano, kad ūkinės veiklos diversifikacija leistų pagerinti gyvenimo kokybę neurbanizuotose vietovėse, sumažintų jų turtinę, kultūrinę ir politinę atskirtį, stiprintų šių vietovių ryšius su visu valstybės gyvenimu. Minėta veikla suteiktų galimybę įgyvendinti asmenybės profesinius ir kūrybinius sumanymus, ugdyti gebėjimus, nepriklausomai nuo jo gyvenamosios vietovės ar užsiimamos veiklos.

Relaksacijos ir reabilitacijos funkcija. Kiekvienam žmogui yra svarbu jo laisvalaikis, poilsis. Ne visi sugeba jį praleisti turiningai, iš tikro ilsėdamiesi. Vasarą galima matyti pilnus paplūdimius, kur nėra vietos nei pažaisti kamuoliu ar pabėgioti. Laisvomis dienomis prekybos centrai – gigantai yra sausakimši pirkėjų ar šiaip vaikštinėjančių. Savaitgaliais susidarantys mašinų srautai liudija ne apie poilsį, o apie visišką nesušildymą, kas tai yra. Visa tai liudija, kad žmonės ne itin moka savo savaitgalį ar kelias poilsio dienas praleisti turiningai. Pasak Jasaičio ir Šurkuvienės (2006) nemažėjanti įtampa darbovietėse ir visuomeninėje aplinkoje, nauji reikalavimai specialistų kvalifikacijai, globalizacijos iššūkiai, netgi asmeninio gyvenimo problemos sąlygoja vadinamosios „poilsio industrijos“ plėtrą. Išvardinti veiksniai įtakoja visuomenės susidomėjimą gydomuoju gamtos poveikiu. Žmonės pradeda suvokti, kad primityvi pramogų, siūlomų miestuose, sistema ne visuomet yra tinkama praleisti poilsio akimirkas.

Lietuvoje yra stokojama vietų, kurios tikėtų neįgalių žmonių poilsui, potrauminio gijimui, paplitusių ligų prevencijai. Minėti autoriai teigia, kad neurbanizuotose vietovėse steigiami nauji poilsio ir sveikatos atkūrimo centrai, turistiniai maršrutai, įvairiausių sporto šakų bazių sukūrimas padėtų šias problemas spręsti, formuotų sveikesnę ir prasmingesnę gyvenimą. Treinys (2005) tai vadina „viešųjų gėrybių kūrimu“. Neurbanizuotos vietovės būtų patrauklesnės ir turistams, kurių apsilankymai didintų jų pridėtinę vertę. Pavyzdžiui, kaimo turizmo sodybose šiuo metu teikiamos įvairios paslaugos, nuo tradicinių švenčių ir pobūvių rengimo iki tradicinių amatų mokymo.

Norint įgyvendinti šiuos planus, nepakanka tik vietinės bendruomenės iniciatyvos, būtinas dėmesys ir teigiamas centrinių bei regioninių strategijų rengėjų dėmesys. Relaksacijos ir reabilitacijos funkcija yra viena iš svarbiausių visame pasaulyje. Jos plėtojimas neurbanizuotose vietovėse leistų sukurti naujas darbo vietas vietiniams žmonėms.

Vienas iš svarbiausių strateginio valdymo uždavinių – visuomenės lavinimas, jos švietimas. Ši uždavinį sprendžia **edukacinė** – pažinimo ir ugdymo funkcija. Jasaitis ir Šurkuvienė pabrėžia, kad apie jos aktualumą rodo „labai primityvaus elgesio apraiškos, nesiorientavimas net artimiausioje gamtos aplinkoje, negebėjimas atskirti patikimos, objektyvios informacijos nuo gandų, nesuvokimas, kuriais tautos kultūros bruožais ir pasiekimais galima didžiuotis ir juos įvardyti, pristatant savo valstybę pasaulyje (2006, p. 89).“ Visuomenę vis dar yra apėmęs

provincialumo jausmas, nenoras lavintis, išmokti kažką naujo, savojo krašto nepažinimas, nepagarba savo kalbai ir valstybei. Visos šios savybės, jeigu padėtis nepasikeis, bus perduotos ir kitoms kartoms. Tai yra grėsmė valstybės kultūrai ir tautos tapatybei.

J. Jasaitis primena, kad „šiuolaikinis žmogus – ypatingai atitrūkęs nuo gamtos. Jis nepažįsta augalų, gyvūnų, nesuvokia gyvosios ir negyvosios gamtos sąveikos.“ Vienas iš svarbiausių uždavinių, kuriuos spręsti padeda ši funkcija yra padėti visuomenei suvokti gamtos svarbą gyvenime. Juk vaikai, užaugę mieste, ne kartą susiduria su problemomis, kylančiomis iš absoliutaus atotrūkio nuo gamtinės aplinkos. Prie to prisideda ir piktnaudžiavimas informacinėmis priemonėmis, kai manoma, kad bet kurią gamtos objektų ypatybę galima išsiaiškinti internetiniuose šaltiniuose. Tačiau pirmiausia reikia suvokti, ką būtina žinoti žmogui, kuriam klimato kaita ir biologinės įvairovės nykimas, sąlygojamas neprotingo paties žmogaus elgesio, pateikia naujus iššūkius.

Jasaitis ir Šurkuvienė pateikia pasiūlymus, kaip būtų galima efektyviai naudoti neurbanizuotų vietovių galimybes, realizuojant pažinimo ir lavinimo funkciją. Pirmiausia reikėtų keisti požiūrį į visą švietimo sistemą. „Pažinti augalus reikia ne iš skaidrių ir herbarų, o natūralioje aplinkoje organizuojant išvykas į gamtos kampelius. Pagarba tėvynės gamtai ugdyti ne ekskursijose į prekybos centrus, o keliaujant po Lietuvą. Literatūros ir istorijos mokymas turi būti neatsiejamas nuo tokių pažintinės veiklos rūšių, kaip kraštotyra ir išlikusių objektų lankymas“. Visi šie pasiūlymai turi būti įgyvendinti dabartinėje švietimo sistemoje. Juos efektyviai panaudojus būtų galima tikėtis pokyčių visuomenėje.

Su minėta funkcija glaudžiai siejasi ir kitos neurbanizuotų vietovių funkcijos – kaimo etnografinio ir dorovinio paveldo išsaugojimo bei kraštovaizdžio puoselėjimo. **Etnografinio ir etinio (dorovinio) paveldo išsaugojimo funkcija** yra glaudžiai susijusi su istorinėmis vietovėmis ir pastatais, etnografiniais kaimais, žymiais žmonėmis.

Problema galima įvardinti kaip informacijos nebuvimą, arba jos neperteikimą jaunajai kartai, daugelio vietų sunkų pasiekimą arba pasiekus suvokimą, kad toji vieta yra išniekinta ir jau nebeatlieka savo funkcijos. Minėtos problemos sprendimą įvardija Jasaitis ir Šurkuvienė, akcentuodami, kad būtina įrengti automobilių aikšteles, pasirūpinti lankytojų maitinimu ir nakvyne, pateikti daugiau informacijos apie kiekvienos vietovės lankytinus objektus, apie tai skelbti internetinėse svetainėse. Lankytojams turi būti sudaryta galimybė įsigyti tas vietoves primenančius tautodailininkų dirbinius, lankstinukus ar kitų tipų leidinius. Visa tai skatintų veiksmą „iš lūpų į lūpas“, taip būtų perduodama informacija draugams, kaimynams, artimiesiems. Tokie objektai sulauktų daugiau lankytojų, tai skatintų jų atgimimą.

Etinio paveldo išsaugojimas pasak Jasaičio ir Šurkuvienės reiškia „istoriškai susiformavusių geriausių elgsenos tradicijų perdavimą ateities kartoms“ (2006, p. 90). Iki šių dienų yra išlikusios kai kurios bendruomeninio elgesio tradicijos: kaimyniškasis solidarumas, atviras nuoširdus bendravimas, gamtoje vykstančių gyvybės procesų suvokimas, meilė gimtajam kraštui ir kt. Visos šios savybės turi būti puoselėjamos ir ateityje.

Kraštovaizdžio puoselėjimo ir bendruomenės saugumo funkcija. Jauki, kruopščiai prižiūrima, puoselėjama aplinka gyventojams teikia estetinį pasitenkinimą, saugumo jausmą, stiprina žmogaus ir gamtos sąlytį, prisideda prie patriotinių ir pilietinių nuostatų formavimosi. Dabartinis Lietuvos kaimas, nuolat veikiamas įvairių permainų, stengiasi išlaikyti jam būdingus savitumus – regionų identitetą, tradicinį kraštovaizdį, etninę architektūrą, gyvuosius kultūros reiškinius. Be to kuriami tautos buities muziejai (skansenai) po atviru dangumi. Vienas iš tokių yra Rumšiškėse (Kauno r.). Ten visada pilna žmonių, norinčių švęsti tradicines šventes, pamatyti, kaip gyveno protėviai, apžiūrėti senąją architektūrą, kuri yra iki šių dienų yra išsaugota. Bet tiek mūsų stebėjimai, tiek viešosios erdvės diskusijų analizė rodo, kad kraštovaizdis dažnai yra netinkamai prižiūrimas ir neprofesionaliai tvarkomas

Visa tai rodo, kad tiek įstatymų leidybos valdžiai, tiek viešojo administravimo institucijoms trūksta suvokimo suplanuoti tokią kaimo plėtros politiką, kad Lietuvos kaimas nuolat išliktų savitai patrauklus, autentiškai modernus ir savo infrastruktūra patogus Lietuvos gyventojams ir atvykėliams. Lietuvos kaimai yra išskirtinis savitumo ženklas, kuris yra svarbus kultūros bei istorijos paveldui. Visuomenė privalo jį saugoti, skatinti kaimo plėtrą, inicijuoti įvairią veiklą, kuri leistų gyventojams suprasti, kad reikia rūpintis supančia aplinka.

Minėtoji šiuolaikinių funkcijų sistema gali būti orientyru kaip efektyviai keisti strateginį regionų valdymą. Jų efektyvus įgyvendinimas leistų tobulinti žmonių gyvenimo kokybę ne tik kaime, spartintų ekonominę ir socialinę visos Lietuvos pažangą.

1.5. ES kaimo plėtros modelis

Kaimo plėtros sąvoka mokslinėje literatūroje yra pateikiama nevienodai. Ribašauskienė, Uždavinienė (2000) sąvoką „kaimo plėtra“ apibūdina kaip procesą, kuris vykdomas tam tikroje gyvenamojoje teritorijoje, kurioje gyvena žmonės. Svarbiausia kaimo plėtros sąlyga tampa efektyvus prisitaikymas prie kintamų veiklos ir aplinkos sąlygų.

Lietuvai prieš įstojant į Europos sąjungą (ES) gyventojai jau turėjo galimybę pasinaudoti ES parama žemės ūkiui ir kaimo plėtrai pagal SAPARD programą. Nuo 2000 metų šalyje ji pradėta įgyvendinti. Poviliūnas (2008) nurodo, kad plėtojant SAPARD programą, Lietuvos kaimui iki 2004 metų buvo skirta apie 617 mln. Lt ES paramos lėšų. Didelės lėšos buvo skirtos investicijoms į

pirminę žemės ūkio gamybą, žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimo bei marketingo tobulinimą. Žmonės gavo galimybę atnaujinti savo techniką, išmokti naujų ūkininkavimo būdų, pasidalinti patirtimi su kitomis ES šalimis, kurios naudojo ta pačia programa.

SAPARD programa Lietuvoje buvo tęsiama, kol ši įstojo į ES (2004 m. gegužės 1 d.). Tapus pilnateise ES nare Lietuvos kaimo gyventojams atsivėrė naujos galimybės naudotis ES struktūrinių fondų lėšomis. Parama kaimo plėtrai buvo pradėta finansuoti iš dviejų šaltinių: ES struktūrinių fondų ir nacionalinio biudžeto. “ES struktūriniai fondai, kurių finansinės lėšos tapo prieinamos šalies kaimo gyventojams, yra Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪOGF), Europos socialinis fondas (ESF) ir Europos regioninės plėtros fondas (ERPF)” (Poviliūnas, 2004, p. 4). Tačiau pasak Išoraitės (2008), įstojus į Europos Sąjungą, didelė Lietuvos kaimo dalis apmirė, nes kai kurios programos gyventojus skatina atsisakyti aktyvios ūkinės veiklos, už tai jiems teikiant ilgalaikes kompensacijas. Vadinamoji „Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos“ priemonė primygtinai siūlo kompensacijas iš ES struktūrinių fondų žmonėms, kurie turi ilgametę šio darbo patirtį ir dar galėtų ilgus metus kurti dalyvauti gamybinėje veikloje. Ūkių perdavimas jaunesnei kartai turi vyti natūraliai, be kišimosi į privataus ūkio valdymo reikalus.

Europos Sąjungoje kaimas yra svarbus dėl daugelio priežasčių. Svarbiausios ES 2007-2013 m. kaimo plėtros politiką reglamentuojančios taisyklės ES valstybėms narėms bei regionams numatytos politinės priemonės yra išdėstytos tarybos reglamente (EB) Nr. 1698/2005. Išanalizavus šį reglamentą išryškėjo, kad 2007-2013 m. kaimo plėtros politika vykdoma trimis kryptimis: žemdirbystei, aplinkai ir gyvenimo kokybei kaimo vietovėse. Minėtos politikos kryptys turėtų skatinti konkurencingumą žemdirbystės ir miškininkystės sektoriuose, diegiant naujoves, skiriant paramą jauniems ūkininkams ir kt. Aplinkai ir kraštovaizdžiui gerinti siūloma finansuoti nenašią žemės ūkio paskirties žemę apsodinti mišku, plėtoti agrarinę aplinkosaugą ir kt. Parama gyvenimo kokybei tobulinti skirta ne žemės ūkio veiklos užsiėmimams, mikroįmonių kūrimui, kaimo infrastruktūros atnaujinimui.

Dar viena ES kaimo plėtros priemonė yra LEADER programa. Tai ES kaimo plėtros politikos kryptis, „skatinanti vietovių problemas nagrinėti holistiškai, o jų sprendimui ieškoti naujų būdų, kurie padėtų vietovėms tapti ar išlikti konkurencingoms, tinkamiausiai naudojant vietinius išteklius (Mokslo studija, 2011, p.5)”. LEADER programa Lietuvoje įgyvendinama nuo 2004 metų antrojo pusmečio, kai Lietuva tapo ES nare. Nuo 2007 m. ji įtraukta į bendrąją ES kaimo plėtros politiką lygiomis teisėmis su kitomis pagrindinėmis kaimo vystymo kryptimis ir yra neatsiejama kaimo plėtros politikos dalis. Ji skatina rengti integruotas vietos plėtros strategijas. Pasak Poviliūno (2008), patirtis parodė, kad LEADER sudaro sąlygas atsirasti socialinėms naujovėms, novatoriškiems kaimo problemų sprendimams, kurie inicijuojami stiprėjančių kaimo bendruomenių.

Minėtas metodas skatina vietoves tapti konkurencingomis, kaip geriausiai panaudoti turimus išteklius, išlaikyti vietovės identitetą ir unikalumą.

Remiantis „Lietuvos vietovių identiteto panaudojimo jų darniam vystymuisi“ (2011) mokslo studija, LEADER+ programos įgyvendinimui Lietuvoje 2004–2006 m. buvo skirta 9,4 mln. Lt. Be to, 2004–2006 m. laikotarpiu buvo nuspręsta taikyti abiejų Europos Komisijos LEADER+ iniciatyvos įgyvendinimo alternatyvų suderintą modelį: taikant šį modelį, parama buvo skiriama LEADER įgyvendinimui reikalingiems įgūdžiams ir administraciniais gebėjimams ugdyti, vietos plėtros strategijoms parengti ir joms įgyvendinti.

Nuo 2004 metų Lietuvoje pradėjo kurti Vietos veiklos grupės (VVG). **“Vietos veiklos grupė** – tai viešų ir privačių partnerių, atstovaujančių svarbiausiems vietos ekonominio ir socialinio gyvenimo veikėjams, įvairiems su aplinka, kultūrine ir socialine integracija susijusiems sektoriams ir asociacijoms ir kuriančių bendrą vietos plėtros strategiją bei novatorišką veiklą, sąjunga (Mokslo studija, 2011, p. 5)”. VVG yra tarsi seniūnijų, kitų kaimiškųjų vietovių atstovų komanda. Jie sprendžia iškilusias problemas, padeda vietai tapti patrauklesne ir kt. Svarbiausias akcentas – kuriama stipri partnerystė tarp vietos valdžios institucijų, privataus verslo ir vietos bendruomenių.

Lietuvos VV grupės savo kuriamose vietos plėtros strategijose numatė remti tradicinių amatų centrų ir dirbtuvių kūrimą; kalvystės amatų kiemo įrengimą; žolių aromaterapijos paslaugos teikimą; senųjų audimo paslapčių paveldo pristatymą; vietinių suvenyrų gamybą; kulinarinio paveldo gaminių pristatymą bei realizavimą ir kt. Įgyvendinus minėtas priemones, būtų skleidžiama tradicinių amatų ir maisto ruošybos idėja. Tai skatintų jaunąją kartą domėtis, o vyresniąją prisiminti ir pasikartojus ją skleisti savo namuose.

Kultūrinių ypatumų puoselėjimui užtikrinti VVG numatė remti tradicinių teatro festivalių organizavimą, klotimo teatro veiklos plėtrą, tradicinių krašto švenčių, festivalių, renginių, kaimų susitikimų organizavimą ir kitas veiklas. Visa tai prisidėtų prie kultūrinio gyvenimo kaimiškose vietovėse atgimimo.

Narystė Europos Sąjungoje padarė didelę įtaką Lietuvos kaimo plėtrai. Buvo atverta bei išplėtotą europinė prekių rinką, padidėjo žemės ūkio subjektų pajamų lygis ir stabilumas, investicinis potencialas bei konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose. VVG daro didelę įtaką, kurdamas vietos plėtros strategijas, numatydamos tam tikrus pokyčius. Kaimo plėtros pirmieji rezultatai, Lietuvai tapus ES nare, apibendrinti jos efektyvumo įvertinimo tyrimo ataskaitoje (2008):

- **ES finansinė parama ir išmokos**, padidinusios kaimo gyventojų pajamas bei paskatinusios jaunų ūkininkų atėjimą kartu su jaunųjų ūkininkų įsikūrimo programomis.

Pabrėžiama, jog Europos Sąjungos parama žemės ūkiui sudaro apie 25 proc. visų jo pajamų, tokiu būdu reikšmingai prisidedama prie žemės ir maisto ūkio sektoriaus finansinio gyvybingumo

užtikrinimo. Naudojant gaunamos paramos lėšas gerinama kaimiškųjų vietovių infrastruktūra, stiprinamos kaimo bendruomenės, sudaryta galimybė atnaujinti žemės ūkio techniką ar įsigyti naujos.

- **Ūkių stambėjimas ir jų skaičiaus mažėjimas.**

Lietuvos pasirinkus ūkių stambinimo kryptį tikimasi didesnio darbo našumo žemės ūkio sektoriuje. Tačiau neigiamas rezultatas yra turtinės nelygybės didinimas tarp stambiųjų ir smulkiųjų ūkininkų.

- **Migracija, specialistų trūkumas kaime.**

Kaime buvo stebimos dvi migracijos formos: kaimo gyventojų emigracija į užsienį ir migracija šalies viduje, kaimo gyventojams persikeliant gyventi į miestą. Minimi procesai sąlygojo kaimo gyventojų skaičiaus mažėjimą. Tiesa, Europos Sąjungos parama paskatino reemigracijos procesus kai kuriuose regionuose, jaunųjų ūkininkų kūrimąsi kaime: persikėlus į kaimiškasias vietas, tapus jaunuoju ūkininku gyvenimo sąlygos gerėjo.

- **Gyventojų struktūros pokytis kaime.**

Europos Sąjungos finansinės paramos lėšos skirstomos per jaunųjų ūkininkų rėmimo programas, gerėjanti ūkininkavimo įvaizdžio ir viešinamų sėkmės pavyzdžių sistema skatina jaunimą imtis ūkinės veiklos bei pasilikti kaime.

2. KRAŽIŲ SENIŪNIJOS STRATEGINĖS PLĖTROS SITUACIJA IR PERSPEKTYVOS

2.1. Seniūnijos administruojamos vietovės charakteristika

Kražių seniūnija yra viena iš seniausių gyvenviečių Lietuvoje. Ši Žemaitijos istorinė vietovė yra reikšminga tuo, kad keletą šimtmečių buvo katalikybės, mokslo, politinis ir administracinis centras. 2012 m. pradžios duomenimis, kaip teigė Kražių seniūnas, čia yra 2905 gyventojai. Kražių kraštovaizdį puošia aplink miestelį žiedu išsidėstę piliakalniai: Papilių, Gedminių, Papilalio, Galinių, Burbiškės, Plūsčių, Burniškės, Bumbulių.

Pasak Rimkaus (1997) Kražiai buvo tapę Žemaitijos seniūnijos sostine, o nuo 1414 m. ir pavieto centru, kuris sparčiai augo. Čia Lietuvos – Lenkijos karalius Žygimantas Senasis 1529 m. įsakė, kad keturis kartus per metus rinktųsi visos Žemaitijos seniūnijos teismai. Tada Kražiai buvo iškilus centras, kuriame vykdavo visuomenei svarbūs įvykiai. Seniūno sukviesti, čia rinkdavosi bajorų seimeliai, kurie sprendavo piliečiams svarbius klausimus. Čia gyveno labai daug amatininkų, veikė daug parduotuvių. Kražiai buvo vieta, per kurią ėjo senasis prekybos tinklas. Tai buvo itin svarbu miestelio ekonomikai, nes keliaudami prekeiviai sustodavo, apsipirkdavo, parduodavo savo prekes. Visa tai garsino Kražių miestelio vardą.

Anot Rimkaus (1997), 1614 m. įsteigta Jėzuitų Kražių kolegija buvo pagrindinis Žemaitijos ugdymo ir švietimo centras. Kolegijoje veikė viena didžiausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bibliotekų. Be kunigų seminarijos Kražiuose prie Jėzuitų kolegijos kurį laiką veikė aukštoji filosofijos ir teologijos mokykla. Apžvelgiant švietimo raidą Kražiuose negalima nepaminėti Kražių mokyklos teatro, kuris pastatė apie 30 vaidinimų. 1817 m. kolegiją perėmė Vilniaus universitetas, kuris ją perorganizavo į pirmąją pasaulietinę gimnaziją Lietuvoje. Vėliau gimnaziją perkėlus į Kauną ir patys Kražiai neteko buvusios reikšmės.

Kražių miestelio istorijoje gausu ir dramatiškų įvykių. Carinė valdžia 1893 m. uždarė benediktinių moterų vienuolyną, pastatą ir mūrinę bažnyčią, kurią norėjo nugriauti arba paversti stačiatikių cerkve. Tikintieji tam pasipriešino. 1893 m. lapkričio 22 d. caro žandarai ir kazokai smurtu susidorojo su taikiais gyventojais. Šis istorinis įvykis žinomas „Kražių skerdynių“ vardu. Lietuvoje šie įvykiai daugeliui kartų tapo katalikybės ir lietuviybės gynimo simboliu.

Šiuo metu garsią miestelio istoriją mena Kražių kolegijos pastatas, Vytauto parapinės bažnyčios varpinė, Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia, miestelio centras, kuris yra vertinamas kaip urbanistikos paminklas. Kasmetinei Šv. Roko atlaidai į miestelį sukviečia daugybę žmonių iš visos Lietuvos.

2.2. Seniūnijos dabartinės situacijos tyrimų organizavimas

„Mokslinis tyrimas – sistemingas ir kryptingas tikrovės objektų nagrinėjimas, taikant pažinimo priemones ir metodus“ (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnienė, 2008, p. 13). Gaunama nauja informacija apie tiriamus objektus, kuri padeda suvokti esamą situaciją ir ieškoti, kaip ją galima pakeisti arba toleruoti. Šio tyrimo tikslas - išsiaiškinti, kaip būtų galima pagerinti Kražių seniūnijos gyventojų darbo ir buities sąlygas, teikiant pasiūlymus strategijos formavimui. Gauti tyrimo rezultatai nėra apibendrinti visai Lietuvos gyventojų populiacijai. Kražių seniūnijos pavyzdžiu siekiama parodyti strategijos tikslų formavimo svarbą gyventojų gerovei.

Tyrimo tikslinės grupės. Dalyvavusios grupės: vyresniųjų 10-12 klasių mokiniai, jų tėvai (gyventojai), keturi verslininkai, iš jų: individualios gyvulių sėklinimo įmonės savininkas D., tokia pat veikla užsiimantis K., parduotuvės savininkė G., ūkininkas M., Kražių seniūnijos seniūnas, Kražių bendruomenės pirmininkė bei M. K. Sarbievijaus kultūros centro direktorė ir Kražių gimnazijos direktorė. Platus tiriamų respondentų spektras pasirinktas dėl to, kad būtų galima gauti kuo daugiau informacijos apie Kražių seniūnijos dabartinę situaciją, apžvelgti ją iš įvairių pusių, tiek iš asmenų, kurie yra tiesiogiai susiję su seniūnijos strateginio plano formavimu, tiek iš asmenų, kurie prisideda prie Kražių seniūnijos gyvavimo ir klestėjimo.

Tyrimo metodas. Tyrimui atlikti buvo pasirinktas kiekybinis ir kokybinis metodas. Įgyvendinant kiekybinį metodą, tyrimo pagrindiniu instrumentu buvo pasirinkti du struktūruoti klausimynai: mokiniams ir gyventojams (tėvams). Anketavimo būdas pasirinktas todėl, kad remiantis Luobikiene (2010) pateikus klausimus, greitai gaunama reikalinga informacija, o tai mažiau kainuoja, respondentai lieka anonimiški, aukštas anketų gražinimo lygis. Tyrimas buvo vykdomas, naudojantis Šiaulių Universiteto Kaimo plėtros centro paruoštomis anketomis bei interviu klausimynais. Tai leidžia palyginti įvairių vietovių tyrimo duomenis. Anketinė apklausa buvo vykdyta 2012 m. sausio mėnesį. **Buvo išdalinta 249, grįžo – 188 užpildytos anketos.**

10-12 klasių mokiniams buvo išdalinta 83 anketos, iš jų grįžo 67. Buvo pasirinktas tikimybinis imties sudarymo būdas. Naudota atsitiktinė atranka. Anketą sudarė 47 klausimai: 45 uždari ir 2 atviri klausimai (žr. 2 priedas). Pagal pateiktų klausimų tematiką respondentams, klausimyną galima suskirstyti į šias pagrindines dalis: respondentų demografinis, darbo situacijos, seniūnijos perspektyvų bei esamų teigiamų pokyčių ir problemų vertinimas. Iš 47 klausimų buvo teiginių, kuriuos reikėjo įvertinti pagal duotą skalę, pvz. 11 klausime vertinant apmokamų darbų vyrams namuose arba arti namų populiarumą naudojama 4 pakopų skalė: nežinau, visai nepopuliarūs, gal būt populiarūs, populiarūs. Panaši vertinimo skalės sistema yra ir kitame anketos klausime.

Seniūnijos gyventojams buvo išdalinta 166 anketų, iš kurių grįžo 121. Pagal pateiktų klausimų tematiką respondentams, klausimyną galima suskirstyti į šias pagrindines dalis: respondentų demografinis, dabartinės socioekonominės situacijos ir seniūnijos perspektyvų įvertinimas, naujų įmonių kūrimo galimybės, sociokultūrinės veiklos pokyčiai, seniūnijos perspektyvumo vertinimas. Tyrimo metu yra naudojamos įvairios skalės, pvz. 28 klausime vertinant naujų įmonių kūrimo galimybes naudojama 3 pakopų skalė: netikslingas įkurti, tikslinga įkurti, jau įkurta. Panaši vertinimo skalės sistema yra ir kituose anketos klausimuose.

Socialiniuose moksluose vienas iš labiausiai paplitusių interviu metodų yra - **struktūrizuotas interviu**. Interviu buvo vykdomas 2012 sausio mėnesį. Naudojant šį metodą buvo apklausti: individualios įmonės savininkai D., G. ir K., ūkininkas M., Kražių seniūnijos seniūnas, bendruomenės pirmininkė ir Kražių gimnazijos direktorė. Interviu buvo vykdomas naudojantis Šiaulių Universiteto Kaimo plėtros centro paruoštais klausimynais, siekiant garantuoti tyrimo testinumą ir galimybę lyginti įvairių vietovių duomenis. Interviu klausimai ir galimi atsakymai buvo numatyti iš anksto. Struktūrizuotas interviu buvo pasirinktas, norint apklausti platesnį žmonių ratą. Šis metodas užima mažiau laiko, nereikia respondentui formuluoti savo atsakymų, duomenys yra apdorojami greičiau.

Apklaustos duomenys apdoroti naudojant SPSS – statistinį paketą socialiniams mokslams. Buvo naudojamas aprašomosios statistikos metodas. Duomenys grupuojami ir analizuojami, išskiriant pagrindines respondentų socialines – demografines charakteristikas. Gauti rezultatai pateikti lentelėse ir paveiksluose. Remiantis tyrimo duomenimis parengtos tyrimo išvados bei rekomendacijos Kelmės rajono Kražių seniūnijos strateginio plano formavimui bei tolimesniam seniūnijos klestėjimui.

2.3. Tyrimo duomenų analizė

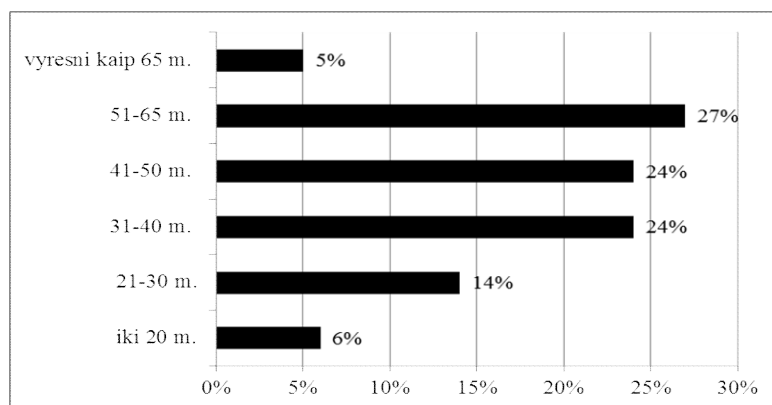
Remiantis ruošiamu Kražių miestelio bendruoju planu (2010) miestelis pagal dominuojantį užstatymo charakterį, gyvenimo būdą ir vartojimo charakterį priklauso kaimiškajam tipui. Todėl Kražius galima vadinti kaimiškąja seniūnija. Dauguma charakteristikų, apibūdinančių Kražių miestelio socialinę aplinką, įvairių žinybų statistinių duomenų lentelėse nėra išskiriamos atskira eilute, todėl bendrieji Kelmės rajono kaimiškąją aplinką apibūdinantys duomenys yra būdingi ir tiriamam Kražių miesteliui.

2.3.1. Respondentų charakteristika

Gyventojų skaičius pastaraisiais metais nuolat mažėja dėl neigiamo natūralaus prieaugio bei neigiamo migracijos saldo. Mažėjantis Lietuvos gyventojų gimstamumas ir ilgėjantis vidutinis gyventojų amžius atspindi visuomenės senėjimą. Šie procesai labai ryškūs kaime. Pagal anketą

“Gyventojų apklausa” Kražių seniūnijoje dalyvavo 121 respondentas. Iš jų 75 (62%) moterys ir 46 (38%) vyrai. Statistikos departamento duomenimis Lietuvoje gyvena daugiau moterų, negu vyrų, bet tai nepateisina mažesnio vyrų aktyvumo.

Siekiant nustatyti gyventojų, kurie dalyvavo apklausoje amžių, respondentai buvo suskirstyti pagal amžiaus grupes: iki 20 metų, 21 – 30 metų, 31 – 40 metų, 41- 50 metų, 51 – 65 metai ir vyresni kaip 65 metai. Tyrime dalyvavo įvairaus amžiaus respondentai (žr. 2.1 pav.).

2.1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių. Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal tyrimo duomenis.

Remiantis 2.1 paveikslu galima teigti, kad dauguma dalyvavusiųjų yra nuo 31 iki 65 metų amžiaus. yra 51-65 m. 20 proc. t.y. penktadalį respondentų sudaro jaunesnieji, kurių amžius iki 30 m. Dauguma apklaustųjų yra darbingo amžiaus.

2.1 lentelė

Amžiaus ir veiklos pasiskirstymas

Veikla \ Amžius	Dirbu	Mokausi	Dirbu ir mokausi	Nedirbu ir nesimokau
iki 20 m.	0	7	0	0
21-30 m.	11	2	2	2
31-40 m.	17	0	1	11
41-50 m.	22	0	0	7
51-65 m.	27	2	0	4
vyresni kaip 65 m.	2	0	0	4

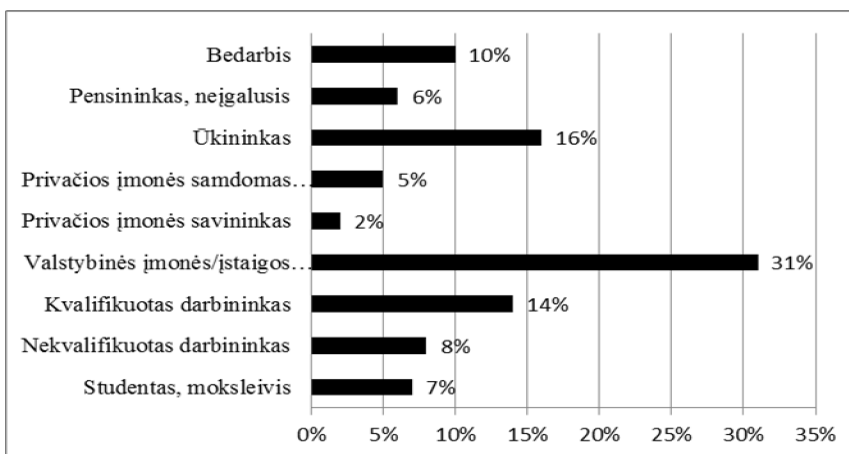
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Nedarbas yra viena iš pagrindinių socialinių problemų atsiradimo priežasčių. Netekus darbo, prarandamas pagrindinis pragyvenimo šaltinis, o esant ilgalaikiai bedarbystei gresia socialinė atskirtis, atsiranda įtampa šeimoje, kurią bandoma slopinti netinkamais būdais – svaigalais, smurtu, vaikų nepriežiūra. Respondentai nuomonė apie dabartinę veiklą pasiskirstė taip: 66% dirba, 9%

mokosi, 2% dirba ir mokosi, o 23% nei dirba, nei mokosi. Optimistiškai nuteikia, kad didžioji dauguma turi darbus, gauna atlyginimą, išlaiko save ar artimuosius. Tarp nedirbančių ir nesimokančių respondentų, kurių amžius yra 31-40 m. (žr. 2.1 lentelė) yra tokie asmenys, kurie dėl sveikatos būklės negali dalyvauti darbo rinkoje.

Kokia veikla šiuo metu užsiima apklaustieji atsispindi 2.2 pav. 31% sudaro valstybinės įmonės arba įstaigos tarnautojai ir specialistai. 16% respondentų nurodė, kad yra ūkininkai, o 14% - kvalifikuoti darbininkai, kurie gali atlikti įvairius darbus. Tik 2% apklaustųjų nurodė, kad yra privačios įmonės savininkai. Tai patvirtina prielaidą, kad privatus verslas kol kas plėtojamas labai vangiai.

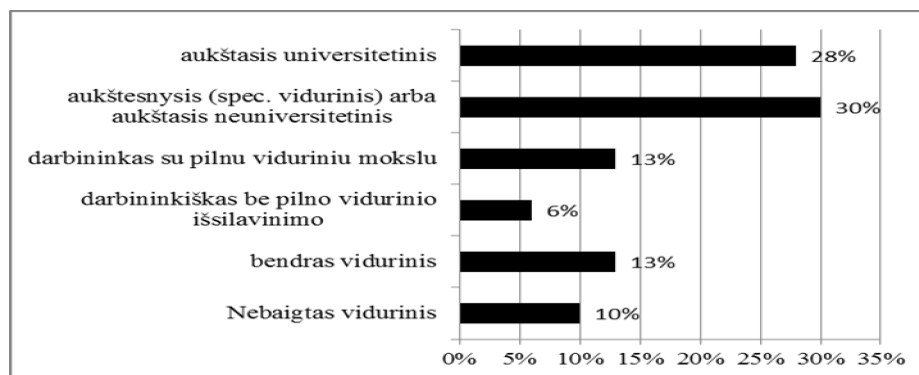
Kražių bendruomenės pirmininkė teigė, kad bedarbių skaičius miestelyje yra didelis ir matomas ryškus jų daugėjimas. Tai įtakoja pašalpų gavimas ir darbo nebuvimas vietoje. Didesnis srautas bedarbių yra pastebimas žiemos ir rudens laikotarpiu, o vasara darbo neturintys šiek tiek užsidirba, padėdami atlikti žemės ūkio darbus. Pasak Kražių seniūno, seniūnijoje daugėja asmenų, kurie neturi ar vengia darbo.

2.2 pav. Respondentų pasiskirstymas esamą padėtį. Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal tyrimo duomenis.

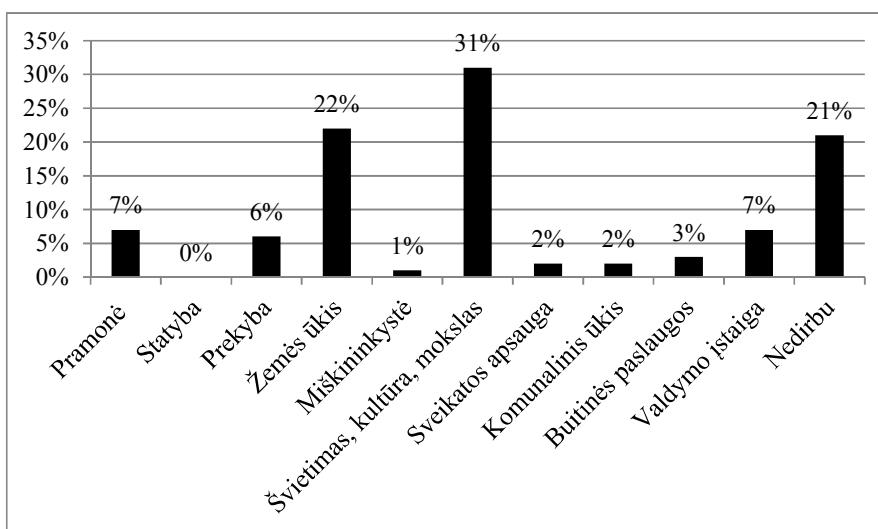
2006 m. Kražių vidurinė mokykla reorganizuota į Kelmės rajono Kražių gimnaziją. Tai yra viena iš keturių veikiančių gimnazijų Kelmės rajone. Veikia šios įstaigos padalinys – Petrališkės pradinio ugdymo skyrius. Kitų panašių įstaigų Kražiuose nėra.

Analizuojant pasiskirstymą pagal išsilavinimą (žr. 2.3 pav.) galima teigti, kad didžioji dauguma apklaustųjų turi aukštesnįjį (spec. vidurinį, aukštąjį neuniversitetinį) arba aukštąjį universitetinį išsilavinimą. 10 % gyventojų nurodė neturintys vidurinio išsilavinimo. Tai riboja jų galimybes būti potencialiu darbuotoju darbo rinkoje. 13% apklaustųjų turi bendrą vidurinį išsilavinimą. Norint mokytis Kražiuose yra sudarytos tam visos sąlygos. Pasak gimnazijos direktorės, veikia 2 bibliotekos, kuriose yra nemažas kiekis literatūros.

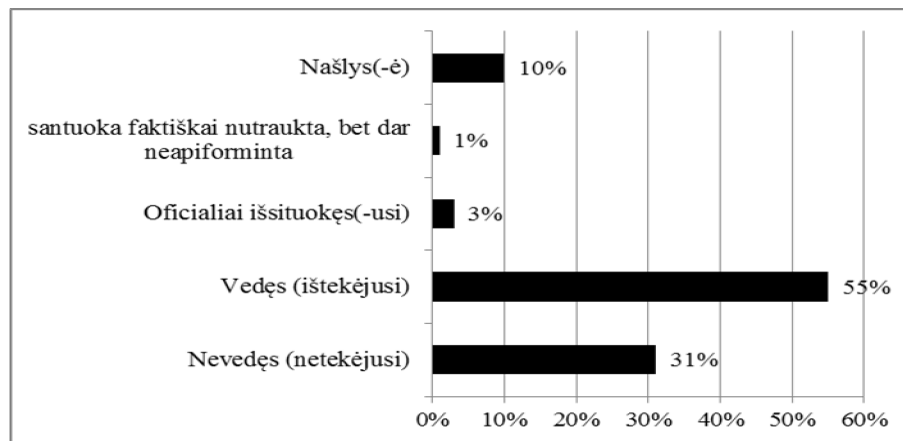
2.3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą. Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal tyrimo duomenis.

Respondentų pasiskirstymas pagal darbinę sritį yra matomas 2.4 paveiksle. 31% tyrime dalyvavusiųjų šiuo metu dirba švietimo, kultūros ar mokslo srityje. 22% užsiima žemės ūkio veikla. 21% respondentų nedirba. Tai moksleiviai, bedarbiai, neįgalieji ir vyresnio amžiaus žmonės, gaunantys pensiją. 7% apklaustųjų užsiima pramone, o 6% prekyba.

2.4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo sritį. Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal tyrimo duomenis.

Dauguma kaip pragyvenimo šaltinį nurodo atlyginimą, kurį gauna dirbdami. 24% nurodo, kad pragyvena iš nuosavo žemės ūkio. Tai gali būti perdirbtos produkcijos pardavimas, pagalba ūkyje ir kt. Prašant įvertinti pajamų pastovumą, 63% nurodė, kad jų pajamos yra pastovios. Nepastovias pajamas nurodė gyventojai, kurie verčiasi žemės ūkiu. Tokia situacija yra todėl, kad nėra stabilumo žemės ūkio kainose, jas gali įtakoti įvairūs veiksniai, kurie ne visada yra nuspėjami.

2.5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį. Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal tyrimo duomenis.

Dauguma respondentų yra vedę. 55% visų atsakiusių turi 2-3 vaikus, kurie yra išlaikytiniai, nes dažniausiai būna mokyklinio amžiaus arba studentai.

Tenkančių pajamų skaičius vienam šeimos nariui per mėnesį atsispindi 2.2 lentelėje. 26% respondentų vienam šeimos nariui atitenka iki 400 Lt, kas yra žemiau pragyvenimo lygio. 24% teigė, kad 801-1000 Lt, o 21% 401-600 Lt. 19 respondentų iš 121 atsakė, kad vienam šeimos nariui atitenka daugiau kaip 1000 Lt.

2.2 lentelė

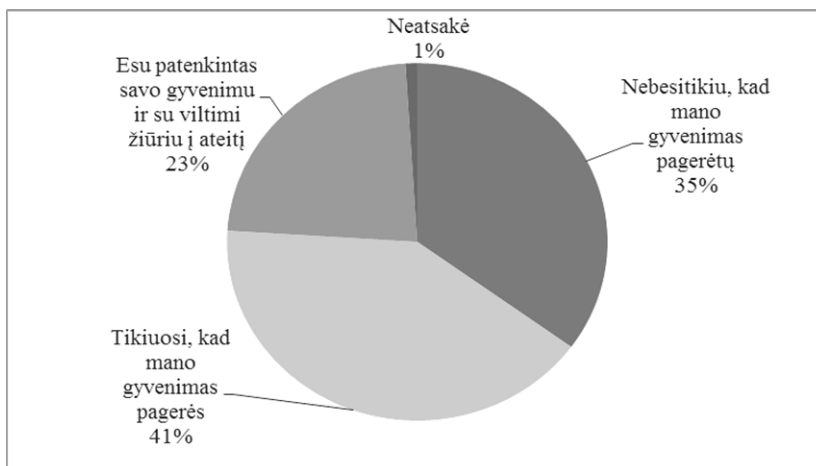
Pajamų pasiskirstymas šeimoje

Pajamos vienam šeimos nariui	Respondentų skaičius	Procentinė išraiška
Iki 400 Lt	32	26%
401-600 Lt	26	21%
601-800 Lt	15	12%
801-1000 Lt	29	24%
Daugiau kaip 1000 Lt	19	16%
Iš viso:	121	100%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal tyrimo duomenis.

Skiriasi supratimas, koks pajamų kiekis, tenkantis šeimos nariui, yra pakankamas, kokiomis paslaugomis būtina naudotis ir kokius poreikius tenkinti. Šiame tyrime apsiribojome bendru gyvenimo kokybės įvertinimu, pasinaudojant klasikine trijų balų sistema, kai patys respondentai save priskiria kuriai nors socialinės stratifikacijos grupei. Savo gyvenimo sąlygas respondentai vertina taip: 78% teigė esą vidutiniškai, 21% gyvena žemiau vidutinio lygio ir 1% gyvena aukščiau vidutinio lygio. Vidutiniokams save prisiskyrė apklaustieji, kurie šiuo metu dirba valstybinės

įmonės arba įstaigos tarnautoju ar specialistu ir ūkininku, o žemiau vidutinio lygio gyvenantys yra bedarbiai.

2.6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenimo perspektyvas. Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal tyrimo duomenis.

Tyrimo rezultatai parodė (žr. 2.6 pav.), kad net 41% visų apklaustųjų tikisi, jog jų gyvenimas dar pagerės. Galima daryti prielaidą, kad jie žino kaip jį pagerinti. 35% jau nebesitiki, kad jų gyvenimas pagerėtų, o 23% yra patenkinti dabartiniu gyvenimu ir su viltimi žiūri į ateitį.

2.3 lentelė

Gyvenimo perspektyvų vertinimas pagal lytį

Gyvenimo perspektyvų vertinimas	Moterų požiūris	Vyrų požiūris
Esu patenkintas savo gyvenimu ir su viltimi žiūriu į ateitį	27%	17%
Tikiuosi, kad mano gyvenimas pagerės	40%	46%
Nebesitikiu, kad mano gyvenimas pagerėtų	33%	37%
Iš viso:	100%	100%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal tyrimo duomenis.

Gyvenimo perspektyvų vertinimas priklauso nuo daugelio aspektų (gaunamų pajamų, respondentų amžiaus, išsilavinimo, būsto sąlygų, santykių šeimoje ir kt.). 2.3 lentelėje pateikiama kaip šias perspektyvas vertina Kražių seniūnijos vyrai ir moterys. Ryškaus skirtumo nesimato, dėl to nėra pateiktas apskaičiuotas koreliacijos koeficientas. 46% vyrų mano, kad jų gyvenimas pagerėti, kai tuo tarpu taip manančių moterų šiek tiek mažiau – 40%. Didesnė moterų dalis (27%) yra patenkinta dabartiniu gyvenimu nei vyrai (17%).

2.3.2. Kražių seniūnijos ekonominės veiklos pokyčiai

Šiuo metu Lietuvoje yra pastebimas stiprėjantis gyventojų, ypač jaunų šeimų noras kurti savo nuosavas sodybas. Gyvenimas daugiabučiuose namuose tenkina vis mažesnę Lietuvos piliečių dalį. Plečiasi privačių namų statybos rajonų centruose, seniūnijose ir kitose vietovėse. Į Kražius atsikrausto šeimos, kurios anksčiau gyveno didžiuosiuose miestuose. Jų pasirinkimo argumentai yra įvairūs: noras būti arčiau gamtos, tėvų, senelių palikimas, galimybė užsiimti žemės ūkiu.

Kražių seniūnijoje dominuoja vienbučiai sodybinio tipo gyvenamieji namai. Yra ir keletas dviaukščių daugiabučių gyvenamųjų namų. Atliekant tyrimą buvo išsiaiškinta, kad 62% respondentų gyvena nuosavuose namuose, kurių didžioji dalis yra pastatyti prieš 21-40 m. ar net daugiau kaip prieš 40 m. Todėl nemaža tyrime dalyvavusių asmenų mano, kad būtų tikslinga šiek tiek paremontuoti (54%), o maždaug trečioji dalis nurodė, kad jų būstą būtinai reikia remontuoti.

Norint išsiaiškinti ar gyventojai naudojami informacinėmis technologijomis buvo nustatyta, kad 75% namuose turi kompiuterį, kuris yra prijungtas prie interneto. 17% apklaustųjų paminėjo, kad neturi kompiuterio, 8% turi, bet neprijungtą prie interneto. Pasak Kražių seniūno, miestelyje yra viena vieta, kur galima nemokamai naudotis internetu.

Paklausus apie susisiekimo priemonę - automobilį, nurodė, kad 43 gyventojai turi automobilį, kuris yra daugiau kaip 10 m. senumo, 36 jo išvis neturi, o 20 respondentų važinėja automobiliu, pagamintu prieš 6-10 metų.

Remiantis Kražių miestelio bendruoju planu (2010) seniūnija neturi deramo potencialo konkuruoti verslo srityje su didžiausiais Kelmės rajono miestais – Kelme ir Tytuvėnais. Šiuose miestuose sukonzentruota daugiausia rajono apdirbamosios pramonės įmonių. Kražių seniūnijoje yra susitelkę smulkieji verslininkai. Analizuojant ūkinės veiklos pokyčius savo požiūrį išdėstė seniūnas ir gimnazijos direktorė. Seniūnas teigia, kad ūkinė veikla mažai keičiasi gyvenvietėje. Tokios pat nuomonės buvo ir gimnazijos direktorė. Vieni atsisako savo ūkio, norėdami keisti gyvenimo būdą, kiti nebepajėgia jo išlaikyti. Tai galima įvertinti kaip sąstingį ar net nuosmukį.

Atliekant tyrimą, gyventojai įvertino ūkinės veiklos būklę seniūnijoje. Atsakymų pasiskirstymas matomas 2.4 lentelėje. Dauguma respondentų (53%), kaip ir minėtieji interviu dalyviai, mano, kad ūkinė veikla Kražių seniūnijoje yra pastovi, t.y. sąstingio būklėje. 20% apklaustųjų mano, kad ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos. Tokių nuomonės įrodymą galima pamatyti vasaros laikotarpiu, kuomet stipria ūkine veikla užsiimantys verslininkai gali suteikti laikinas darbo vietas. 33 respondentai iš 121 mano, kad ūkinė veikla silpsta, darbo vietų skaičius mažėja. Tai gali įtakoti vyresniojo amžiaus žmonių skaičius didėjimas. Natūralu, kad jie

nebegali aktyviai dirbti savo ūkiuose, jų atsisako. Bet apsilankius Kražių seniūnijoje gali daug kur pamatyti gyvybingo „mažo“ ūkio apraiškų.

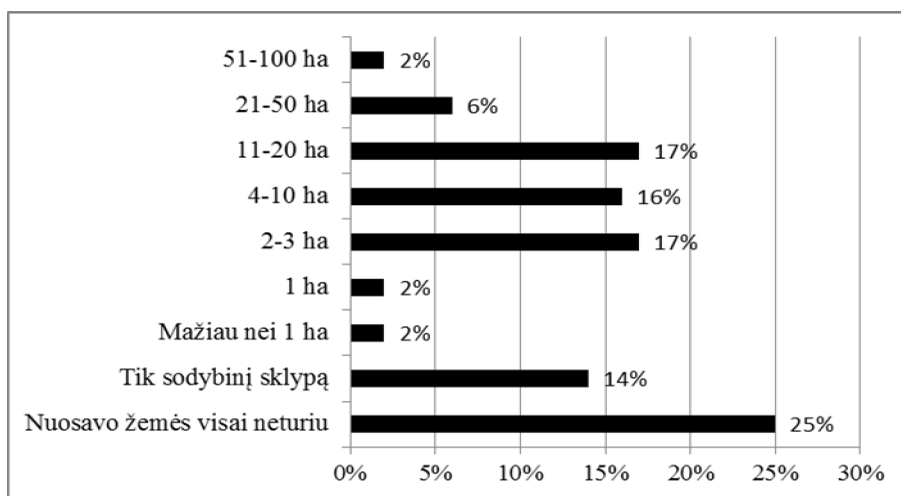
2.4 lentelė

Ūkinės veiklos būklės vertinimas

Ūkinės veiklos būklė	Respondentų skaičius	Procentinė išraiška
Ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos	24	20%
Ūkinė veikla - pastovi	64	53%
Ūkinė veikla silpsta, darbo vietų skaičius mažėja	33	27%
Iš viso:	121	100%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Apklaustųjų nurodytas turimos žemės kiekis atspindi 2.7 paveiksle. Ketvirtadalis respondentų nuosavos žemės visai neturi. Beveik po lygiai pasiskirstė respondentai turintys 2-3 ha ir nuo 4 iki 20 ha. Neatsirado nė vieno turinčio daugiau kaip 101 ha.

2.7 pav. Respondentų pasiskirstymas turimą žemės kiekį. Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal tyrimo duomenis.

Tiriant kokį ūkininkavimo būdą yra pasirinkę gyventojai, dalyvavusieji apklausoje, buvo gautos tokios išvados: 47% yra pasirinkę mišrų, įvairios paskirties ūkį. Čia užsiimama skirtingų kultūrų ir pašarų auginimu, verčiamasi pienininkyste ir mėšine galvijininkyste, kepama duona ir kt. Manoma, kad turint tokį ūkį, rizika yra mažesnė nei pasirinkus specializuotą. 36% apklaustųjų neturi savo ūkio. Paklausus, ar gyventojai ūkininkaudami dar turi papildomą, ne žemės ūkio verslą 42% respondentų atsakė, kad neturi papildomo verslo, o 16% papildomai dirba valstybinėje įmonėje. Nuosavą verslą turi tik 1% apklaustųjų. Tiek Kražių seniūnas, tiek gimnazijos direktorė

teigė, kad čia nėra organizuojami verslo seminarai gyventojams. Linkusių užsiimti privačiu verslu yra labai mažai.

Atliekant tyrimą buvo tikslinga išsiaiškinti, kokių verslu ar alternatyvia veikla galėtų užsiimti respondentai, kurie neturi savo ūkio ir ieško kitų pragyvenimo šaltinių. 74% respondentų teigė, kad jų gyvenamojoje vietovėje yra nenaudojamų, apleistų ar likusių be tikro šeimininko pastatų. Su tuo sutinka ir Kražių seniūnas bei gimnazijos direktorė. Formuojant Kražių seniūnijos strategiją būtų tikslinga ieškoti, kaip juos būtų įmanoma panaudoti seniūnijos gyventojų reikmėms.

Gyventojų apklausos anketoje buvo pateikta lentelė su įstaigų ar įmonių sąrašu, kur reikėjo kiekvieną įmonę (įstaigą) įvertinti pagal trijų balų sistemą: tikslinga įkurti, netikslinga įkurti, jau įkurta. Atsakymai atsispindi 2.5 lentelėje.

2.5 lentelė

Naujų įstaigų įkūrimo galimybės

Įstaigos pavadinimas	Netikslinga įkurti	Tikslinga įkurti	Jau įkurta
Amatų centras	72%	23%	5%
Automobilių remonto dirbtuvės	37%	55%	8%
Buitinės technikos remonto dirbtuvės	65%	34%	1%
Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės	38%	55%	7%
Stalių dirbtuvės	60%	31%	9%
Statybos ir butų remonto darbų įmonė	62%	35%	3%
Kirpykla	29%	66%	5%
Siuvykla	55%	41%	4%
Pirtis	27%	20%	53%
Valgykla, kavinė, užkandinė	36%	21%	43%
Viešbutis, motelis, kaimo turizmo sodyba	54%	23%	23%
Vaikų papildomo ugdymo ir užimtumo centras	41%	45%	14%
Senelių ir neįgaliųjų globos namai	64%	28%	8%
Reabilitacijos ir sveikos gyvensenos centras	69%	24%	7%
Vietinės istorijos ir kraštotyros muziejus, turizmo informacijos centras	43%	9%	48%
Biblioteka – skaitykla	28%	9%	63%
Kultūros ir sporto centras	34%	22%	44%
Verslo informacijos centras, vertimo paslaugos	80%	15%	5%
Privatus vaikų darželis	78%	18%	4%
Privati mokykla	90%	5%	5%
Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė	49%	45%	6%
Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgelis	39%	26%	35%
Viešosios tvarkos apsaugos centras	57%	32%	11%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Gyventojai mano, kad netikslinga įkurti amatų centrą, buitinės technikos remonto dirbtuvės, nors sugedus reikia vežti juos į Kelmę, kad būtų galimybė pataisyti. Jie nepritarė minčiai, kad būtų galima įkurti statybos ir butų remonto darbų įmonę. Tokį pasirinkimą gali sąlygoti tai, kad gyventojai retai remontuoja savo būstus, naudodamiesi specializuotų įmonių pagalba, nes neturi tam lėšų. Nepritarta tam, kad būtų įkurti senelių ir neįgaliųjų globos namai, nors keletas gyventojų

užsiminė, kad anksčiau buvo kalbėta apie tokios įstaigos įkūrimą. Pritarimo nesulaukė reabilitacijos ir sveikos gyvensenos centras, verslo informacijos centras, vertimo paslaugos. Iš tiesų žmonės galbūt bijo rizikuoti arba nėra susipažinę su verslo įkūrimo ar plėtros galimybėmis. Įkūrus tokią įstaigą gyventojai turėtų galimybę susipažinti su verslo steigimo eiga, įgautų naujų žinių, plėstų savo pasaulėžiūrą. Prie netikslingų įstaigų jie priskyrė privataus vaikų darželio ir privačios mokyklos įkūrimą. Žinoma, kad tokios įstaigos paslaugos kainuoja ne itin mažai, galbūt to išvengdami gyventojai ir nenorėtų turėti tokių ugdymo įstaigų.

Kražių seniūno nuomone, netikslinga būtų įkurti: buitinės technikos remonto dirbtuves, žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuves, vaikų papildomo ugdymo ir užimtumo centrą, senelių ir neįgaliųjų globos namus, reabilitacijos ir sveikos gyvensenos centrą, verslo informacijos centrą, privatų vaikų darželį, privačią mokyklą. Taigi seniūno nuomonė beveik sutapo su gyventojų išreikšta. Tačiau šiuos vertinimus tenka vertinti kaip subjektyvius, nes juos sąlygoja išankstinė nuomonė, kad „jokių naujų įmonių čia nereikia“. Tai požiūris, kuris sąlygoja pasenusią mažesniųjų miestelių sampratą.

Tikslinga įkurti: automobilių remonto dirbtuves, žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuves, kirpyklą, vaikų papildomo ugdymo ir užimtumo centrą, žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonę. Į šiuos gyventojų pasiūlymus būtų efektyvu atsižvelgti rengiant Kražių seniūnijos strategiją. Minėtas įstaigas galima įrengti ir nenaudojamuose pastatuose, tuo pačiu gerinant miestelio vaizdą ir užimant nenaudojamus plotus.

Kražių seniūno nuomone, tikslinga būtų įkurti: amatų centrą, kas skatintų turistų didesnę atplūdį, automobilių remonto dirbtuves, stalių dirbtuves, statybos ir butų remonto darbų dirbtuves, kirpyklą, siuvyklą, patobulinti kultūros ir sporto centrą, žemės produkcijos perdirbimo įmonę, viešosios tvarkaus apsaugos centrą. Gimnazijos direktorės nuomonė beveik sutapo su seniūno. Tik jos atsakymuose nebuvo užfiksuotas statybų ir butų remonto darbų įmonės reikalingumas. Pastarosios nuomone, dar būtų tikslinga įkurti vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centrą. Direktorė mato, kad yra kilusi vaikų popamokinio užimtumo problema, nors M. K. Sarbievijaus kultūros centre nestinga įvairių užsiėmimų vaikams.

Jau įkurta: pirtis, nors gyventojai norėtų ją patobulinti, valgykla, kavinė, užkandinė, kuri dirba ir švenčių metu ir atskirai užsisakius. Ateityje M. K. Sarbievijaus kultūros centre yra planuojama teikti maitinimo ir apgyvendinimo paslaugas. Dabartiniu metu maitinimo paslaugas Kražiuose teikia viena kavinė. Taip pat jau įkurtas vietinės istorijos ir kraštotyros muziejus, biblioteka – skaitykla, kultūros ir sporto centras, žemės ūkio produktų parduotuvė, turgelis. Sportuojantys dažniausiai treniruojasi gimnazijos salėje. Be minimų įstaigų, Kražiuose yra pašto

skyrius. Daugumą reikalų, susijusių su teisiniais ir socialiniais klausimais (draudimo, banko paslaugos ir kt.) gyventojai tvarkosi rajono centre.

Tyrimas parodė, kad Kražiuose yra galimybė sudaryti sąlygas alternatyviai ūkinei veiklai. Tai leistų kurti naujas darbo vietas bei teiktų naujus pajamų šaltinius. Ekonominės veiklos diversifikacija pagerintų gyvenimo kokybę kaimiškojoje seniūnijoje, padėtų atkurti neurbanizuotų vietovių būtino aptarnavimo bei socialinių paslaugų sistemą.

2.3.3. Verslininkų požiūris

Smulkusis ir vidutinis verslas – vienas iš pagrindinių ekonomikos augimo veiksnių, turinčių svarbią reikšmę regiono bei visos šalies ūkio plėtrai, naujų darbo vietų kūrimui, socialiniam stabilumui ir gyventojų gerovei. Atliekant tyrimą buvo apklausti keturi verslininkai, naudojant struktūrizuotą interviu metodą. Rasti verslių žmonių buvo ne itin lengva. Veikusios itin didelės įmonės kaip UAB BIONOVUS, UAB Medvia šiuo metu yra pristabdžiusios veiklą ir užmegzti kontaktą buvo sunku. Beveik visi prekybos padalinių vadovai yra ne Kražių seniūnijos gyventojai, todėl su jais kontaktuoti nelabai pavyko. Apklausti keturi verslininkai, iš jų individualios įmonės savininkai verslininkas D., G., K. ir ūkininkas M. Jų charakteristika atsispindi 2.6 lentelėje.

2.6 lentelė

Verslininkų charakteristika

Respondentas	Lytis	Amžius	Išsilavinimas	Darbo sritis	Pragyvenimo šaltinis
Verslininkas D.	Vyras	53 m.	Aukštasis neuniversitetinis	Žemės ūkis (privачios įmonės savininkas)	Nepastovios pajamos ne iš žemės ūkio
Verslininkas G.	Moteris	48 m.	Aukštasis neuniversitetinis	Pramonė, prekyba (verslininkas, privачios įmonės savininkas)	Pastovios pajamos ne iš žemės ūkio
Verslininkas K.	Vyras	54 m.	Aukštasis neuniversitetinis	Žemės ūkis (privачios įmonės savininkas)	Nepastovios pajamos ne iš žemės ūkio
Verslininkas M.	Vyras	60 m.	Aukštasis neuniversitetinis	Žemės ūkis (verslininkas, ūkininkas)	Pastovios pajamos iš žemės ūkio

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Remiantis 2.6 lentele matoma, kad visi apklaustieji yra virš 40 m., turintys aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą. Pagrindinė darbo sritis yra žemės ūkis arba prekyba. Respondentai nenorėjo teigti, kad jų pajamos kas mėnesį yra pastovios, nes pasak jų „priklauso nuo metų laiko“, „nuo ekologinės būklės“, „kainų svyravimo“, „ekonominės situacijos šalyje“.

Aiškinantis motyvus, kodėl buvo imtasi privataus verslo, visi keturi verslininkai nurodė vieną bendrą priežastį - „noras būti šeiminingu pačiam sau“. Verslininkai K., M., G. taip pat nurodė „tikiuosi daugiau uždirbti“, o verslininkas M. papildė - „noras išvengti nedarbo“. Verslininkai D. ir

K. nėra įdarbinę kitų žmonių, bet teigiama tai, kad jie patys yra susikūrę darbo vietas sau. Verslininkė G. yra įdarbinusi ir keletą žmonių.

Tik vienas verslininkas M. yra kreipęsis dėl finansinės pagalbos. Sėkmingai gavo Europos Sąjungos paramą ir ją naudodamas modernizuoja savo turimą techniką.

Klausiant, kokia palankiausia aplinkybė verslui yra Kražių seniūnijoje, tai dažniausiai pasitaikęs variantas buvo „žinoma ir nesunkiai prognozuojama aplinka“, trys verslininkai (M., K., G.) įvardijo ir „pigią darbo jėgą“. Neurbanizuotų vietovių gyventojai nėra tokie reiklūs kaip didžiųjų miestų. Didžiausiomis kliūtimis buvo įvardintos šios: „maža gyventojų perkamoji galia“ (visi verslininkai), „didelės išlaidos verslui įkurti“ (verslininkai G., M., K.), o verslininkė G. papildė, kad trukdo kurtis ir dideli mokesčiai verslo pradžioje (draudimas ir kt.).

Paklausti, kokios pagalbos jiems reikėtų iš rajono savivaldybės verslo aplinkos gerinimui, tai verslininkas D. norėtų sulaukti valdžios institucijų dėmesio verslininkams. Tai įtakoja siūlymą įkurti anksčiau minėtą verslo centrą, rengti įvairius kursus pradedantiesiems, teikti informaciją apie plėtrą. Likę trys verslininkai (G., K., M.) vienbalsiai teigia, kad tikisi „mokesčių lengvatų pradedantiesiems verslą“, „mokymų apie verslo steigimą, dokumentų rengimą, savivaldybės plėtros kryptis“. Visi šie pasiūlymai galėtų būti nesunkiai įgyvendinami, tik reikėtų tam skirti šiek tiek dėmesio.

Kražių miestelio bendrajame plane (2010) teigtina, kad Kelmės rajono taryba siekdama skatinti verslo vystymąsi fiziniams ir juridiniams taiko įvairias mokesčių lengvatas (iš biudžeto): privalomo patento mokesčio fiziniams asmenims; žemės mokesčio, valstybinės žemės ir valstybinio fondo vandens telkinių, išnuomotų verslinei arba mėgėjiškai žūklei, nuomos mokesčio; įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokesčio; paveldimo ar dovanojamo turto mokesčio; vietinių rinkliavų mokesčio. Tai skatina verslo plėtrą rajone.

Atliekant struktūrizuotą interviu buvo siekta išsiaiškinti, kokios verslo plėtros kliūtys yra sunkiausios seniūnijoje. Buvo prašyta sunumeruoti kliūtis skalėje nuo 1 iki 10, pirmuoju numeriu pažymint pačia didžiausią kliūtį, antruoju – kiek mažesnę ir t.t.

Remiantis gautais duomenimis (žr. 2.7 lentelė) viena iš sunkiausių kliūčių verslo plėtrai ir jo įkūrimui verslininkų požiūriu yra dideli mokesčiai verslo pradžioje. Nors anksčiau minėta, kad Kelmės rajono taryba yra nusprendusi teikti įvairias lengvatas, bet tikriausiai to nepakanka. Reikėtų vykdyti lengvatas ir visos šalies mastu.

Kitos kliūtys išsidėstė taip: didelės draudimo įmokos už verslo įmonę kaime, sudėtinga verslo leidimų ir kitų dokumentų išdavimo tvarka, sunku gauti paskolą smulkios įmonės verslo plėtrai, nepakankama darbuotojų kvalifikacija, nepakankamas darbuotojų darbštumas ir sąžiningumas,

sunku apsaugoti įmonę nuo išorės pavojų (vagysčių, gaisrų ir kt.), sudėtinga privalomos buhalterinės apskaitos tvarka, darbo jėgos trūkumas, neigiamas vietos gyventojų požiūris, pavydas.

2.7 lentelė

Kliūtys verslui Kražių seniūnijoje

Kliūtys verslui	Įvertinimo balas				
	Verslininkas K.	Verslininkas G.	Verslininkas D.	Verslininkas M.	Vidurkis
Sudėtinga verslo leidimų ir kitų dokumentų išdavimo tvarka	3	4	4	2	3,25
Dideli mokesčiai verslo pradžioje	2	1	1	1	1,25
Nepakankama darbuotojų kvalifikacija	6	5	6	7	6
Nepakankamas darbuotojų darbštumas ir sąžiningumas	4	7	5	9	6,25
Sunku apsaugoti įmonę nuo išorės pavojų	7	6	9	8	7,5
Didelės draudimo įmokos už verslo įmonę kaime	5	2	2	3	3
Sudėtinga privalomos buhalterinės apskaitos tvarka	8	10	8	4	7,5
Sunku gauti paskolą smulkios įmonės verslo plėtrai	1	3	3	5	3
Darbo jėgos trūkumas	9	8	7	6	7,5
Neigiamas vietos gyventojų požiūris, pavydas ir pan.	10	9	10	10	9,75

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Matoma, kad didžiausios kliūtys yra finansinio pobūdžio. Didelių lėšų reikalauja draudimas kaime, sunku gauti paskolą, nėra itin daug kvalifikuotų darbuotojų, kurie norėtų dirbti, sunku apsaugoti turtą nuo vagysčių, mažai informacijos seniūnijoje apie verslo kūrimą, dokumentų rengimą ir pan. Galima teigti, kad Kražiuose trūksta verslumo ugdymo. Kaip vieną iš tikslų reiktų tai įtraukti į strateginio plano formavimą.

Buvo siekta išsiaiškinti palankias aplinkybes verslo plėtrai seniūnijoje, sunumeruojant palankias aplinkybes skalėje nuo 1 iki 10, pirmuoju numeriu pažymint labiausiai palankią aplinkybę, antruoju – kiek mažesnę ir t.t. Respondentų atsakymai atsispindi 2.8 lentelėje.

Palankios aplinkybės išsidėstė taip: pigesnė darbo jėga, palankesnis valstybės institucijų požiūris į smulkųjų verslą, galimybė lengviau gauti paskolas (nors anksčiau minėta, kad tai yra viena iš didesnių kliūčių), palankesnis visuomenės požiūris į smulkiuosius verslininkus, pareigingesni, labiau vertinantys darbo vietą darbuotojai, plečiasi įvairių verslo paslaugų poreikis, gražus, patrauklus kraštovaizdis, darbuotojų draugiškumas ir nuoširdumas. Prie mažiausiai palankių nurodyta: didėja gyventojų pajamos ir perkamoji galia, geras susisiekimasis.

Palankios aplinkybės verslui

Palankios aplinkybės verslui	Įvertinimo balas				
	Verslininkas K.	Verslininkas G.	Verslininkas D.	Verslininkas M.	Vidurkis
Palankesnis valstybės institucijų požiūris į smulkųjį verslą	2	3	2	1	2
Palankesnis visuomenės požiūris į smulkiuosius verslininkus	4	2	4	8	4,5
Galimybė lengviau gauti paskolas	3	4	7	2	4
Didėja gyventojų pajamos ir perkamoji galia	5	10	9	5	7,25
Plečiasi įvairių verslo paslaugų poreikis	10	5	8	4	6,75
Pigesnė darbo jėga	1	1	3	3	2
Pareigingesni, labiau vertinantys darbo vietą darbuotojai	6	6	5	6	5,75
Darbuotojų draugiškumas ir nuoširdumas	8	8	6	7	7,25
Geras susisiekimasis	9	7	10	9	8,75
Gražus, patrauklus kraštovaizdis	7	9	1	10	6,75

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Susumavus visų respondentų nuomones, tai ateityje Kražių seniūnija turėtų apgalvoti galimybę įkurti šias įmones ar įstaigas: amatų centrą, automobilių remonto dirbtuves, buitinės technikos remonto dirbtuves, žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuves, stalių dirbtuves, statybos ir butų darbų įmonę, kirpyklą, patobulinti esamą valgyklą, kavinę bei pirtį. Matome, kad šiuo klausimu verslininkai į tai žiūrėjo plačiau, negu kiti gyventojai. Jų nuomone, įkūrus tokias naujas įstaigas atsirastų daugiau darbo vietų gyventojams, seniūnija taptų patrauklesnė turistams bei atvykėliams.

Apibendrinimas. Kražiuose yra palankios sąlygos verslui vystyti: palanki esama geografinė padėtis, nedidelis atstumas iki rajono centro (Kelmės), patraukli gamtinė aplinka, turtingas istorinis ir kultūrinis paveldas. Minėtas potencialas praktiškai neišnaudojamas, todėl teigtina, kad verslo infrastruktūra miestelyje nesukurta. Norint keisti šią padėtį reikėtų didesnio dėmesio, organizuojant seminarus bei kitą veiklą, kuri leistų padėti gyventojams ugdyti verslumą ir pradėti kurti darbo vietas sau ir kitiems.

2.3.4. Sociokultūrinė veikla

Gyventojų sociokultūrinė veikla apima šias sritis: socialinė (ugdymo, kultūrinė, giminės, religinė) ir politinė (priklausančią nuo finansų ar lobistinės įtakos), laisvalaikio organizavimas, švietimas, kultūrinis lavinimas, bendruomenės kūrimas, rekreacija.

Norint sužinoti respondentų aktyvumą visuomeninėje veikloje, buvo prašyta įvertinti pagal duotą trijų balų skalę savo dalyvavimą pateiktose organizacijose: 1-nedalyvauju, 2-dalyvauju, bet nelabai aktyviai, 3-aktyviai dalyvauju. Rezultatai matomi 2.9 lentelėje. Tyrimas parodė, kad Kražių seniūnijoje apklausoje dalyvavę asmenys nėra aktyvūs nė vienoje iš nurodytų veiklų. Aktyviau jie dalyvauja (12%) kultūros meno veikloje ir 9% vietos bendruomenėje. Nė vienas iš apklaustų respondentų aktyviai nedalyvauja profesinėje sąjungoje. Dalyvauja, bet ne itin aktyviai vietos bendruomenėje 34% respondentų, kultūros veikloje - 16%, sporto organizacijoje - 15%.

2.9 lentelė

Respondentų visuomeninis aktyvumas

Veiklos pavadinimas	Dalyvavimo įvertinimas		
	Nedalyvauju	Dalyvauju, bet nelabai aktyviai	Aktyviai dalyvauju
Vietos bendruomenėje	57%	34%	9%
Kultūros (meno veikloje)	72%	16%	12%
Sporto organizacijoje	76%	15%	9%
Politinėje partijoje	88%	8%	3%
Visuomeninėje organizacijoje	87%	11%	2%
Profesinėje sąjungoje	88%	12%	0%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Vertindami bendruomenės veiklą 56% respondentų mano, kad vietos bendruomenė yra neaktyvi. Tik 30% mano, kad veikianti bendruomenė yra aktyvi. Tačiau šie atsakymai rodo ir kitą aspektą: jei pats gyventojas nedalyvauja jos veikloje, tai neretai jis teigia, kad bendruomenė yra neaktyvi arba jos išvis nėra.

Visuomeninių organizacijų Kražių miestelyje yra keletas: Kražių bendruomenė, Kražių jaunimo klubas „Jaunimas Kražių ateičiai“ ir kitos. Bet apklausa paodė, kad tik 2% aktyviai dalyvauja jų veikloje.

Analizuojant vietos bendruomenę, galima remtis bendruomenės pirmininkės atsakymais. Ji teigė, kad asmeniškai jaučiasi esanti stipri, draugiškos vietos bendruomenės narė, siekianti sutelkti kuo daugiau žmonių. Ne visuomet tai pavyksta, nes aktyvūs žmonės dažniausiai užsiima ne viena veikla, todėl kyla problema laiko planavime. Kaip teigė respondentė, esant reikalui bendruomenė susivienija, yra stipri. Susitikimai vyksta nereguliariai, tik esant reikalui, todėl dažnai reikia raginti. Klausta, kurio amžiaus žmonės aktyviausiai dalyvauja vietos bendruomenės veikloje. Pašnekovė atsakydama teigė: “Vyresnio, dažniausiai jau pensinio amžiaus”. Jauni žmonės ne visada turi laiko susitikti ir aktyviai dalyvauti dėl darbo, šeimyninės padėties. Nėra itin stipraus bendruomeniškumo jausmo, tradicijos dalyvauti veikloje, vengiama kurti ir įgyvendinti naujas idėjas.

Analizuojant Kražių seniūnijos kultūrinę veiklą negalima nepaminėti M. K. Sarbievijaus kultūros centro, kuris veikia kaip daugiafunkcinė kultūros įstaiga, apjungianti jau esamus Kražių kultūros centrą, Žemaitės viešosios bibliotekos Kražių filialą ir Kelmės krašto muziejaus filialą. Lankantis Kražiuose apstu skelbimų, kvietimų dalyvauti kultūriniuose renginiuose, parodose, koncertuose. Vasarą vyksta įvairūs tradiciniai renginiai: „Kražių festivalis“, grigališkojo choralo ir Bažnyčios tradicijos studijų savaitė „Ad fontes“, respublikinė peozijos popietė „Ruduo – eilėse, posmai – dainose...“ ir kt. Pasyvus dalyvavimas kultūrinėje veikloje gali būti traktuojamas kaip neieškojimas naujos veiklos, savęs nuvertinimas, aplaidus požiūris į vertybes.

Atliekant interviu su Kražių seniūnu ir gimnazijos direktore buvo išsiaiškinta, kad seniūnija organizuoja įvairias ekskursijas į muziejus, teatrus ir kitas kultūrinės įstaigas. Dažniausia vyksta norintys gyventojai arba nusipelnę ir aktyvūs bendruomenės nariai. Vertinant Kražių seniūnijos kultūrinę veiklą Kražių seniūno ir gimnazijos direktorės nuomonė sutapo: „Kultūrinė veikla stiprėja“. Vis daugiau parodų yra rengiama M. K. Sarbievijaus kultūros centre, vyksta įvairūs koncertai, minėjimai.

48% anketinėje apklausoje dalyvavusiųjų respondentų teigė, kad kultūrinis gyvenimas yra gana aktyvus. Manoma, kad jeigu pats žmogus nesidomi šia veikla, tai ir jo mąstymas yra visai kitoks apie esamą padėtį seniūnijoje.

Remiantis Kražių miestelio bendruoju planu (2010) turizmo sektoriaus plėtra yra akcentuojama ne vienoje valstybės strategijų bei programų (Valstybės ilgalaikės raidos strategija, Lietuvos ekonominės plėtros ilgalaikė strategija ir pan.). Kražiuose nėra viešbučių, tik viena maitinimo įstaiga, todėl dauguma pravažiuojančių turistų neapsistoja miestelyje, o vyksta į kitus rajone esančius svečių namus, poilsio namus, kaimo turizmo sodybas. Apie šių paslaugų trūkumą būtų itin tikslinga ir efektyvų diskutuoti formuojant Kražių seniūnijos strategiją.

Vykdamas interviu su bendruomenės pirmininke, buvo siekta išsiaiškinti, kurie svarbiausi gamtos, kultūros ir istorijos objektai Kražių apylinkėse yra lankomiausi, kuriuos būtų galima pasiūlyti aplankyti turistams. Tuo pačiu siekta įvertinti jų parengimą atvykėliams. Pirmininkės nuomone svarbiausi objektai: Kražių kolegija, Kražių bažnyčia, kurios yra pakankamai pasirengusios turistų atvykimui, Medžiokalnio kalnas, Vytauto kalnelis, piliakalniai – šie nepakankamai pasirengia atvykėlių apsilankymui.

2.3.4. Paslaugų sistema Kražių seniūnijoje

Gyvenimo kokybė ir pasitenkinimas juo dažniausiai priklauso nuo savivaldybės teritorijoje esamo gyvenamojo fondo kiekybės ir kokybės, taip pat ir nuo gyventojų bei savivaldybės disponuojamų išteklių jį eksploatuoti, plėtoti ir atnaujinti. „Kražių miesteliui 1973 m. suteiktas

urbanistinio paminklo statusas. Dėl šios aplinkybės miestelio gyventojams, siekiantiems kapitaliai remontuoti būstus ar pakeisti jų išvaizdą naudojant šiuolaikines, bet pigias ir nebūdingas regionui apdailos medžiagas, kyla įvairių sunkumų“ (Kražių miestelio bendrasis planas, 2010, p. 6). Manytina, kad ši aplinkybė turi paskatinti Kelmės rajono savivaldybę rasti papildomų finansavimo šaltinių gyventojų gyvenimo kokybei gerinti.

Remiantis Kražių miestelio bendruoju planu (2010), miestelio nesiekia gamtinių dujų vamzdynas, todėl gyventojai pastatų šildymui dažniausia naudoja įvairų kietą (akmens anglis, malkos, durpės) ir skystą kurą. Nėra centralizuoto karšto vandens ir šilumos tiekimo, gyventojai vandenį šildosi patys, o namus apšildo krosnimis (senesnės statybos, mediniai) arba turi tam įsirengę autonomines katilines. Vienintelė Kražiuose esanti skysto kuro katilinė pagamintą šilumą tiekia gimnazijos pastatui šildyti. Tai rodo, kad minėta komunalinių paslaugų teikimo situacija Kražių miestelyje yra nepatenkinama.

Kražių seniūnijoje yra elektrifikuoti praktiškai visi namų ūkiai. Prastesnė situacija su vandens tiekimu, nes tik 41% gyventojų naudojami esama centralizuoto vandens tiekimo sistema. Tyrimo duomenys parodė, kad 60% respondentų būstų yra tiekiamas centralizuotas šaltas vanduo. Likusieji (daugiau kaip pusė) gyventojai vandenį ima iš šulinių. Remiantis išvardintais faktais, konstatuotina, kad kai kurios Kražių miestelyje bei visoje seniūnijoje teikiamos komunalinės paslaugos gyventojams yra nepatenkinamo lygio. Ieškoti atitinkamų sprendimų reikia kuo greičiau.

Kražiuose šiuo metu paslaugas teikia šios gyventojų išvardintos įstaigos: 2 bibliotekos, paštas, kuris yra įsikūręs seniūnijos pastate, kultūros centras, veikiantis Kražių kolegijoje, sporto salė, stadionas, kurioje įvairaus amžiaus gyventojai sportuoja, gimnazija, kuri teikia ugdymo paslaugas, vietinė turgavietė, leidžianti pirkti ir parduoti savo turimą produktą, parapijos namai, pirtis. Miestelyje taip pat veikia sveikatos priežiūros punktas, vaistinė, stomatologo kabinetas. Nesant didelei būtinybei gyventojams nereikia keliauti į rajono centrą. Sutaupoma lėšų ir laiko.

Šiuo metu M. K. Sarbievijaus kultūros centras pristatydamas renginius, siūlo apsigyventi Petrališkės svečių namuose, kurie yra vieninteliai visoje Kražių seniūnijoje. Taigi trūksta apgyvendinimo įstaigų turistams bei kitiems atvykėliams. Viešojo maitinimo įstaigos, kurios veikia seniūnijoje: kavinė, alaus baras, valgykla. Ateityje norima įrengti maitinimo įstaigą kultūros centre.

Gyventojų klausėme, kaip jie vertina miestelio saugumą. Atsakymai pasiskirstė taip: 44% mano, kad gyvenvietė yra rami, jaučiamasi saugiai. 47% - padėties šiek tiek blogėja (tokį pasirinkimą gali įtakoti tai, kad šiuo metu Kražių seniūnijoje daugėja vagysčių). Miestelyje nėra policijos įgaliotinio, todėl policiją reikia kviesti iš Kelmės. Tai prailginą visą procesą.

Kaip teigia Kražių seniūnas bei gimnazijos direktorė, kriminogeninė situacija mažai keičiasi, bet didelių problemų nėra. Bendruomenės pirmininkė buvo tos nuomonės, kad gyvenvietė yra gana

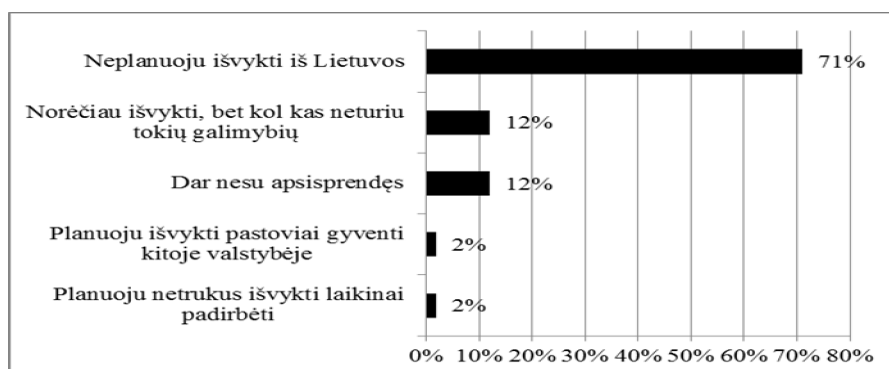
saugi. Pasak Kražių seniūno daugiausia teisėsaugos problemų kelia asocialiai besielgiančios, girtuokliaujančios, nedarnios šeimos, kurios neturi kasdieninės darbinės veiklos, propaguoja smurtą.

Interviu metu bendruomenės pirmininkė buvo paprašyta įvertinti Kražių seniūnijos teikiamų paslaugų kokybę. Ji nurodė, kad nepatenkinama kokybė bendrojo naudojimo vandentiekio. Patenkinama kokybė – sveikatos apsaugos. Tokį pasirinkimą įtakoja esanti ambulatorija ir vaistinė. Šios įstaigos patenkina gyventojų turimus poreikius. Patenkinama kokybė taip pat ryšių ir visuomeninio transporto paslaugų. Gerai teikiamos paslaugos: švietimo, gatvių, aikščių ir kitų visuomeninės paskirties vietų apšvietimo, bibliotekų ir kitų kultūros įstaigų, teisėtvarkos įstaigų (policijos ir pan.). Bendruomenės pirmininkės nuomone, neatidėliotinai reikėtų spręsti privačių namų jungimą į bendrojo naudojimo kanalizaciją. Tai sutaupytų gyventojų lėšas, suteiktų daugiau patogumo.

2.3.5. Gyventojų migracija ir jos po poveikis Kražių seniūnijos raidai

Migracija, procesas, kuomet žmogaus judėjimas įtakoja jo gyvenimo vietos pakeitimą. Į migraciją šiandien yra žvelgiama kaip į dinamišką visumą, kuri yra beveik neišvengiama. Mažame miestelyje tai yra itin jaučiama.

Atliekant tyrimą, gyventojų klausėme, kaip keičiasi gyventojų skaičius Kražių seniūnijoje. Net 99% apklaustųjų teigė, kad gyventojų skaičius mažėja. Tokius duomenis interviu metu patvirtino ir bendruomenės pirmininkė. Minėtas rodiklis pastaraisiais metais nuolat mažėja dėl neigiamo natūralaus prieaugio bei neigiamo migracijos saldo. Mažėjantis Lietuvos gyventojų gimstamumas ir ilgėjantis vidutinis gyventojų amžius atspindi visuomenės senėjimą. Šie procesai yra itin ryškūs kaime. 49% respondentų mano, kad seniūnijoje daugėja tik senyvo amžiaus žmonių – gyvenvietė sensta, tuštėja. 46% mano, kad jaunimo jau trūksta. Net 45% respondentų šeimos narių yra išvykusių gyventi į kitą šalį. Turint giminaičių svečioje šalyje, dažniausiai ir patiems gyventojams kyla noras juos aplankyti ar net išikurti ir pasilikti ilgesniam laikui gyventi.

2.8 pav. Respondentų migracijos planai. Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal tyrimo duomenis.

Gyventojų planai apie ketinimą išvykti dirbti į kitą valstybę atsispindi 2.8 paveiksle. 71% apklaustųjų neplanuoja išvykti iš Lietuvos. Bandant rasti ryšį tarp amžiaus ir lyties bei planų išvykti, sąryšio nepavyko aptikti.

2.3.6. Gyventojų lūkesčiai ir planai

Vertinant gyvenvietės dabartinę būklę bei galimas jos perspektyvas buvo siekiama išryškinti teigiamus pokyčius (žr. 2.10 lentelė) ir esančias didžiausias seniūnijos problemas (žr. 2.11 lentelė).

2.10 lentelė

Teigiamų pokyčių vertinimas

Teigiami pokyčiai šioje gyvenvietėje	Tokių gerų pokyčių nėra	Tokie pokyčiai dar labai naryškūs	Teigiami pokyčiai jau yra akivaizdūs
Sumažėjo nedarbiamų žemių plotai	17%	42%	41%
Sumažėjo asmenų, neturinčių pastovaus darbo	56%	33%	11%
Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką	13%	52%	36%
Statomi nauji gyvenamieji namai ir ūkiniai pastatai	69%	23%	8%
Kaimuose laikoma daugiau gyvulių ir paukščių	31%	48%	21%
Sumažėjo girtaujančių	62%	31%	7%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Pagal pateiktus duomenis matome, kad akivaizdus teigiamas pokytis seniūnijoje yra nedarbiamų žemių plotų sumažėjimas (41%). Ją pradedama naudoti įvairioms reikmėms, statybai, nuomai. Matomi, bet neryškūs teigiami pokyčiai įvardinti taip: gyventojai remontuoja būstus (52%), tvarko aplinką, kaimuose laikoma daugiau gyvulių ir paukščių (48%). Iš 2.10 lentelės galima konstatuoti pokyčius, kurių nėra arba bent jau nėra tokie matomi, tai: sumažėjimas asmenų, neturinčių pastovaus darbo (62%), nėra statomi nauji gyvenamieji namai ir ūkiniai pastatai (69%), nemažėja girtavimas (62%).

Pagal pateiktus 2.11 lentelės duomenis matome, kad pati aštriausia problema seniūnijoje yra jaunimo mažėjimas (64%) ir darbo vietų mažėjimas išsilavinusiems žmonėms (70%). Antroji ryški problema, kamuojanti gyvenvietę, yra nedarbas. Nėra verslumo skatinimo, gyventojai neturi daug informacijos apie tai, sunku susirasti darbą. Mažiau ryški problema yra: abejingumas visuomenės reikalams (47%). Tai patvirtina anksčiau darytas išvadas, kad gyventojai pasyviai dalyvauja

bendruomenės ir kitose veikloje. Nerimą kelią blogėjantis gyventojų išsilavinimas (59%), nesaugumo jausmas (50%).

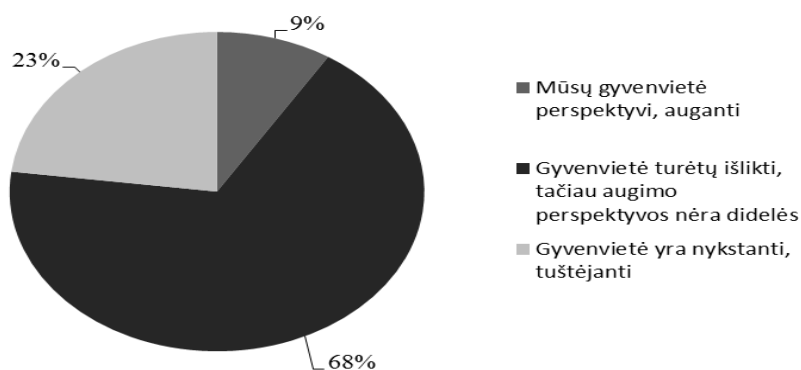
2.11 lentelė

Problemų vertinimas

Didžiausios problemos šioje gyvenvietėje	Problema mūsų vietovei nebūdinga	Ši problema yra, bet ne itin ryški	Ši problema labai aštri
Šioje vietovėje vis mažiau jaunimo	11%	25%	64%
Mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms	8%	22%	70%
Vis labiau plinta girtavimas ir nevalyvumas	9%	46%	45%
Plinta abejingumas visuomenės reikalams	10%	47%	43%
Blogėja gyventojų išsilavinimas	21%	59%	20%
Didėja nedirbamų žemių plotai	55%	34%	12%
Gyventojai jaučiasi nesaugūs	29%	50%	20%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Neurbanizuotų ir žemo urbanizacijos lygio vietovių gyvavimo eiga priklauso nuo daugelio faktorių. Pagrindiniai jų būtų: plėtojama neagrarinė veikla, kuriamos naujos darbo vietos išsilavinusiems, gyvenvietės atvirumas ir pritaikymas turistams ir atvykėliams. Respondentai turėjo galimybę pateikti savo nuomonę apie seniūnijos perspektyvumą. Rezultatai pavaizduoti 2.9 paveiksle.

2.9 pav. Kražių seniūnijos perspektyvos. Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal tyrimo duomenis.

Dauguma atsakiusiųjų (68%) mano, kad gyvenvietė turėtų išlikti, tačiau augimo perspektyvos nedidelės. Tik 9% respondentų atsakė, kad gyvenvietė yra perspektyvi, auganti. Teigtina, kad tokį

gyventojų nuomonės pasiskirstymą lemia tuštėjanti gyvenvietė, migracijos srautų didėjimas šalyje, sudėtinga Lietuvos ekonominė padėtis. Analizuojamoje vietovėje yra nedaug naujų, besikuriančių įmonių ar įstaigų, mažėja jaunimo. Tai matydami gyventojai mano, kad gyvenvietė nėra auganti. Naujų veiklų ir verslų kūrimasis paskatintų Kražių perspektyvumą bei augimą. Paklausus bendruomenės pirmininkės apie gyvenvietės perspektyvumą, sulaukėme panašaus atsakymo: „gyvenvietė turėtų išlikti, tačiau augimo perspektyvos - nedidelės“. Į miestelį atsikelia nauji gyventojai, dirbantys kituose miestuose (Šiauliuose, Kelmėje).

Atliekant gyventojų apklausą buvo pateiktas atviras klausimas, kuriame respondentai turėjo nurodyti, ko jų nuomone trūksta dabartinėje gyvenamojoje teritorijoje. Atsakymų buvo sulaukta įvairių. Labiausiai šiuo metu seniūnijos gyventojams reikia kirpyklos. Šiuo metu jie turi kirptis patys namuose arba keliauti į rajono centrą. Įkūrus kirpyklą, atsirastų papildomos darbo vietos.

Dažniausiai pasitaikantys pasiūlymai: skatinti gyventojų užimtumą, aktyvinti esantį jaunimą, skirti didesnę dėmesį kelių tvarkymui, policijos pareigūno-įgaliotinio, diskotekų jaunimui, kokybiškesnio geriamo vandens, kino filmų vakarų kolegijoje.

Rečiau pasitaikė šie pasiūlymai: įkurti vaikų darželį, organizuoti mokymus asocialioms šeimoms, t.y. ugdyti jų socialinius įgūdžius. Įkurti nedidelį prekybos centrą vietoje buvusios universalinės parduotuvės.

Interviu metu bendruomenės pirmininkė pateikė šiuos pasiūlymus: aplinkos patrauklumo didinimas, naujų darbo vietų kūrimas, jaunimo užimtumo skatinimas. Kražių seniūno nuomone labai trūksta smulkių individualių įmonių, kurios kurtų darbo vietas. Minėti pasiūlymai turėtų būti svarstomi seniūnijoje bei Kelmės rajono taryboje. Būtų tikslinga jų įgyvendinimą įtraukti formuojant Kražių seniūnijos strategiją.

2.3.7. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į gimtojo krašto raidą

Dažnai galima girdėti populiarų tapusį lozungą „jaunimas yra ne tik ateitis, bet ir dabartis“. Minima visuomenės grupė dabar susiduria su problemomis, šiuo metu reikia stiprinti esantį dialogą tarp atskirų visuomenės amžiaus grupių, atsakingai žvelgti į jiems iškilusius rūpesčius. Minėta amžiaus grupė turi būti skatinama domėtis jaunimo reikalais, veikla, kuri yra vykdoma gyvenamojoje teritorijoje, įsijungti į bendrą problemų sprendimą, ugdyti atsakomybę.

Siekiant išsiaiškinti jaunimo požiūrį į esančią Kražių seniūnijos teritoriją, buvo atlikta anketinė apklausa Kražių gimnazijoje. Dalyvavo vyresniųjų klasių mokiniai, t.y. 10-12 klasių. Iš 67 respondentų – 44 mergaitės, 23 berniukai. Pagal klases, kuriose mokosi respondentai, duomenys pasiskirstė taip: dešimtoje – 15, vienuoliktoje – 34, dvyliktoje – 18. Remiantis Kražių gimnazijos

internetiniu tinklalapiu galima teigti, kad į tyrimą įsitraukė beveik visi 10 ir 11 klasės mokiniai, o dvyliktokų šiek tiek daugiau nei pusė.

Kaip jau tampa įprasta – Kražių gimnazijoje mergaičių skaičius gerokai viršija berniukų skaičių. Apklausoje dalyvavo 44 mergaitės ir 23 berniukai. Nors pagal gimnazijos turimus duomenis tarp 5 – 8 klasių mokinių, mergaitės sudaro tik apie 43%. Galima teigti, kad įgiję pagrindinį išsilavinimą jaunimas – berniukai pasirenka testi studijas profesinio rengimuose centruose arba išvis nutraukia mokymosi procesą.

Apklausa parodė gana grėsmingą tendenciją, susiformavusią pastaraisiais metais: vaikinai, įgiję pagrindinį išsilavinimą, nebėra motyvuoti mokytis toliau. Dauguma jų renkasi kursus profesinio rengimo centruose arba iš viso toliau nebesimoko. Todėl mokyklos bendruomenė deda dideles pastangas, kad tokią situaciją pakeistų. Gal todėl net 61 respondentas iš 67 į klausimą „Ką nusprendėte daryti, kai įgysite vidurinį išsilavinimą“ atsakė: „Stosiu mokytis toliau“. 4 respondentai atsakė, kad dar nežino, ką veiks toliau, o 2 nurodė eisiantys dirbti.

Visiems žinoma, kad dažniausiai jauni žmonės išvyksta iš savo rajonų, jeigu jie yra nepatrauklūs gyventi, neįmanoma susirasti darbo, t.y. pragyvenimo šaltinio, trukdo kiti įvairūs veiksniai (vaikų darželio nebuvimas, gydymo įstaigų trūkumas, nesaugumas ir kt.). Apklausti moksleiviai savo nuomonę į klausimą apie norą dirbti kaime, nurodė, kad tik 3 norėtų gyventi kaime, kiti pasiskirtė taip: 38 – ne, nenorėtų, 26 – dar neapsisprendė. Pateikti duomenys rodo, kad respondentai šiuo metu nėra linkę savo ateities kurti su neurbanizuotomis vietovėmis. Galima teigti, kad jaunuoliai dar nėra suvokią, jog kaime galima imtis įvairaus pobūdžio alternatyvių veiklų, kuris būtų jų pragyvenimo šaltinis. Pasitelkiant dabartinę situaciją, kuri vyksta Lietuvoje, t.y. kaimų tuštėjimas, kai gyventojai palieka savo sodybas ir keliasi į miestus, nors vyksta ir atvirkštinis procesas, kuris nėra toks ryškus kaip minėtasis. Didžiųjų miestų gyventojai keliasi į atokesnes vietoves norėdami pailsėti ir atsiriboti nuo miesto.

Į klausimą, kur gyvenimas patogesnis: dideliame mieste, nedideliame miestelyje ar kaime, atsakymai pasiskirtė taip: 25 – norėtų gyventi didmiestyje, 25 – nedideliame miestelyje, 11 sako, kad apie tai dar nepagalvojo, 5 parinktų vienkiemį, 1 – kaimo gyvenvietę. Tyrimas parodė, kad tie, kurie rinkęsi gyventi didmiestyje, savo apsisprendimą motyvuoja žiniasklaidos piešiamu vaizdu, kad čia yra „viskas“, t.y. ir pramogos, ir poilsis, ir didesnė darbo vietų pasiūla bei kiti „malonumai“. 25 respondentai mano, kad patogų gyventi ir nedideliame miestelyje, kur šiuo metu yra rūpinamasi infrastruktūra, sociokultūrinis gyvenimas ne mažiau nei didžiuosiuose miestuose. Pasirinkimą gyventi vienoje ar kitoje vietovėje įtakoja daug veiksnių: kur praleidai vaikystę, kokios vertybės buvo ugdomos šeimoje ir mokykloje.

Jaunuolių požiūris apie gyvenamąjį būstą

Koki gyvenamąjį būstą norėtumėte ateityje įsigyti?	Respondentų skaičius
Dar negaliu atsakyti	13
Nuosavą sodybą savo ūkyje	7
Nuosavą namą miestelyje (gyvenvietėje)	16
Nuosavą namą dideliame mieste	29
Nuosavą butą daugiabučiame name mieste	2
Iš viso:	67

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Remiantis 2.12 lentele matome, kad dauguma (29) apklausoje dalyvavusiųjų respondentų atsakė, kad norėtų ateityje įsigyti nuosavą namą dideliame mieste. Tai patvirtina teiginį, kad žmonės nori turėti savo būstą su kiemu, kur galėtų saugiai žaisti vaikai, turėti vietą pasistatyti automobilį ar net užsiauginti daržovių. Nuosavą namą miestelyje (gyvenvietėje) norėtų turėti 16 iš 67 respondentų. Tai patvirtina ir anksčiau analizuoti duomenys, kad savo patogų gyvenimą įsivaizduoja nedideliame miestelyje, kur yra pačios reikiamiausios paslaugos (paštas, parduotuvė, ambulatorija, mokykla). Čia vėl dominuoja nuosavas namas – savita erdvė. 13 respondentų dar nėra apsisprendę, kur norėtų gyventi. Tik 2 atsakiusieji savo gyvenimą planuotų daugiabučiame name mieste.

Paklausus ar moksleivių planuose įgijus specialybę yra noras grįžti dirbti į savo gimtąjį miestelį (šiuo atveju Kražių seniūniją), didžioji dauguma (42) respondentų nurodė, kad dar negali atsakyti. Manytina, kad jų sprendimas priklausys nuo susiklosčiusios gyvenimo situacijos. 22 respondentai atsakė „ne, išvyksiu gyventi į kitą rajoną (miestą)“. Toks jų pasirinkimas galbūt yra susijęs su studijomis kitame mieste ar noru „pabėgti“ nuo tėvų.

Moksleivių požiūris į planus išvykti iš Lietuvos

Ar planuojate išvykti gyventi į kitą valstybę?	Respondentų skaičius
Dar neapsisprendžiau	28
Norėčiau dirbti Lietuvoje	11
Išvyksiu laikinai (užsidirbti, kad grįžęs galėčiau pradėti savo verslą, įsigyti butą ar pan.)	21
Išvyksiu pastoviai gyventi į kitą valstybę, baigęs vidurinę mokyklą	3
Išvyksiu pastoviai gyventi į kitą valstybę, įgijęs profesiją	2

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Negalima išvengti klausimo apie emigraciją. Respondentų buvo teirautasi, ar jie planuoja išvykti į kitą valstybę. Atsakymai atsispindi 2.13 lentelėje. 28 apklaustieji buvo dar neapsisprendę,

o 21 – ketina išvykti laikinai nurodant priežastį užsidirbti. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare jauniems žmonėms atsivėrė galimybės keliauti, pamatyti ir įgyti papildomos patirties. Svarbu, kad tai įvykdę jie grįžtų. Tai ir yra sunkiausiai įvykdoma. Paminėtina ir tai, kad Kražių gimnazija vykdo COMENIUS, tarptautinius mokinių mainų projektus: „Otiūm? Negotium?“ ir „Europa-Puzzle“. Tai skatina mokinių domėjimąsi gyvenimu už Lietuvos ribų. Jie turi galimybę susipažinti su kitų šalių mokiniais, išvykti pasisvečiuoti, mokytojai gali pasisemti žinių ir jų mokymo metodų.

Gyvendami kaimo gyvenvietėje ar nedideliame miestelyje moksleiviai galvoja, kad darbas arti namų arba namuose (dar kitaip vadinamas namudinis darbas) nėra populiarus, nes yra įprasta, kad į darbą reikia važiuoti į netoliese esančius didesnius miestelius ar miestus. Galima rasti kitą priežastį: jaunimas nėra supažindintas su tokio naujojo darbo specifika.

Apklauskos metu bandyta išsiaiškinti mokinių nuomonę apie darbų populiarumą arti namų (žr. 2.14 lentelė). 24 respondentai nežino, nėra apie tai galvoję. Kražių seniūnijoje nėra daug informacijos apie namudinį darbą. 21 atsakiusiųjų teigė, kad norėtų dirbti tokį darbą, tačiau tik nepilną darbo dieną. Pilną darbo dieną arti namų norėtų dirbti 16 atsakiusiųjų.

2.14 lentelė

Moksleivių požiūris į galimybę dirbti apmokamą darbą namie arba arti jų

Ar norėtumėte dirbti apmokamą darbą savo namuose arba arti namų, kad iš tokio darbo galėtumėte pragyventi arba bent gauti papildomų pajamų?	Respondentų skaičius
Nežinau, nesu apie tai galvojęs(-usi)	24
Ne, nenorėčiau	6
Taip, tačiau tik nepilną darbo dieną	21
Taip, pilną darbo dieną	16
Iš viso:	67

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklauskos duomenis

Moksleiviams buvo pateiktos lentelės, kuriose jiems reikėjo pagal pateiktą skalę pažymėti, kokie apmokami darbai galėtų būti populiarūs jų apylinkėse namuose arba arti jų vyrams ir moterims. Pagal turimus rezultatus 2.15 lentelėje išskirti respondentų nuomone visai nepopuliarūs ir populiarūs darbai vyrams.

Iš 2.15 lentelės galima daryti išvadas, kad respondentų nuomone populiarūs būtų: automobilių remontas, žemės ūkio technikos remontas. Dauguma gyventojų važinėja automobiliais, kuriems reikia priežiūros, taip pat ir žemės ūkio technika reikalauja remonto. Manoma, kad atsiradus daugiau automobilių ar žemės ūkio technikos remonto vietų, būtų galima įdarbinti didesnį skaičių vyrų. Prie gal būt populiarių darbo vietų priskiriama: butų ir namų remontas, kaimo turizmas, nedidelė parduotuvė namuose, užklasiniai užsiėmimai su mokyklinio amžiaus vaikais. Minimos darbo vietos, sukurtų ir papildoma produktą seniūnijai, kuriuo ji galėtų pasinaudoti, t.y.

remontuojant namus ir butus – atsinaujintų infrastruktūra, stiprinant kaimo turizmą – atvyktų daugiau turistų, įkuriant nedidelę parduotuvę, gyventojai nebūtų priversti keliauti į kitą miestelį apsipirkti, užklasiniai užsiėmimai su mokyklinio amžiaus vaikais – leistu tėvams dirbti ir nesirūpinti, kad vaikai lieką nesaugūs ir neturintys ką veikti po pamokų. Nepopuliariais darbais buvo įvardinti: nedidelis viešbutis namuose, turistinių kelionių vadovo paslaugos.

Respondentams buvo užduotas atviras klausimas: kokie dar kiti apmokami darbai galėtų būti populiarūs vyrams arti namų? Sulaukta tokių pasiūlymų: pagalba ūkininkams, medžio apdirbimo darbai, kaminkrėtystė, sporto šakos trenerio darbas, vyriškų įrankių krautuvėlės įkūrimas, baldžiaus, staliaus darbai.

Remiantis pateiktomis 2.15 lentelės išvadomis, galima teigti, kad yra randama pasiūlymų Kražių seniūnijos strateginio plano gairėms, kurios galėtų užtikrinti naujų darbo vietų atsiradimą, verslų pradžia ar bent jau idėjų generavimą seniūnijoje.

2.15 lentelė

Moksleivių požiūris į galimai populiarius darbus vyrams

Darbų pavadinimai	Nežinau	Visai nepopuliarūs	Gal būt populiarūs	Populiarūs
Buitinės technikos remontas	25	11	27	4
Butų ir namų remontas	9	12	27	19
Prekyba internetu	19	16	23	9
Kaimo turizmas	15	13	27	12
Nedidelė parduotuvė namuose	12	18	29	8
Nedidelis viešbutis namuose	19	33	11	4
Automobilių remontas	12	3	25	27
Žemės ūkio technikos remontas	9	5	24	29
Turistinių kelionių vadovo paslaugos	23	27	13	4
Užklasiniai užsiėmimai su mokyklinio amžiaus vaikais	19	19	20	9
Senelių ir ligonių priežiūra	28	16	18	5

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Iš pateiktos 2.16 lentelės galima daryti išvadas, kad respondentų nuomone itin populiarių darbų moterims Kražių seniūnijoje nėra arba respondentai nebuvo linkę nurodyti kaip „populiarius“. Galbūt populiarūs būtų šie užsiėmimai: drabužių ir kitų gaminių siuvimas, mezgimas, audimas ir pan., nedidelė parduotuvė namuose, senelių ir ligonių priežiūra, daržovių ir gėlių auginimas

pardavimui, populiarių valgių gaminimas turistams ir kt. Minėti darbai sukurtų papildomas darbo vietas Kražių seniūnijoje, gamintų papildomą ar naują produktą gyventojams. Respondentų nuomonė beveik lygiai pasiskirstė ties šiais darbais: prekyba internetu – kas šiuo metu itin populiarėja, privatus darželis ikimokyklinio amžiaus vaikams – nors gimstamumas Kražiuose ir mažėja, įkurus tokią įstaigą galima daryti prielaidą, kad jis padidėtų ir atsirastų atvykėlių norėsiąčių gyventi Kražiuose, užklasiniai užsiėmimai su mokyklinio amžiaus vaikais – kaip ir anksčiau minėta, teikiant tokias paslaugas, leistu tėvams dirbti ir nesirūpinti, kad vaikai liekų nesaugūs ir neturintys ką veikti po pamokų. Tai skatintų vaikų bendravimo įgūdžius, plėstų pasaulėžiūrą, savarankiškumą.

Į atvirą klausimą, kokie dar kiti apmokami darbai galėtų būti populiarūs moterims arti namų, daugiausiai respondentų paminėjo: darbą ūkyje, auklės paslaugas, namų tvarkymą, triušių auginimą, kirpyklos teikiamas paslaugas.

2.16 lentelė

Moksleivių požiūris į galimai populiarius darbus moterims

Darbų pavadinimai	Nežinau	Visai nepopuliarūs	Gal būt populiarūs	Populiarūs
Drabužių ir kitų gaminių siuvimas	17	12	26	12
Mezgimas, audimas ir pan.	17	16	25	9
Prekyba internetu	21	19	21	6
Kaimo turizmas	25	13	21	8
Nedidelė parduotuvė namuose	18	14	28	7
Nedidelis viešbutis namuose	25	29	11	2
Kelionių vadovo paslaugos turistams	25	21	16	5
Privatus darželis ikimokyklinio amžiaus vaikams	20	21	20	6
Privati pradinė mokykla	17	31	14	5
Užklasiniai užsiėmimai su mokyklinio amžiaus vaikais	19	19	22	7
Senelių ir ligonių priežiūra	17	14	23	13
Daržovių ir gėlių auginimas pardavimui	10	6	31	20
Populiarių valgių gaminimas turistams ir kt.	15	14	26	12

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Iš pateiktos 2.16 lentelės galima daryti išvadas, kad respondentų nuomone itin populiarių darbų moterims Kražių seniūnijoje nėra arba respondentai nebuvo linkę nurodyti kaip „populiarius“. Galbūt populiarius būtų šie užsiėmimai: drabužių ir kitų gaminių siuvimas, mezgimas, audimas ir pan., nedidelė parduotuvė namuose, senelių ir ligonių priežiūra, daržovių ir gėlių auginimas pardavimui, populiarių valgių gaminimas turistams ir kt. Minėti darbai sukurtų papildomas darbo vietas Kražių seniūnijoje, gamintų papildomą ar naują produktą gyventojams. Respondentų nuomonė beveik lygiai pasiskirstė ties šiais darbais: prekyba internetu – kas šiuo metu itin populiarėja, privatus darželis ikimokyklinio amžiaus vaikams – nors gimstamumas Kražiuose ir mažėja, įkurus tokią įstaigą galima daryti prielaidą, kad jis padidėtų ir atsirastų atvykėlių norėjančių gyventi Kražiuose, užklasiniai užsiėmimai su mokyklinio amžiaus vaikais – kaip ir anksčiau minėta, teikiant tokias paslaugas, leistu tėvams dirbti ir nesirūpinti, kad vaikai lieką nesaugūs ir neturintys ką veikti po pamokų. Tai skatintų vaikų bendravimo įgūdžius, plėstų pasaulėžiūrą, savarankiškumą.

Į atvirą klausimą, kokie dar kiti apmokami darbai galėtų būti populiarius moterims arti namų, daugiausiai respondentų paminėjo: darbą ūkyje, auklės paslaugas, namų tvarkymą, triušių auginimą, kirpyklos teikiamas paslaugas.

Apibendrinimas. Yra nemažai darbo sričių, kurios nėra susijusios su žemės ūkiu tiek vyrams tiek moterims, gyvenantiems mažiau urbanizuotose vietovėse. Visuomenėje „kaimas“ vis dar lyginamas su žemės ūkiu darbais, gyvulių auginimu ir pan. Siūlytina remtis patirtimi iš kitų valstybių, kuriose alternatyvi veikla vis labiau populiarėja. Kaimo sodybos yra labai populiarios tiek gyvenimui, tiek poilsiui, tiek darbui.

Nagrinęjant ūkinės veiklos įvairinimo galimybes bei gyventojų struktūros pokyčius Kražių seniūnijoje sužinojome, ar vyresniųjų klasių moksleiviai norėtų ūkininkauti bei turėti savo ūkį ateityje. Iš 67 respondentų 30 jų abejoja apie tokį pasirinkimą. Bet tai nėra blogas rodiklis, nes galima teigti, kad ateityje jie apsispręs ir taps ūkių savininkais. 28 respondentai atsakė, jog nenorėtų turėti savo ūkio, 9 norėtų. Nė vienas apklaustasis nepasirinko varianto „jau esu apsisprendęs dirbti savo ūkyje“.

Teigiamų pokyčių vertinimas pateikiamas 2.17 lentelėje. Didžiausią pokytį moksleiviai nurodė kaip „Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką“, tuo pačiu pabrėždami, kad ir jiems tai yra svarbu. Jie nurodė, kad beveik nevyksta naujų namų ir ūkinių pastatų statyba. 28 respondentai atsakė „nežinau“, nurodydami pokytį „sumažėjo neturinčių pastovaus darbo“. Tai rodo, kad jaunimas nėra supažindinami su darbo situacija seniūnijoje.

Teigiamų pokyčių vertinimas

Kurie teigiami pokyčiai matomi jūsų apylinkėse?	Taip	Ne	Nežinau
Sumažėjo neturinčių pastovaus darbo	22	17	28
Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką	46	9	12
Statomi nauji namai, ūkiniai pastatai	22	26	19

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Moksleiviai turėjo nurodyti, kokios jų manymu yra didžiausios kaimo vietovių problemos. Gautų duomenų pasiskirstymą iliustruoja 2.18 lentelė. Net 61 moksleivis įvardija, kad didžiausia problema yra jaunimo mažėjimas. 57 apklaustieji mano, kad mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms, o 46, kad plinta girtavimas ir nevalyvumas. Įvardintos problemos yra visos visuomenės bėdos. Jaunimo trūksta todėl, kad dauguma įgijusių vidurinį išsilavinimą išvyksta į kitą vietovę tęsti studijų. Moksleivių skaičius vis mažėja Tenka paminėti ir uždaromas mokyklas, kuomet jaunimas pratinamas prie kitų vietovių, o ne prie savo krašto.

Didžiausios kaimo vietovių problemos

Kurios kaimo vietovių ir nedidelių miestelių problemos yra didžiausios?	Taip	Ne	Nežinau
Šiose vietovėse vis mažiau jaunimo	61	2	4
Mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms	57	1	9
Plinta girtavimas ir nevalyvumas	46	2	19

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal anketinės apklausos duomenis

Apibendrinimas. Jaunimas nemato didelių perspektyvų gyventi neurbanizuotose vietovėse. Manoma, kad patogesnis gyvenimas yra didesniuose miestuose. Kražių seniūnijoje trūksta darbo vietų, didžioji dalis besimokančiųjų nenori užsiimti žemės ūkio veikla. Tai lemia jaunimo migraciją ir kaimiškųjų vietovių ištuštėjimą. Būtina ieškoti sprendimų, kaip tai stabdyti. Vienas iš pasiūlymų – ekonominės veiklos įvairinimas kaimiškosiuose seniūnijose. Būtina skatinti naujų įmonių ir įstaigų kūrimą. Pagerėtų gyvenimo kokybė, seniūnija taptų aktyvesnė. Dalis darbingų žmonių užsiimtų žemės ūkio gamyba, o visi kiti darbuotųsi neagrariniam sektoriuje ar imtųsi alternatyvių veiklų.

IŠVADOS

1. Lietuvos valstybės valdymo sistema yra skirstoma į dvi valdymo formas: valstybinis vietos valdymas ir vietos savivalda. Valstybinės (centrinės) valdžios absoliučią galią apriboja vietos savivalda kaip institutas, kuris padeda piliečiams būti apsaugotiems nuo viską apimančios valstybinės valdžios. Centrinė valdžia įstatymų nustatytais atvejais prižiūri, kaip savivaldybės įgyvendina joms nustatytas funkcijas.

2. Seniūnijos funkcijas ir veiklą reglamentuoja LR Savivaldos įstatymas, savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtinti seniūnijos veiklos nuostatai. Seniūnijos funkcijos apima įvairias sritis: probleminių šeimų įvertinimas, dalyvavimas rengiant kaimo plėtros programas, priimant Savivaldybėse įvairius teisinius dokumentus, civilinė sauga ir kt. Seniūnija įgyvendina priimtus savivaldybės sprendimus.

3. Visuomenėje turėtų būti ne tik stiprinami vietos valdžios ir bendruomenės ryšiai, bet ir daroma viskas, kad informacija pasiektų kuo daugiau savivaldybės gyventojų. Veiksmingą ir atvirą savivaldą galima traktuoti kaip demokratinės visuomenės pagrindą. Vietos valdžios atstovai turi būti atviri visiems bendruomenės gyventojams.

4. Viešojo sektoriaus strateginis planavimas siejamas su institucijos veiklos problemų nustatymu, jų sprendimo būdų bei priemonių paieška. Rasti tinkamiausius sprendimus padeda nuolatinis vidinės ir išorinės aplinkos pokyčius įvertinimas. Suformavus tinkamą strategiją, institucija veiks efektyviai ir racionaliai.

5. Šiandieninė Lietuvos neurbanizuotų vietovių situacija yra gana sunki. Kinta gyventojų struktūra, silpnėja ūkinė veikla, didėja socialinės paramos poreikis. Uždaromos švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos ir gyventojų saugumo įstaigos labai sumenkina šių vietovių perspektyvas. Neigiamai veikia bendruomeniškumo jausmo mažėjimas. Norint išvengti neigiamų pokyčių, būtina keisti dabartinę situaciją kaime, gerinant gyvenimo kokybę, didinant gyventojų užimtumą, plečiant bendruomenės vykdomas funkcijas. Ekonominės veiklos įvairinimas padėtų išspręsti kaimo socialines problemas.

6. Neurbanizuotų vietovių plėtra yra svarbi visoje Europos Sąjungoje. Tai rodo įvairūs paramos fondai ir programos, kurių dėka ūkininkai ir alternatyvių veiklų kūrėjai gali modernizuoti turimą techniką, išbandyti naujas veiklas, imtis verslo ir kt. Globalėjanti visuomenė pradeda suvokti kaimo svarbą kasdieniame gyvenime.

7. Skirtingo urbanizacijos lygio vietovių šiuolaikinių funkcijų (rezidencinės, daugiasektorinės ekonominės veiklos diversifikacijos, relaksacijos ir reabilitacijos, edukacinė, etnografinio ir etinio paveldo išsaugojimo, kraštovaizdžio apsaugos ir bendruomenės saugumo) sistema gali tapti

efektyvia priemone strateginiam regionų valdymui tobulinti. Jų efektyvus įgyvendinimas leistų tobulinti gyvenimo kokybę kaime visais aspektais, spartintų ekonominę ir socialinę visos Lietuvos pažangą, ugdytų teigiamą požiūrį į neurbanizuotas vietas.

8. Kražių seniūnija yra viena iš seniausių gyvenviečių Lietuvoje. Ši Žemaitijos istorinė vietovė yra reikšminga tuo, kad keletą šimtmečių ji buvo katalikybės, mokslo, politinis ir administracinis centru. Tačiau šiuo metu jos situaciją galima įvertinti kaip stagnacinę ir net esančią nuosmukio fazėje.

9. Tyrimo duomenys leidžia pagrįsti mokslinio darbo metu iškeltą hipotezę, kad išsamiai įvertinus dabartinę Kražių situaciją būtų galima parengti sėkmingą seniūnijos strategiją. Ekonominės veiklos įvairinimas sumažintų jaunų žmonių migraciją, kurtų naujas darbo vietas, skatintų kultūrinę plėtrą, teigiamai įtakotų žmonių gyvenimo kokybę bei padėtų pritraukti turistus.

10. Tyrimas parodė, kad gyventojų skaičius mažėja dėl neigiamo natūralaus prieaugio bei neigiamo migracijos saldo. Mažėjantis Lietuvos gyventojų gimstamumas ir ilgėjantis vidutinis gyventojų amžius atspindi visuomenės senėjimą. Šie procesai yra itin ryškūs kaime.

11. Nedarbas yra viena iš pagrindinių socialinių problemų atsiradimo priežasčių. Tokių problemų Kražių seniūnijoje galima išvengti. 66% tyrime dalyvavusiųjų šiuo metu turi darbo vietą – gauna fiksuotą darbo užmokestį.

12. Bedarbių skaičius miestelyje yra gana didelis ir jų daugėja. Tai įtakoja ne tik darbo nebuvimas, bet ir pašalpų gavimas. Didelis srautas bedarbių pastebimas žiemos ir rudens laikotarpiu, o vasara darbo neturintys šiek tiek užsidirba, padėdami atlikti žemės ūkio darbus (sezoniniai darbai). Pasak Kražių seniūno, seniūnijoje daugėja asmenų, kurie neturi darbo ir vengia dirbti. Norint to išvengti organizuojami viešieji darbai ir numatomos kitos veiklos.

13. Savo gyvenimo sąlygas respondentai vertina taip: 78% teigė esą vidutiniškai, 21% gyvena žemiau vidutinio lygio ir 1% gyvena aukščiau vidutinio lygio. Vidutiniokams save prisiskyrė respondentai, kurie šiuo metu dirba valstybinės įmonės arba įstaigos tarnautoju ar specialistu ir ūkininku, o žemiau vidutinio lygio gyvenantys yra bedarbiai. Gyvenimo perspektyvų vertinimas priklauso nuo daugelio aspektų (gaunamų pajamų, nuo respondentų amžiaus, išsilavinimo, būsto sąlygų, santykių šeimoje ir kt.)

14. Gyventojai įvertino ūkinės veiklos būklę seniūnijoje kaip stagnacinę ir nuosmukio. Vieni atsisako savo ūkio, norėdami keisti gyvenimo būdą, o kiti nebepajėgia jo išlaikyti. 47% ūkininkaujančių yra pasirinkę mišrų, įvairios paskirties ūkį, t.y. užsiima skirtingų kultūrų ir pašarų auginimu, verčiasi pienininkyste ir mėšine galvijininkyste, kepa duoną ir kt.

15. Nuosavą verslą turi tik 1% apklaustųjų. Nėra organizuojami verslo mokymai (seminarai) gyventojams, kuriuos inicijuotų seniūnija. Būtina skirti dėmesį verslumo skatinimui

miestelyje. Tam tinkamos sąlygos: palanki esama geografinė padėtis, nedidelis atstumas iki rajono centro (Kelmės), patraukli gamtinė aplinka, turtingas istorinis ir kultūrinis paveldas. Minėtas potencialas praktiškai neišnaudojamas, todėl akivaizdu, kad verslo skatinimo infrastruktūra miestelyje nesukurta.

16. Apklausoje dalyvavusiųjų nuomone, Kražių seniūnijoje būtų tikslinga įkurti: automobilių remonto dirbtuves, žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuves, kirpyklą, vaikų papildomo ugdymo ir užimtumo centrą, žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonę. Į šiuos gyventojų pasiūlymus tikslinga atsižvelgti, rengiant Kražių seniūnijos strategiją. Minėtas įstaigas galima įrengti ir nenaudojamuose pastatuose, tuo pačiu gerinant miestelio vaizdą ir užimant nenaudojamus plotus.

17. 68% tyrime dalyvavusiųjų mano, kad gyvenvietė turėtų išlikti, tačiau augimo perspektyvos nedidelės. Tik 9% respondentų atsakė, kad gyvenvietė yra perspektyvi, auganti. Tokį gyventojų nuomonės pasiskirstymą lemia tuštėjanti gyvenvietė, migracijos srautų didėjimas šalyje, sudėtinga Lietuvos ekonominė padėtis. Analizuojamoje vietovėje yra nedaug naujai besikuriančių įmonių ar įstaigų, mažėja jaunimo. Tai matydami gyventojai mano, kad gyvenvietė nėra auganti. Naujų veiklų, verslų kūrimasis paskatintų Kražių perspektyvumą bei augimą.

REKOMENDACIJOS

1. Gyventojai nėra linkę užsiimti verslu, kaip papildoma veikla, kuri yra galimybė gauti papildomų lėšų pragyvenimui. Rekomenduotina ugdyti verslumą, rengiant įvairius kursus, mokymus, seminarus, supažindinant gyventojus su galimybės įkurti savo verslą, įsteigiant darbo vietą sau bei kitam asmeniui. Naujų verslų kūrimasis paskatintų Kražių perspektyvumą bei augimą. Ūkinės veiklos įvairinimas pagerintų gyvenimo kokybę kaime, padėtų atkurti neurbanizuotų vietovių būtino aptarnavimo bei socialinių paslaugų sistemą, sumažintų jaunų žmonių migraciją.

2. Kelmės rajono taryba siekdama skatinti verslo vystymąsi fiziniams ir juridiniams asmenims taiko įvairias mokesčių lengvatas. Reikia skatinti gyventojus naudotis teikiamomis verslo lengvatomis. Siūlytina kaip mokesčių lengvatos skirstytoją paskirti pačią seniūniją: savivaldybė suteiktų mokesčių lengvatos sumą, o pati seniūnija išsiaiškintų, kam šiuo metu paramos labiausiai reikia.

3. Skatinti gyventojus skaityti, t.y. lankytis bibliotekoje. Išeidami iš namų turėtų galimybę pabendrauti su kaimynais, kitais gyventojais ir apsišviesti (paskaityti laikraščius, knygas). Bibliotekų Kražiuose yra net dvi.

4. Ieškoti išiečių kaip gerinti komunalines paslaugas Kražių seniūnijoje. Pirmiausia pradėti nuo geriamojo vandens kokybės gerinimo, ką ir minėjo dauguma respondentų.

5. Kadangi net 62% respondentų gyvena 21-40 m. senumo namuose, galima daryti prielaidą, kad juos jau reikia iš dalies remontuoti. Kadangi Kražiai yra architektūrinis miestelis ir norint remontuoti ar bent jau iš dalies pakeisti namo fasadą ar kitas dalis, būtina gauti sutikimą ir nurodymus kokias priemones ir medžiagas galima naudoti. Rekomenduotina seniūnijai ieškoti papildomų lėšų paremti gyventojų norą tvarkyti savo gyvenamąją aplinką.

6. Panaudoti vietovėje nenaudojamus, apleistus ar likusius be tikro šeiminingo pastatus, įkuriant juose gyventojų poreikius tenkinančias įstaigas ar įmones, tuo pačiu gerinant seniūnijos įvaizdį, kuriant darbo vietas gyventojams, užimant nereikalingus žemės plotus. Apklausoje dalyvavusiųjų nuomone, Kražių seniūnijoje būtų tikslinga įkurti: automobilių, žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuves, vaikų papildomo ugdymo ir užimtumo centrą, žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonę. Gyventojai labai akcentavo kirpyklos būtinumą gyvenvietėje. Į šiuos gyventojų pasiūlymus būtų efektyvų atsižvelgti, formuojant Kražių seniūnijos strategiją.

7. Kražiams yra labai svarbu ir būtina imtis modernizuoti vandentiekio ir kanalizacijos sistemą, inicijuoti kaimo turizmo ir sodybų kūrimąsi. Tai leistų turistams pasisvečiuoti ilgiau nei vieną dieną, stiprintų veikiančias kultūros ir sveikatos apsaugos įstaigas, atgaivintų ir plėstų senuosius amatus, tautodailininkų veiklą. Ekonominės veiklos diversifikacija pagerintų gyvenimo

kokybę kaimiškojoje seniūnijoje, padėtų atkurti neurbanizuotų vietovių buitinio aptarnavimo bei socialinių paslaugų sistemą.

8. Itin mažas gyventojų aktyvumas visuomeninėje veikloje. Norint to išvengti ir gerinti situaciją rekomenduotina gyventojams pastoviai teikti informaciją apie veikiančias organizacijas, jų veiklą, aktyvinti bendruomenių veiklą kaimiškosiose seniūnijose, skatinti jų išsijungimą į veiklą. Dalyvaudami visuomeninėje veikloje bendruomenės gyventojai prisidėtų prie ūkinės veiklos įvairinimo, alternatyvių, ne žemės ūkio verslų ir veiklų kūrimo, seniūnijos taptų patrauklesnės darbui ir gyvenimui.

9. Stiprėjanti kultūrinė veikla turėtų skatinti kuo greičiau modernizuoti M. K. Sarbievijaus kultūros centrą, ten įrengiant maitinimo ir apgyvendinimo paslaugas teikiančias įstaigas.

10. Įkurti Kražių seniūnijos internetinį tinklalapį. Nors ir yra www.kraziai.lt, bet skelbiama informacija yra labiau susijusi su kultūrine veikla. Įrengus tokią internetinę svetainę, gyventojai, kurie naudojami internetu, būtų informuoti apie seniūnijos veiklą, vykstančius renginius, organizacijų bei bendruomenių veiklą, turistams reikalingą informaciją ir kt. Taupant lėšas, galima modernizuoti turimą minėtą tinklalapį, pateikiant daugiau informacijos.

11. Ieškoti galimybės policijos pareigūno darbo vietai Kražiuose. Nors seniūno nuomone, kriminogeninė situacija nesikeičia, didelių problemų čia nėra, bet atliekant tyrimą, žmonės minėjo, jog situacija pradeda prastėti, t.y. didėja vagysčių skaičius. Turint tokį darbuotoją, seniūnija taptų patrauklesnė ir saugesnė gyventi.

12. Seniūnija ar pačios bendrojo lavinimo mokyklos turėtų numatyti sistemingą veiklą su mokiniais, sudaryti priemonių planą, kaip būtų galima ugdyti jaunų žmonių gebėjimą orientotis besikeičiančioje visuomenėje, diegiant nuostatą dirbti gimtajame krašte, čia kurti savo gyvenimą.

LITERATŪRA

1. 2007 m. jaunimo situacijos sociologinis tyrimas. *Tyrimo ataskaita* [interaktyvus], [žiūrėta 2012-01-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.nisc.lt/lt/files/main/prezentacija%5B1%5D.pdf>>.
2. Ališauskas, K., Jankauskienė, A., Klovienė, J., (2009). Bendruomenių dalyvavimas kaimo plėtroje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 3 (16), 30-37.
3. Arimavičiūtė, M., (2009). Naujosios viešosios vadybos principų taikymas kaimiškose savivaldybėse. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3.(16), 38-4
4. Astrauskas, A. (2003). *Vietos savivaldos samprata ir savivaldybės institucinė struktūra*: mokomoji knyga. Vilnius: Aušra.
5. Baltušnikienė, J. (2005). Viešojo valdymo struktūros ir skirtinguose viešojo valdymo lygiuose esančių institucijų kompetencijos sąveika. *E. Galvanausko tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga* (p. 26-32). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
6. Baltušnikienė, J., Astrauskas, A. (2006). Viešojo valdymo institucijų funkcijų ir decentralizavimo aspektų analizė. Ats. red. A. G. Raišienė, *Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, (p. 30-39).
7. Beržinskienė, D., Kairienė, S., Virbickaitė, R. (2009). Analysis of migration as the element of demographic changes in the Europe an union context. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (15), 13-20.
8. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnienė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
9. Bivainis, J., Tunčikienė, Ž. (2009). Viešojo sektoriaus institucijų strateginis planavimas. Vilnius: Technika.
10. Blandford, D., Boisvert, R. N. (2002). Multi-Funkcional Agriculture and Domestic/International Policy Choise. *The Estey Centre Journal of International Law and Trade policy*, 1, (106-118).
11. Bučinskas A., Raipa A., Staponkienė J. (2004). Viešosios programos naujojo viešojo valdymo struktūroje. *Tiltai*, 2, 1-10.
12. Daugirdas, V., Mačiulytė, J. (2006). Decentralizacija ir teritorinė savivalda Lietuvoje. *Politologija*. 3(43), 91-110.
13. Depoele, L. (2008). Leader's contribution to growth and sustainable development. *Leader + Magazine Nr. 10*, 7-11.
14. Domarkas, V. (2007). Naujųjų viešojo administravimo raidos tendencijų kritinį analizė. Ats. red. A. Raipa, *Naujoji viešoji vadyba*. (p. 6-25). Kaunas: Technologija.

15. Dužinskas R., Ratkevičienė V., Jasaitis J. (2007). Ūkinės veiklos įvairovės skatinimas kaimiškiose vietovėse: lūkesčiai ir galimybės. *Žemės ūkio mokslai*, 27-34
16. ES paramos žemės ūkiui ir kaimo plėtra efektyvumo įvertinimas. (2008). Galutinė tyrimo ataskaita, Vilnius.
17. Europos vietos savivaldos chartija // Valstybės žinios. 2008, Nr. 113-4290.
18. Gegužienė, V., Poviliunas, A. (2007). Lietuvai reikia kaimo plėtros organizatorių. *Mano ūkis*, 2007/5 [interaktyvus], [žiūrėta 2012-01-15]. Prieiga per internetą: http://www.manoukis.lt/print_forms/print_st_z.php?s=1270&z=61.
19. Gyventojų gyvenamoji vieta. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-03]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>.
20. Grigas, R., (2009). Kaimas laiko išbandymuose: tarp pragmatikos ir sakralumo. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (16), 10–13.
21. Išoraitė, M. (2008). Lietuvos kaimo plėtros politikos tendencijos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2 (11), 99-109.
22. Jankuvienė, E., Jasaitis, J. (2009). Šiuolaikinė lietuviška sodyba kaime: lūkesčiai ir nauji sprendimai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (16), 202-208.
23. Jasaitis, J. (2006). Kaimo raidos tyrimų kompleksiskumo problema. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (6), 87-95.
24. Jasaitis, J. (2007). Neurbanizuotų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemos įgyvendinimas strateginio planavimo procese. *Žemės ūkio mokslai*, 41-47.
25. Jasaitis, J. (2009). Konferencijų „Šiuolaikinio kaimo vizija“ koncepcija ir misija. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (16), 14–20.
26. Jasaitis, J. (2010). Antropologiniai atokesnių ir neurbanizuotų vietovių raidos strateginio valdymo aspektai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (19), 12-22.
27. Jasaitis, J., Šurkuvienė, S. (2006). Neurbanizuotų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistema. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1(6), 85-93.
28. Jaskėlevičius, K. (2004). Ekonominės veikos įvairinimas kaime. *Rinkotyra: Žemės ūkio produktai*. 2(230), 76-82.
29. Kaimo turizmo sodybos. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-03]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>.
30. Kražių gimnazija. [interaktyvus], [žiūrėta 2012-01-20]. Prieiga per internetą: <http://www.kraziu.kelme.lm.lt/>.
31. Kražių gimnazija. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-03]. Prieiga per internetą: <http://www.kraziu.kelme.lm.lt/>.

32. Kražių miestelio bendrasis planas. (2010). Esamos būklės analizė, Kaunas.
33. Kšivickienė, D., Ribašauskienė, E. (2007). Ūkinės veiklos įvairinimo kaime sociologinis vertinimas. *Žemės ūkio mokslai*, 14, 19-26.
34. Laurinavičius, A. (2000). Bendruomenės ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas. Vilnius: Lietuvos teisės akademija. (p. 4-10).
35. Lazdynas, R. (2005). Savivalda: filosofija, teorija, praktika. Šiauliai: Saulės delta.
36. Lietuvos gyventojų skaičius. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-03]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
37. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992. Nr. 33-1014.
38. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 17-589
39. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 113-4290.
40. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 91-2832.
41. Lietuvos statistikos metraštis. (2011). Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.
42. Luobikienė, I. (2010). *Sociologinių tyrimų metodika*: mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
43. Marcinkevičiūtė, L. (2007). Socialinių paslaugų teikimo tobulinimo aktualijos kaimiškose seniūnijose. *Viešoji politika ir administravimas*, 21, 28-37.
44. Monkevičius, K. (2009). Valdžių pasidalijimo principas kaip demokratijos veiksnys: atvejo studija. *Santalka: Filosofija*. 17(1), 51-60.
45. Patapas, A., Maculevič, J. (2011). Seniūnaitijų organizavimo ir veiklos probleminiai aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, 3, 403-412.
46. Poviliūnas A. (2002). Europos Sąjungos kaimo plėtros politikos tapsmas. *Žemės ūkio mokslai*, 4.
47. Ribašauskienė E., Uždavinienė V. (1999). Lietuvos kaimas: regioniniai ypatumai. Vilnius: Lietuvos agregarinės ekonomikos institutas.
48. Ribašauskienė, E., Šalengaitė, D. (2011). Lietuvos vietovių identiteto panaudojimas jų darniam vystymui. *Mokslo studija*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
49. Ribašauskienė, E., Uždavinienė, V. (2000). Lietuvos kaimo regionai ir jų plėtros kryptys. Lietuvos kaimo plėtros politika ir mokslo uždaviniai. Vilnius. 13-124.
50. Rimkus, V. (1997). Kražiai. Ats. sekretorius A. Krutkevičius, *Kelmės kraštas*. Straipsnių rinkinys. Vilnius: Atkula, (p. 249-276).
51. Socialinės inovacijos kaimo plėtrai. (2008). Metodinė priemonė. Ats. red. Arūnas Poviliūnas. Vilniaus universitetas, Vilnius.
52. Staneika, V. (2009). Kaimo jaunimo visuomeninio aktyvumo skatinimas. *Jaunasis mokslininkas*, balandžio 23 d. 120-125.

53. Staponkienė, J. (2005). Viešojo valdymo struktūros ir skirtinguose viešojo valdymo lygiuose esančių institucijų kompetencijos sąveika. *Viešoji politika ir administravimas*, 13, 83-91.
54. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai. Europos sąjungos oficialus leidinys. 2005 m. rugsėjo 20 d.
55. Treinys, M. (2005, lapkritis). Šiuolaikinio Lietuvos daugiafunkcinio kaimo transformacijos ir plėtros perspektyvos. Pranešimas skaitytas Kaimo plėtra konferencijoje, Vilnius.
56. Treinys, M., Vinciūnienė, V., Vaznonis, B., Janušauskaitė, G. (2006). Lietuvos kaimo deagrarizacijos ir daugiafunkciškumo sąsajos. *Žemės ūkio mokslai*, 1, 9–20.
57. Vanagas, R. (2006). Pilietinių iniciatyvų stiprinimo galimybės vietos bendruomenėse. Ats. Red. A. G. Raišienė, *Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, (p. 350-375).
58. Vasiliauskas, A. (2004). Strateginis valdymas. Kaunas: Technologija.
59. Vidickienė, D. (2007). Žemės ūkio vaidmuo dvidešimt pirmojo amžiaus kaimo politikoje. *Žemės ūkio mokslai*, 14, 56-63.
60. Vosyliūtė, A. (2010). Kaimas: erdvė ir žmogus. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (19), 12-21.

PRIEDAI

GYVENTOJŲ APKLAUSA

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras siekia išsiaiškinti, kaip būtų galima suaktyvinti vietinę ūkinę veiklą, sukurti naujas darbo vietas, atverti naujas galimybes gyventojams Kelmės rajono Kražių seniūnijoje. Apklausos metu surinkta medžiaga padės parengti pasiūlymus, kaip gerinti gyventojų darbo ir buities sąlygas Jūsų seniūnijoje. Prašome atsakyti į VISUS klausimus. Apibraukite jums tinkančių atsakymų numerius arba įrašykite savo atsakymą.

1. Šią anketą užpildė: 1. Moteris 2. Vyras
2. Jūsų amžius: 1. Iki 20 m. 2. 21-30 m. 3. 31-40 m.
4. 41-50 m. 5. 51-65 m. 6. Vyresni kaip 65 m.
3. Jūs dirbate arba mokotės: 1. Dirbu 2. Mokausi
3. Dirbu ir mokausi 4. Nedirbu ir nesimokau
4. Darbo arba mokymosi vieta: 1. Mieste 2. Kaime 3. Nedirbu ir nesimokau
5. Gyvenamoji vietovė: 1. Vienkiemis 2. Kaimo gyvenvietė
3. Miestelis 4. Miestas (ne rajono centras) 5. Miestas (rajono centras)
6. Išsilavinimas: 1. Nebaigtas vidurinis 2. Bendras vidurinis (be profesijos)
3. Darbininkiškas be pilno vidurinio išsilavinimo 4. Darbininkiškas su pilnu viduriniu mokslu
5. Aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis neuniversitetinis 6. Aukštasis universitetinis
7. Jūs esate: 1. Studentas, moksleivis 2. Nekvalifikuotas darbininkas 3. Kvalifikuotas darbininkas
4. Valstybinės įmonės arba įstaigos tarnautojas, specialistas
5. Privačios įmonės savininkas 6. Privačios įmonės samdomas darbuotojas
7. Ūkininkas 8. Pensininkas, neįgalusis 9. Bedarbis
8. Jūsų darbo sritis 1. Pramonė 2. Statyba ir butų bei kitų patalpų remontas 3. Prekyba
4. Žemės ūkis 5. Miškininkystė 6. Švietimas, kultūra, mokslas 7. Sveikatos apsauga
8. Komunalinis ūkis (vandentiekis, aplinkos tvarkymas ir kt.)
9. Buitinės paslaugos (kirpimas, siuvimas, avalynės taisymas, automobilių remontas ir kt.)
10. Valdymo įstaiga (savivaldybė, seniūnija)
11. Nedirbu (bedarbis, pensininkas, moksleivis, studentas ir kt.)
9. Pagrindinis pragyvenimo šaltinis: 1. Atlyginimas (darbinės pajamos) 2. Pajamos iš nuosavo, ne žemės ūkio verslo
3. Pajamos iš nuosavo žemės ūkio 4. Pensija, pašalpos (bedarbių, šeimų, auginančių vaikus ir kt.)
5. Išlaiko kiti šeimos nariai, gyvenantys Lietuvoje 6. Išlaiko kiti šeimos nariai, dirbantys užsienyje
10. Ar Jūsų pajamos kas mėnesį yra pastovios? 1. Pastovios 2. Nepastovios
11. Jūsų šeimyninė padėtis: 1. Nevedęs (netekėJusi) 2. Vedęs (ištekęJusi)
3. Oficialiai išsituokęs (išsituokusi) 4. Santuoka faktiškai nutraukta, bet dar neapiforminta
5. Našlys (našlė)
12. Jūsų šeimos sudėtis: 1. Neturiu šeimos 2. Vyras ir žmona
3. Vyras, žmona ir vaikai (įrašykite jų skaičių).....
4. Su mūsų šeima gyvena (įrašykite kartu gyvenančius).....
13. Išlaikytinių skaičius Jūsų šeimoje (įrašykite išlaikytinių skaičių)
14. Jūsų būstas: 1. Daugiabučiame name 2. Nuosavame name
3. Nuosavo namo dalyje 4. Nuomojamas butas 5. Gyvenu pas tėvus (gimines)
15. Prieš kiek metų pastatytas namas, kuriame gyvenate? 1. Prieš 1-5 metus 2. Prieš 6-10 metų

3. Prieš 11-20 metų 4. Prieš 21-40 metų 5. Daugiau kaip prieš 40 metų

16. Ar Jūsų būstą reikia remontuoti? 1. Ne, nereikia 2. Būtų tikslinga šiek tiek paremontuoti
3. Būtinai reikia remontuoti 4. Nebetikslinga remontuoti, šį pastatą jau reikia nugriauti

17. Ar savo namuose turite kompiuterį: 1. Taip, prijungtą prie interneto
2. Taip, bet neprijungtą prie interneto 3. Neturiu kompiuterio

18. Ar turite nuosavą automobilį: 1. Taip, daugiau kaip 10 metų senumo 2. Taip, pagamintą prieš 6-10 metų
3. Taip, pagamintą prieš 1-5 metus 4. Neturiu

19. Kaip vertinate savo gyvenimo sąlygas? 1. Gyvename aukščiau vidutinio lygio 2. Esame vidutiniškai
3. Gyvename žemiau vidutinio lygio

Nurodykite, ar Jūsų būstui teikiamos šios paslaugos:

20. Centralizuotas šalto vandens tiekimas: 1. Taip 2. Ne

21. Centralizuotas karšto vandens tiekimas: 1. Taip 2. Ne

22. Centralizuotas nuotekų pašalinimas: 1. Taip 2. Ne

23. Centralizuotas šildymas: 1. Taip 2. Ne

24. Centralizuotas šiukšlių, atliekų surinkimas: 1. Taip 2. Ne

25. Kaip keičiasi gyventojų skaičius Jūsų seniūnijoje? 1. Gyventojų mažėja
1. Gyventojų skaičius išlieka pastovus 3. Gyventojų daugėja

26. Kurio amžiaus gyventojai sudaro daugumą Jūsų seniūnijoje?
1. Įvairaus amžiaus, yra pakankamai jaunimo 2. Įvairaus amžiaus, bet jaunimo jau trūksta
3. Daugėja tik senyvo amžiaus žmonių - gyvenvietė sensta, ištuštėja

27. Kiek turite nuosavos žemės? 1. Nuosavos žemės visai neturiu
2. Tik sodybinį sklypą (iki 15 arų aplink namą) 3. Mažiau kaip 1 ha 4. 1 ha 5. 2-3 ha 6. 4-10 ha
7. 11-20 ha 8. 21-50 ha 9. 51-100 ha 10. 101- 200 ha 11. 201-500 ha
12. Daugiau kaip 500 ha

28. Ar Jūsų gyvenamoje vietovėje yra laisvų, nenaudojamų (apleistų, likusių be šeimininko) pastatų:
1. Taip 2. Ne

Kurias įmones ar įstaigas galima įkurti Jūsų gyvenvietėje? Įvertinkite naujų įmonių kūrimo galimybes trijų balų sistema: 1 – netikslinga įkurti; 2 – tikslinga įkurti; 3 – jau įkurta

Eil. Nr.	Įmonės pavadinimas	Įkūrimo vertinimas balais nuo 1 iki 3
29.	Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t.t.) centras	
30.	Automobilių remonto dirbtuvės	
31.	Butinės technikos remonto dirbtuvės	
32.	Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės	
33.	Stalių dirbtuvės	
34.	Statybos ir butų remonto darbų įmonė	
35.	Kirpykla	
36.	Siuvykla	
37.	Pirtis	
38.	Valgykla, kavinė, užkandinė	
39.	Viešbutis, motelis, kaimo turizmo sodyba	
40.	Vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras	
41.	Senelių ir neįgaliųjų globos namai	
42.	Reabilitacijos ir sveikos gyvensenos centras	
43.	Vietinės istorijos ir kraštotyros muziejus, turizmo informacijos centras	

44.	Biblioteka – skaitykla	
45.	Kultūros ir sporto centras	
46.	Verslo informacijos centras, vertimo paslaugos	
47.	Privatus vaikų darželis	
48.	Privati mokykla	
49.	Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė	
50.	Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus	
51.	Viešosios tvarkos apsaugos centras	

52. Jeigu ūkininkaujate, kokį ūkininkavimo būdą pasirinkote?

1. Mišrus, įvairios paskirties ūkis
2. Pieno ūkis
3. Mėsinių galvijų ūkis
4. Kiaulininkystės ūkis
5. Daržininkystės, sodininkystės, gėlininkystės ūkis
6. Laukininkystės (javų) ūkis
7. Kitos paskirties ūkis (rašykite)
8. Neturiu nuosavo ūkio

53. Jeigu ūkininkaujate, ar turite papildomą, ne žemės ūkio verslą?

1. Neūkininkauju
2. Neturiu papildomo privataus ne žemės ūkio verslo
3. Papildomai dirbu valstybinėje įmonėje, įstaigoje
4. Papilomai dirbu privačioje įmonėje samdomu darbuotoju
5. Turiu nuosavą verslo įmonę

54. Įvertinkite ūkinės veiklos būklę Jūsų seniūnijoje.

1. Ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos
2. Ūkinė veikla – pastovi
3. Ūkinė veikla silpsta, darbo vietų skaičius mažėja

Kurie teigiami pokyčiai matomi Jūsų seniūnijoje? Įvertinkite šiuos pokyčius trijų balų sistema: 1 – tokių gerų pokyčių nėra; 2 - tokie pokyčiai dar labai neryškūs; 3 – teigiami pokyčiai jau yra akivaizdūs.

Eil. Nr.	Teigiami pokyčiai šioje gyvenvietėje	Įvertinimas balais nuo 1 iki 3
55.	Sumažėjo nedarbiamų žemių plotai	
56.	Sumažėjo asmenų, neturinčių pastovaus darbo	
57.	Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką	
58.	Statomi nauji gyvenamieji namai ir ūkiniai pastatai	
59.	Kaimuose laikoma daugiau gyvulių ir paukščių	
60.	Sumažėjo girtaujančių	

Kurios Jūsų gyvenvietės problemos yra didžiausios? Įvertinkite jas trijų balų sistema:

1 – tokia problema mūsų vietovei yra nebūdinga; 2 – ši problema yra, bet ne itin ryški;

3 – ši problema yra labai aštri.

Eil. Nr.	Didžiausios problemos šioje gyvenvietėje	Įvertinimas balais nuo 1 iki 3
61.	Šioje vietovėje vis mažiau jaunimo	
62.	Mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms	
63.	Vis labiau plinta girtavimas ir nevalyvumas	
64.	Plinta abejingumas visuomenės reikalams	
65.	Blogėja gyventojų išsilavinimas	
66.	Didėja nedarbiamų žemių plotai	
67.	Gyventojai jaučiasi nesaugūs	

68. Ar planuojate išvykti dirbti į užsienį?

1. Planuoju netrukus išvykti laikinai padirbėti
2. Planuoju išvykti pastoviai gyventi kitoje valstybėje
3. Dar nesu apsisprendęs
4. Norėčiau išvykti, bet kol kas neturiu tokių galimybių
5. Neplanuoju išvykti iš Lietuvos

69. Ar yra Jūsų šeimos narių, išvykusių dirbti į užsienį?

1. Taip
2. Ne

70. Kaip vertinate savo gyvenimo perspektyvas?

1. Nebesitikiu, kad mano gyvenimas pagerėtų
2. Tikiuosi, kad mano gyvenimas pagerės
3. Esu patenkintas savo gyvenimu ir su viltimi žiūriu į ateitį

71. Kiek pajamų tenka vienam Jūsų šeimos nariui vidutiniškai per mėnesį?

1. Iki 400 Lt
2. 401-600 Lt
3. 601-800 Lt
4. 801-1000 Lt
6. Daugiau kaip 1000 Lt

Įvertinkite savo dalyvavimą visuomeninėje veikloje trijų balų sistema:

1 – nedalyvauju; 2 – dalyvauju, bet nelabai aktyviai; 3 – aktyviai dalyvauju:

Eil. Nr.	Veiklos pavadinimas	Dalyvavimo įvertinimas
72.	Vietos bendruomenėje	
73.	Kultūros (meno saviveikloje ir pan.)	
74.	Sporto organizacijoje	
75.	Politinėje partijoje	
76.	Visuomeninėje nepartinėje organizacijoje	
77.	Profesinėje sąjungoje	

Nurodykite ar Jūsų seniūnijoje yra šios įstaigos (įrenginiai):

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	Taip arba Ne
78.	Biblioteka	
79.	Paštas	
80.	Kino teatras	
81.	Kultūros centras (namai)	
82.	Sporto centras (klubas, salė)	
83.	Stadionas	
84.	Vaikų darželis	
85.	Pradinė mokykla	
86.	Pagrindinė (aštuonmetė) mokykla	
87.	Pagrindinė (dešimtmetė) mokykla	
88.	Pilna vidurinė mokykla arba gimnazija	
89.	Vietinė turgavietė	
90.	Bendruomenės centras, parapijos namai	
91.	Pirminės sveikatos priežiūros punktas	
92.	Kirpykla	
93.	Pirtis	

94. Kaip Jūsų gyvenvietėje keičiasi darbingų gyventojų skaičius?

1. Mažėja 2. Beveik nesikeičia 3. Daugėja

95. Įvertinkite savo gyvenvietės vietos bendruomenės veiklą:

1. Nėra vietos bendruomenės 2. Vietos bendruomenė - neaktyvi 3. Veikia aktyvi vietos bendruomenė

96. Įvertinkite savo gyvenvietės kultūrinę veiklą:

1. Kultūrinės veiklos nebeliko 2. Kultūrinė veikla susilpnėjo 3. Kultūrinis gyvenimas – gana aktyvus

97. Įvertinkite savo gyvenvietės saugumą:

1. Gyvenvietė rami, gyventojai jaučiasi saugiai 2. Padėtis šiek tiek blogėja 3. Padėtis ryškiai blogėja

98. Įvertinkite savo gyvenvietės tvarkingumą ir jaukumą:

1. Gyvenvietė tvarkinga, jauki 2. Tvarka gerėja, žmonės geriau rūpinasi sodybų švara 3. Padėtis blogėja, daugėja netvarkos

99. Įvertinkite savo gyvenvietės perspektyvumą:

1. Mūsų gyvenvietė perspektyvi, auganti 2. Gyvenvietė turėtų išlikti, tačiau augimo perspektyvos nėra didelės 3. Ši gyvenvietė yra nykstanti, ištuštėjanti

100. Jūsų nuomone, ko trūksta dabartinėje gyvenamojoje teritorijoje?

.....

Užpildymo vieta (rajono, miestelio, kaimo pavadinimas) :

Užpildymo data: 2012 m. mėn. d.

Dėkojame už atsakymus!

SAVO ATEITĮ KURIAME PATYS (Klausimai 10-12 klasių mokiniams)

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras siekia išsiaiškinti darbinės veiklos įvairinimo galimybes kaimo vietovėse. Apklausos metu surinkta medžiaga padės parengti pasiūlymus, kaip gerinti gyventojų darbo ir buities sąlygas. Prašome Jūsų labai atidžiai atsakyti į VISUS klausimus. Apibraukite jums tinkančių atsakymų numerius arba įrašykite savo atsakymus.

1. Jūsų lytis. 1. Moteris 2. Vyras
2. Kurioje mokykloje mokotės? 1. Kaimo 2. Miestelio
3. Kurioje klasėje mokotės? 1. Dešimtoje 2. Vienuoliktoje 3. Dvyliktoje
4. Ką nusprendėte daryti, kai įgysite vidurinį išsilavinimą?
1. Dar nežinau 2. Eisiu dirbti 3. Stosiu mokytis toliau
5. Ar jau esate pasirinkęs(-usi) būsimą profesiją?
1. Ne 2. Dar renkuosi 3. Jau esu pasirinkęs(-usi)
6. Ar Jūsų pasirinktoji profesija gali būti pritaikoma kaime?
1. Nežinau 2. Ne, negali 3. Taip, gali
7. Ar norėtumėte dirbti kaime, pradėjęs(-usi) savarankišką gyvenimą?
1. Dar nenusprendžiau 2. Ne, nenorėčiau 3. Taip, norėčiau
8. Kur gyvenimas yra patogesnis: dideliame mieste, nedideliame miestelyje ar kaime?
1. Nežinau, apie tai dar negalvoju 2. Didmiestyje 3. Nedideliame miestelyje 4. Kaimo gyvenvietėje
5. Vienkiemyje, atskiroje privačioje sodyboje
9. Kokį gyvenamąjį būstą norėtumėte ateityje įsigyti?
1. Dar negaliu atsakyti 2. Nuosavą sodybą savo ūkyje 3. Nuosavą namą miestelyje (gyvenvietėje)
4. Nuosavą namą dideliame mieste 5. Nuosavą butą daugiabučiame name mieste
10. Ar norėtumėte dirbti apmokamą (pavyzdžiui, profesinį) darbą savo namuose arba arti namų, kad iš tokio darbo galėtumėte pragyventi arba bent gauti papildomų pajamų?
1. Nežinau, nesu apie tai galvojęs(-usi) 2. Ne, nenorėčiau
3. Taip, tačiau tik nepilną darbo dieną 4. Taip, pilną darbo dieną
11. Ar Jūsų gyvenamojoje vietovėje yra populiarius apmokamas darbas namuose?
1. Neteko girdėti, kad kas nors tuo užsiimtų 2. Tuo užsiima nedaug žmonių
3. Namudinis darbas populiarėja, juo užsiima vis daugiau žmonių

Kurie apmokami darbai VYRAMS namuose arba arti namų galėtų būti populiarūs Jūsų gyvenvietėje? Ivertinkite darbų populiarumą, pažymėdami X atitinkamame langelyje.

Eil. Nr.	Darbų pavadinimai	Nežinau	Visai nepopuliarūs	Gal būt populiarūs	Populiarūs
		1	2	3	4
12.	Buitinės technikos (laikrodžių, radijo ir televizorių, skalbimo mašinų ir kt.) remontas				
13.	Butų ir namų remontas				
14.	Prekyba internetu				
15.	Kaimo turizmas				
16.	Nedidelė parduotuvė namuose				
17.	Nedidelis viešbutis namuose				
18.	Automobilių remontas				
19.	Žemės ūkio technikos remontas				
20.	Turistinių kelionių vadovo paslaugos				
21.	Užklasiniai užsiėmimai su mokyklinio amžiaus vaikais				
22.	Senelių ir ligonių priežiūra				

23. Kurie kiti darbai namuose arba arti namų galėtų būti populiarūs vyrams Jūsų gyvenamojoje vietovėje? Įrašykite

Kurie apmokami darbai MOTERIMS namuose arba arti namų galėtų būti populiarūs Jūsų gyvenvietėje? Įvertinkite darbų populiarumą, pažymėdami X atitinkamame langelyje.

Eil. Nr.	Darbų pavadinimai	Nežinau 1	Visai nepopuliarūs 2	Gal būt populiarūs 3	Populi arūs 4
24.	Drabužių ir kitų gaminių siuvimas				
25.	Mezgimas, audimas ir pan.				
26.	Prekyba internetu				
27.	Kaimo turizmas				
28.	Nedidelė parduotuvė namuose				
29.	Nedidelis viešbutis namuose				
30.	Kelionių vadovo paslaugos turistams				
31.	Privatus darželis ikimokyklinio amžiaus vaikams				
32.	Privati pradinė mokykla				
33.	Užklasiniai užsiėmimai su mokyklinio amžiaus vaikais				
34.	Senelių ir ligonių priežiūra				
35.	Daržovių ir gėlių auginimas pardavimui				
36.	Populiarių valgių gaminimas turistams ir kt.				

37. Kurie kiti darbai namuose arba arti namų galėtų būti populiarūs moterims Jūsų gyvenamojoje vietovėje? Įrašykite.....

38. Ar norėtumėte ūkininkauti, t.y. turėti savo ūkį? 1. ne, nenorėčiau 2. abejoju 3. norėčiau
4. jau esu apsisprendęs dirbti savo ūkyje

39. Ar planuojate, įgiję profesiją, grįžti dirbti į savo gimtąjį rajoną (miestą, miestelį)?
1. dar negaliu atsakyti 2. ne, išvyksiu dirbti į kitą rajoną (miestą) 3. planuoju dirbti gimtinėje

40. Ar planuojate išvykti gyventi į kitą valstybę?
1. dar neapsisprendžiau 2. norėčiau dirbti Lietuvoje
3. išvyksiu laikinai (užsidirbti, kad grįžęs galėčiau pradėti savo verslą, įsigyti butą ar pan.)
4. išvyksiu pastoviai gyventi į kitą valstybę, baigęs vidurinę mokyklą
5. išvyksiu pastoviai gyventi į kitą valstybę, įgijęs profesiją

Kurie teigiami pokyčiai matomi Jūsų seniūnijoje?

41. Sumažėjo neturinčių pastovaus darbo 1. Taip 2. Ne 3. Nežinau
42. Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką 1. Taip 2. Ne 3. Nežinau
43. Statomi nauji namai, ūkiniai pastatai 1. Taip 2. Ne 3. Nežinau

Kurios kaimo vietovių ir nedidelių miestelių problemos yra didžiausios?

44. Šiose vietovėse vis mažiau jaunimo 1. Taip 2. Ne 3. Nežinau
45. Mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms 1. Taip 2. Ne 3. Nežinau
46. Plinta girtavimas ir nevalyvumas 1. Taip 2. Ne 3. Nežinau
47. Jūsų nuomone, ko trūksta dabartinėje gyvenamojoje teritorijoje?

Užpildymo vieta (rajono, miestelio, kaimo pavadinimas)

Užpildymo data: 2012 m. mėn..... d.

Dėkojame už atsakymus!

VIETOS BENDRUOMENIŲ APKLAUSA

Įvertinkite keturių balų sistemoje Jūsų gyvenamojoje vietovėje teikiamų paslaugų kokybę:

1 - tokios paslaugos visai neteikiamos; 2 – nepatenkinama kokybė; 3 – patenkinama; 4 – gera

Paslaugų pavadinimas	Įvertinimas balais nuo 1 iki 4
1. Sveikatos apsaugos	
2. Švietimo	
3. Ryšių (pašto, telefono)	
4. Visuomeninio transporto	
5. Bendrojo naudojimo vandentiekio	
6. Bendrojo naudojimo kanalizacijos	
7. Gatvių, aikščių ir kitų visuomeninės paskirties vietų apšvietimo	
8. Buitinio aptarnavimo (kirpyklų, siuvyklų, valyklų ir pan.)	
9. Bibliotekų ir kitų kultūros įstaigų	
10. Teisėtvarkos įstaigų (policijos ir pan.)	

11. Parašykite, kurias konkrečias (pažymėtas 1-10 nr.) paslaugų problemas Jūsų gyvenvietėje reikėtų spręsti neatidėliojant?.....

Surašykite, kurie penki svarbiausi gamtos, istorijos ir kultūros objektai yra jūsų apylinkėse. Kurios iš jų galima pasiūlyti aplankyti turistams? Įvertinkite jų parengimą turistams. Vertindami atsižvelkite, ar yra pakankamai informacijos apie šiuos objektus, ar sutvarkyti privažiavimai, įrengtos aikštelės automobiliams ir vietos turistų aptarnavimui, ar teikiamos ekskursijų, maitinimo, poilsio ir kitos paslaugos: 1 – visiškai nepasirengta; 2 - nepakankamai pasirengta; 3 – pakankamas pasirengta.

Eil. Nr.	Objekto pavadinimas	Įvertinimas nuo 1 iki 3
12.		
13.		
14.		
15.		
16.		

Kurie penki žymiausi žmonės (rašytojai, dailininkai, muzikai, mokslininkai, politikai ir kt.) yra kilę iš jūsų apylinkių arba jose gyvenę? Surašykite juos ir įvertinkite, ar yra išlikę juos primenantys pastatai, sodybų vietos, ar yra jų atminimui skirtas muziejus, memorialinis kambarys mokykloje ar kitoje įstaigoje: 1 - nieko neišliko; 2 – kai kas išliko, tačiau nepilnai sutvarkyta; 3 - jų atminimas saugomas.

Eil. Nr.	Žymaus asmens vardas ir pavardė	Įvertinimas nuo 1 iki 3
17.		
18.		
19.		
20.		
21.		

Vietos bendruomenės, bendradarbiaudamos su savivaldybėmis ir verslininkais, daug kur bando pačios spręsti savo gyvenviečių problemas: tvarkyti aplinką, steigti bendruomenių centrus, kurti naujas darbo vietas. Įvertinkite trijų balų sistemoje žemiau pateikiamų veiklos sričių svarbą jūsų gyvenvietei: 1 – labai svarbu, būtina imtis nedelsiant; 2 – šios veiklos bus galima imtis vėliau; 3 – ši veikla nėra aktuali mūsų gyvenvietei.

Veiklos sritys	Įvertinimas balais
22. Gyvenvietės aplinkos sutvarkymas ir pagražinimas	
23. Naujų sporto ir laisvalaikio centrų kūrimas	
24. Naujų prekybos (turgaviečių, parduotuvių) ir viešojo maitinimo įmonių kūrimas	

58.	Bendruomenės susibūrimo vietų įkūrimas	
59.	Švietimo įstaigų (vaikų darželių, mokyklų) atkūrimas	
60.	Kultūros centrų atkūrimas arba steigimas	
61.	Gyvenvietės aplinkos tvarkymas ir puoselėjimas	
62.	Kelių, gatvių tiesimas bei priežiūra	
63.	Gyventojų saugumo stiprinimas	
64.	Gyventojų turiningo poilsio vietų steigimas ir priežiūra	
65.	Geresnių galimybių sportuoti sudarymas	
66.	Be šeiminių likusio turto sutvarkymas	
67.	Sveiko gyvenimo būdo propagavimas	
68.	Religingumo ir dvasingumo skatinimas	
69.	Jaunimo noro mokytis, įgyti naują profesiją skatinimas	
70.	Gyventojų asmeninės atsakomybės skatinimas	

71. Ar jūsų bendruomenės nariai dažnai susirenka?

1. Kartą per savaitę
2. Kartą per dvi savaites
3. Kartą per mėnesį
4. Nereguliariai, tik esant būtinybei

72. Ar jūsų apylinkės gyventojai noriai dalyvauja bendruomenės veikloje?

1. Labai neaktyviai, tik paraginus
2. Ne itin aktyviai, negausiai
3. Noriai, aktyviai

73. Kurio amžiaus žmonės aktyviausiai dalyvauja vietos bendruomenės veikloje?

1. Vyresnio, dažniausiai jau pensinio amžiaus
2. Vidurinio amžiaus (30-50 metų)
3. Jaunimas

74. Kaip keičiasi jūsų gyvenvietės (miestelio) gyventojų skaičius?

1. Mažėja
2. Beveik nesikeičia
3. Didėja

75. Kokio amžiaus žmonės sudaro daugumą jūsų kaime (miestelyje)?

1. Vyresnio amžiaus
2. Vidurinio amžiaus (30-50 metų)
3. Jauni žmonės

76. Bedarbių skaičius jūsų gyvenvietėje (miestelyje)

1. Bedarbių yra gana daug
2. Bedarbių skaičius – nedidelis
3. Bedarbių beveik nėra

77. Bedarbių skaičiaus kitimas jūsų gyvenvietėje (miestelyje)

1. Bedarbių daugėja
2. Bedarbių skaičius mažai keičiasi
3. Bedarbių mažėja

78. Įvertinkite ūkinės veiklos būklę jūsų gyvenvietėje (miestelyje)

1. Ūkinė veikla silpsta
2. Ūkinė veikla beveik nesikeičia

3. Ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos

79. Kaip vertinate savo apylinkių gyventojų saugumą?

1. Nusikalstamumas didėja, gyventojai jaučiasi nesaugūs
2. Nusikalstamumas mažėja

3. Mūsų gyvenvietė yra gana saugi

80. Įvertinkite jūsų gyvenvietės susisiekimą su savivaldybės centru visuomeniniu transportu.

1. Blogas
2. Vidutiniškas
3. Geras

81. Įvertinkite jūsų gyvenvietės perspektyvą

1. Mūsų gyvenvietė – neperspektyvi, nykstanti
2. Mūsų gyvenvietė – perspektyvi, auganti

Pateikite pasiūlymus, kaip reikėtų spręsti atokesnių vietovių problemas, kad jos neištuštėtų:

.....

.....

.....

KAIMIŠKOSIOS SENIŪNIJOS VAIDMUO

1. Ar seniūnijos teritorijoje veikia biblioteka? 1. Ne 2. Taip, veikia (įrašykite bibliotekų skaičių)

2. Ar seniūnijos teritorijoje yra kino teatras ar salė, kur rodomi kino filmai?

1. Ne 2. Taip (įrašykite tokių vietų skaičių)

3. Ar seniūnijos teritorijoje veikia įstaigos, kurioje galima nemokamai naudotis internetu?

1. Ne 2. Taip (įrašykite tokių įstaigų skaičių)

4. Ar seniūnijoje veikia paštas? 1. Ne 2. Taip (įrašykite pašto skyrių skaičių)

5. Kurios sveikatos priežiūros įstaigos veikia seniūnijoje? Įrašykite jų skaičių.

1. Poliklinika 2. Ligoninė 3. Pirminės sveikatos priežiūros centras
4. Moterų konsultacija 5. Privati šeimos (bendrosios praktikos) gydytojo įstaiga
6. Vaistinė 7. Neprivatus stomatologo kabinetas
8. Privatus stomatologo kabinetas 9. Kitos įstaigos (įrašykite).....

6. Kurios viešojo maitinimo įstaigos veikia seniūnijoje?

1. Kavinė, alaus baras 2. Valgykla 3. Restoranas 4. Alaus baras
5. Kitos įstaigos (įrašykite)

7. Kurios ugdymo įstaigos veikia seniūnijoje? Įrašykite jų skaičių.

1. Ikimokyklinio ugdymo įstaiga (vaikų darželis) 2. Mokykla-darželis
3. Pradinė mokykla 4. Pagrindinė mokykla 5. Vidurinė mokykla 6. Gimnazija
7. Specialieji vaikų globos ir auklėjimo namai 8. Suaugusiųjų (jaunimo) mokykla
9. Kitos įstaigos:

8. Ar Jūsų seniūnijoje yra laisvų, nenaudojamų (apleistų, likusių be šeimnininko) pastatų:

1. Taip 2. Ne

9. Ar įmanoma šiuos pastatus panaudoti seniūnijos gyventojų reikmėms?

1. Taip 2. Ne 3. Tokių pastatų nebeturime

Kurias įmones ar įstaigas, kuriose atsirastų naujų darbo vietų, būtų galima sukurti Jūsų gyvenvietėje?

[vertinkite įkūrimo tikslingumą trijų balų sistemoje: 1 – tikslinga įkurti; 2 – netikslinga įkurti; 3 – jau įkurta.

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	Tikslingumo įvertinimas (nuo 1 iki 3)
10.	Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t. t.) centras	
11.	Automobilių remonto dirbtuvės	
12.	Buitinės technikos remonto dirbtuvės	
13.	Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės	
14.	Stalių dirbtuvės	
15.	Statybos ir butų remonto darbų įmonė	
16.	Kirpykla	
17.	Siuvykla	
18.	Pirtis	
19.	Valgykla, kavinė, užkandinė	
20.	Viešbutis, motelis, kempingas	
21.	Vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras	
22.	Senelių ir neįgalųjų globos namai	
23.	Reabilitacijos ir sveikos gyvensenos centras	
24.	Istorijos ir kraštotyros muziejus, turizmo informacijos centras	
25.	Biblioteka – skaitykla	
26.	Kultūros ir sporto centras	

27.	Verslo informacijos centras, vertimo paslaugos	
28.	Privatus vaikų darželis	
29.	Privati mokykla	
30.	Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė	
31.	Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus	
32.	Viešosios tvarkos apsaugos centras	

33. Ar seniūnija organizuoja ekskursijas į muziejus, teatrus ir kt.? 1. Ne 2. Taip

34. Ar organizuojami verslo mokymai (seminarai) gyventojams seniūnijos iniciatyva?

1. Ne 2. Taip

35. Kaip seniūnija skatina gyventojų sveiką gyvenseną?

1. Seniūnija neturi galimybių užsiimti sveikos gyvensenos skatinimu
2. Skatina mankštintis, organizuoja šeimoms sveiko gyvenimo būdo renginius
3. Organizuoja varžybas, renka geriausius apylinkių sportininkus
4. Kitos priemonės (įrašykite)

36. Įvertinkite, kiek šiuo metu yra išvykusių seniūnijos gyventojų uždarbiauti į užsienį?

1. Gana daug 2. Nedaug 3. Vos vienas kitas

37. Kiek yra grįžusių seniūnijos gyventojų iš užsienio?

1. Grįžusių beveik nėra 2. Nedaug 3. Dauguma jau grįžo

38. Kaip vertinate ūkinės veiklos pokyčius šioje seniūnijoje?

1. Ūkinė veikla silpsta, darbo vietų skaičius mažėja
2. Ūkinė veikla mažai keičiasi 3. Ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos

39. Kaip vertinate šios gyvenvietės kultūrinę veiklą?

1. Kultūrinė veikla silpsta
2. Kultūrinė veikla nesikeičia 3. Kultūrinė veikla stiprėja

40. Kaip vertinate apylinkių gyventojų saugumą?

1. Nusikalstamumas auga, gyventojai jaučiasi vis labiau nesaugūs
2. Kriminogeninė situacija mažai taisyti, dar turime nemažų problemų
3. Kriminogeninė situacija mažai keičiasi, bet didelių problemų neturime
4. Kriminogeninė situacija gerėja, gyventojai jaučiasi saugesni

41. Kurios gyventojų grupės kelia daugiausia teisėsaugos problemų?

1. Grįžusieji iš bausmės atlikimo vietų
2. Namuose neprižiūrimų paauglių grupės
3. Pavieniai paaugliai ir asmenys, piktnaudžiaujantieji alkoholiu
4. Asocialiai besielgiančios, girtuokliaujančios, nedarnios šeimos

42. Ar daug seniūnijoje yra asmenų, neturinčių arba vengiančių darbo?

1. Tokių asmenų daugėja
2. Tokių asmenų nėra daug, tačiau jie kelia daug problemų
3. Tokių asmenų yra, bet jie nekelia didelių problemų aplinkiniams
4. Tokių asmenų mažėja, jų liko vos vienas kitas

43. Ar seniūnijoje stiprėja vietos bendruomenių veikla?

1. Vietos bendruomenių veikla – mažai pastebima
2. Vietos bendruomenės pradeda stiprinti savo veiklą
3. Vietos bendruomenės veikia gana energingai, jų įtaka auga

44. Jūsų nuomone, ko trūksta Kražių seniūnijai?

.....

.....

.....

VERSLININKŲ APKLAUSA

- 1. Jūs esate:** 1. Verslininkas 2. Studentas, moksleivis 3. Nekvalifikuotas darbininkas
4. Kvalifikuotas darbininkas 5. Tarnautojas, specialistas 6. Valstybinės įmonės arba įstaigos vadovas
7. Privачios įmonės arba įstaigos savininkas 8. Privачios įmonės darbuotojas

2. Jūsų dabartinio samdomo darbo arba privataus verslo sritis:

1. Pramonė 2. Statyba ir remontas 3. Prekyba 4. Žemės ūkis 5. Miškininkystė
6. Švietimas, kultūra, mokslas 7. Sveikatos apsauga 8. Komunalinis ūkis
9. Buitinės paslaugos (kirpimas, siuvimas) 10. Valstybinė (valdymo) įstaiga
11. Universitetinės studijos 12. Kitos paslaugos (sporto, laisvalaikio)

3. Pagrindinis pragyvenimo šaltinis: 1. Alga 2. Pajamos iš nuosavo, ne žemės ūkio verslo

3. Pajamos iš žemės ūkio 4. Išlaiko kiti šeimos nariai, gyvenantys Lietuvoje
5. Išlaiko kiti šeimos nariai, esantys užsienyje 6. Socialinės išmokos (pensija ir kt.)

4. Ar Jūsų pajamos kas mėnesį yra pastovios? 1. Pastovios 2. Nepastovios

5. Koks svarbiausias motyvas, skatinantis imtis privataus verslo?

1. Noras būti šeiminingu sau pačiam 2. Tikiuosi daugiau uždirbti 3. Noras išbandyti save versle
4. Noras pragyventi iš pamėgto užsiėmimo 5. Noras išvengti nedarbo.

6. Ar kreipėtės, prašydami finansinės paramos Jūsų privačiam verslui?

1. Taip 2. Ne

7. Ar esate gavę finansinę paramą? 1. Taip 3. Ne

8. Kokia palankiausia aplinkybė verslo plėtrai šiame rajone?

1. Žinoma ir nesunkiai prognozuojama aplinka 2. Mažesnės sąnaudos patalpoms įsigyti arba nuomoti
3. Palankus savivaldybės požiūris į verslininkus 4. Palankus gyventojų požiūris į verslininkus
5. Mažesnė konkurencija 6. Pigi darbo jėga

9. Kokia didžiausia kliūtis verslo plėtrai šiame rajone?

1. Savivaldybės tarnautojų nerangumas 2. Didelės išlaidos verslui įkurti
3. Dideli mokesčiai verslo pradžioje 4. Maža gyventojų perkamoji galia
5. Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas 6. Verslininkams svarbios informacijos stoka

10. Kokios pagalbos tikėtumėtės iš rajono savivaldybės verslo aplinkos gerinimui?

1. Lengvatų nuomojantis arba įsigyjant patalpas 2. Mokesčių lengvatų pradėjusiems verslą
3. Mokymų apie verslo steigimą, dokumentų rengimą, savivaldybės plėtros kryptis
4. Verslo paramos fondo 5. Valdžios institucijų didesnio dėmesio verslininkams

Kurias įmones ar įstaigas, kuriose atsirastų naujų darbo vietų, galima sukurti Jūsų seniūnijoje? Pažymėkite X kiekvienos eilutės atitinkamame langelyje, pasirinkdami vieną iš galimų trijų atsakymų

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	1-galima įkurti	2-negalima	3-jau įkurta
11.	Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t.t.) centras			
12.	Automobilių remonto dirbtuvės			
13.	Buitinės technikos remonto dirbtuvės			
14.	Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės			
15.	Stalių dirbtuvės			
16.	Statybos ir butų remonto darbų įmonė			
17.	Kirpykla			
18.	Siuvykla			
19.	Pirtis			

20.	Valgykla, kavinė, užkandinė			
21.	Viešbutis, motelis, kaimo turizmo sodyba			
22.	Vaikų ir paauglių papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras			
23.	Senelių ir neįgalųjų globos namai			
24.	Sveikatos priežiūros ir reabilitacijos centras			
25.	Biblioteka – skaitykla, kultūros centras			
26.	Sporto centras			
27.	Privatus vaikų darželis			
28.	Privati mokykla			
29.	Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė			
30.	Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus			

Sunumeruokite kliūtis verslo plėtrai Kražių seniūnijoje pagal jų sunkumą nuo 1 iki 10, pirmuoju numeriu pažymėdami pačią didžiausią kliūtį, antruoju – kiek mažesnę ir t. t.

Eil. Nr.	Kliūtys verslui	Įvertinimo balas
31.	Sudėtinga verslo leidimų ir kitų dokumentų išdavimo tvarka	
32.	Dideli mokesčiai verslo pradžioje	
33.	Nepakankama darbuotojų kvalifikacija	
34.	Nepakankamas darbuotojų darbštumas ir sąžiningumas	
35.	Sunku apsaugoti įmonę nuo išorės pavojų (vagysčių, gaisrų ir kt.)	
36.	Didelės draudimo įmokos už verslo įmonę kaime	
37.	Sudėtinga privalomos buhalterinės apskaitos tvarka	
38.	Sunku gauti paskolą smulkios įmonės verslo plėtrai	
39.	Darbo jėgos trūkumas	
40.	Neigiamas vietos gyventojų požiūris, pavydas ir pan.	

Sunumeruokite palankias aplinkybes verslo plėtrai Kražių seniūnijoje pagal jų svarbą nuo 1 iki 10, pirmuoju numeriu pažymėdami labiausiai palankią aplinkybę ir t.t.

Eil. Nr.	Palankios aplinkybės verslo plėtrai	Įvertinimo balas
41.	Palankesnis valstybės institucijų požiūris į smulkujį verslą	
42.	Palankesnis visuomenės požiūris į smulkiuosius verslininkus	
43.	Galimybė lengviau gauti paskolas	
44.	Didėja gyventojų pajamos ir perkamoji galia	
45.	Plečiasi įvairių verslo paslaugų poreikis	
46.	Pigesnė darbo jėga	
47.	Pareigingesni, labiau vertinantys darbo vietą darbuotojai	
48.	Darbuotojų draugiškumas ir nuoširdumas	
49.	Geras susisiekimasis	
50.	Gražus, patrauklus kraštovaizdis	

51. Jūsų nuomone, ko trūksta Kražių seniūnijai?

.....

.....

.....